

«Ҳидоят» кутубхонаси

ҚАҲРАМОН МЎМИНА АЁЛЛАР

«Мовароуннаҳр»

Тошкент

2005

Муаллифлар:

Аҳмад Абдулжавод,
Муҳаммад Умар Даук,
Муҳаммад Али Қутб

Тўловчи: Абдул Жалил Хўжам

Таржимонлар:

Муҳаммад Зариф,
Фатҳиддии Мансур,
Маҳмуд Маҳкам,
Муҳаммадкарим Абдужалил ўғли,
Олимжон Раҳимжон ўғли

Муҳаррирлар:

Нуруллоҳ Муҳаммад Рауфхон,
Абдул Жалил Хўжам

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳим

Муҳтарам ўқувчи!

Қўлингиздаги китобга турли йиллари "Ҳидоят" журналимизнинг "Қахрамон аёллар" рукни остида чоп этилган ҳикоялар киритилди. Улар-да динимиз бунёдининг илк паллаларида саҳобия аёллар кўрсатган сабр ва матонат, фидокорлик ва яхши хулқ намуналари самимий баён этилади.

Чиндан ҳам Ҳазрати Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пок хотинлари — муҳтарам оналаримиз ва бошқа саҳобия аёлларнинг ҳаёти динимизнинг ибратларга тўла тарихида жуда гўзал саҳифалардир. Уларни ўрганиш замонамиз учун ҳам кўп фойдали, ўта муҳим бир иш. Зеро, фарзандларимиз тарбиясида одоб-ахлоқимиз тамойилларини емирувчи турли ва жуда нозик иллатлар урчиган бир даврда яшамоқдамиз. Шу боисдан тақволи бўлиш, фойдали илм талаб қилиш, эрига итоат этиш, фарзандларни салоҳиятли қилиб тарбиялаш каби хусусларда саҳобия аёллардан ибрат олган мўминалар бугун ҳам, иншааллоҳ, улуғ натижаларга эришадилар.

Тавфиқ Аллоҳ таолодандир.

* * *

Абу Ҳурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай марҳамат қилдилар: "Туя минадиган аёллар яхшироқдир. Курайи ўз аёлларини ёшлигиданоқ болажон ва эрига меҳрибон қилиб тарбиялайди".

(Имом Бухорий ривояти)

* * *

Ойиша онамиз (розийаллоҳу анҳо) айтганлар: "Аёлларнинг яхшиси ансория аёллардир. Динни теран ўрганмоқлари учун уларга ҳаёлари монъелик қилмади".

(Имом Бухорий ривояти)

* * *

Саъд ибн Абу Ваққос (розийаллоҳу анҳу): "Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) "Мадина аҳлига ёмонлик қилмоқчи бўлган одам, туз сувда эриганидек, эриб кетгайдир", деб марҳамат қилганларини эшитганман", дедилар.

(Имом Бухорий ривояти)

ҲАЗРАТИ ҲАДИЧА

(Мўминлар онаси)

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) Расулулоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) илк завжалари, имон келтириб, «мўминлар онаси» шарафини олган биринчи мусулмон аёлдир. Ҳазрати Ҳадича исломий даъватнинг бошланишида Пайғамбаримизга далда ва кўмакчи бўлди ва бу даъватнинг собитлик билан ёйилишига ёрдам берди. Бу аёл Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Қосим, Абдуллоҳ (Тоййиб ёки Тохир), Зайнаб, Руқайя, Умму Кулсум ва Фотима исмли фарзандларининг волидаи мукаррамасидир.

Оталари Ҳувайлид ибн Асад ибн Қусай ибн Абдулузза, оналари Заида ибн Асоммнинг қизи Фотима эди. Асоммнинг тўлиқ исми шарифи Жундуб ибн Ҳарм ибн Равоҳа ибн Ҳожар ибн Абд иби Моис ибн Амир ибн Лиай ибн Ғолиб ибн Фихрдир.

Ҳазрати Ҳадича ҳижратдан тахминан 68 йил, «Фил воқеа»сидан ўн беш йил олдин шарафли ва хайрли оилада дунёга келдилар. Ёшликларидан юксак ва гўзал ахлоқ эгаси қилиб тарбияландилар. Одобли ва оқила бўлганлари учун уни «Тоҳира» (озода, покиза) деб чақирар эдилар.

Оталари Ҳувайлид Фижор жангидан олдин вафот этди. Шу сабабли марҳумнинг оиласидага барча ишларни Ҳадичанинг амакиси Амр ибн Асад ўз зиммасига олди.

Илк турмуш қуришлари

Йиллар ўтди. Ҳадича ўсиб улғайди. Шарафли насаб ва юксак одоб-ахлоққа эга бўлгани учун кўп жойлардан совчилар келар эди. Ҳадича Қусай ибн Абдуддор ўғилларининг иттифоқчиси Тамим қабиласидан Абу Хола ибн Зурора билан турмуш қурди. Хола ва Ҳинд исмли икки фарзанд кўрдилар. Жоҳилият даврида «Умму Ҳинд» (Ҳинднинг онаси) деб куня олган эдилар. Ҳинд узоқ умр кўрди. Ҳазрати Пайғамбарнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саодатли замонларига етишди ва мусулмон бўлди. Ҳазрати Алининг (каррамаллоҳу ваҷҳаҳу) халифалик даврларигача яшади. Жамал жангида шаҳид бўлди.

Абу Хола вафот этгач, Ҳадича Маҳзум қабиласидан Отиқ ибн Оиз Абдуллоҳ ибн Умар ибн Маҳзум билан оила қурдилар. Лекин улар ўртасидаги бу турмуш узоқ давом этмади.

Шундан сўнг Ҳадича бошқа турмушга чиқмай, фарзанд тарбияси ва тижорат ишлари билан маннул бўлдилар.

Савдо сафари

Ҳадичанинг сармоялари жуда катта бўлиб, тижорий ишлари то Шомга қадар ёйилган эди. Шу сабабли карвонга бошчилик қиладиган ишончли ва ҳалол бир кишини ахтарарди. Бу даврга келиб, Абдуллоҳ ўғли Муҳаммад ал-Аминнинг тўғриси ва ишончли одам экани бутун Маккада овоза бўлиб кетган эди.

Ҳадича Майсара исмли қулини ўзининг савдо карвонига бошчилик қилиш таклифи билан Муҳаммад ал-Аминнинг уйига юборди. Аминус содиқ бу таклифга розилик билдирдилар.

Карвон Шом сафарига жўнаб кетди. Ҳадича эса уларни интизорлик билан кутиб, Маккада қолди.

Бир куни Майсара хожаси ҳузурига югуриб кирди. Ҳадича карвоннинг эсон-омон қайтганини кўриб, беҳад қувондилар. Майсара бу галги савдо ҳар доимгидан кўра баракотлироқ бўлганини ва сафар давомида содир бўлган бир қанча хайратли воқеаларни гапириб берди. Муҳаммад ал-Аминнинг гўзал ахлоқлари таърифини эшитиб, Ҳадичанинг бу инсонга меҳр-муҳаббати янада кучайди.

Хайрли турмуш

Муҳаммад ал-Амин Ҳадичанинг ўй-хаёлларини бутунлай банд қилган эди. «Ажабо, менинг ёшим қирқ ёшда. Муҳаммад ал-Аминнинг ёши йигирма бешда. Мен билан оила қуришга рози бўлармикан?» деган савол Ҳадичага сира тинчлик бермасди.

Ана шундай кунларнинг бирида Ҳадичанинг ҳузурига дугонаси Нафиса бинти Мунйа кириб келди. Нафиса дугонасини қийнаётган саволдан бохабар бўлгач, унга тасалли берди. Иккаласи анча вақт гаплашиб ўтирдилар. Нафиса дугонасининг ҳузуридан чиқиб, тўғри Муҳаммад ал-Аминнинг олдига борди. Салом берганидан сўш, унга:

- Ё Муҳаммад, сенинг уйланишингга нима тўсқинлик қиляпти? — дея савол берди.

Муҳаммад ул-Амин:

- Бунинг учун қўлимда етарли бисотим йўқ, - дедилар. Нафиса кулимсиради ва секингина шундай деди:

- Агар эҳтиёжинг қондирилса, давлатга, гўзаллик ва шараф эгаси бўлган ақлли аёл томонидан таклиф бўлса, ижобат этасанми?

Муҳаммад ал-Амин:

- Ким у? - дея сўрадилар.

- Ҳувайлиднинг қизи Ҳадича...

- Агар у розилик берса, мен ҳам қабул қиламан.

Нафиса дарҳол йўлга тушди. Муҳаммад ал-Аминнинг хайрли таклифга рози эканини айтиш учун Ҳадичанинг ҳузурига кушдек учиб кетди. Бу хушxabарни эшитганида Ҳадичанинг ҳам қувончи чексиз эди. Аллоҳ таолонинг унга эҳсон этган бахт, қалбидага пок орзулари ижобатнинг шукронаси учун фақирларга хайр-эҳсонлар қилди.

Муҳаммад ал-Аминнинг амакилари Абу Толиб, Ҳамза ва Аббос Ҳадича бинти Ҳувайлиднинг уйига совчи бўлиб бордилар. Ҳадичанинг амакиси Амр ибн Асад билан маслаҳатлашиб, Муҳаммад ва Ҳадичанинг никоҳ маросими учун бир кунни тайин қилдилар. Бу хабар бутун Макка аҳлининг қулоғига етиб борди. Никоҳ куни энг аввал Абу Толиб сўзга чиқиб, маросимни очди:

- Бизларни Иброҳимнинг зурриётидан, Исмоилнинг наслидан этган, бизларни Байтнинг қўриқчилари, Ҳарамнинг идорачилари, инсонларнинг ҳаками қилган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин. Бу менинг биродаримнинг ўғли Муҳаммад ибн Абдуллоҳдир. У одоб-ахлоқ, фазилат ва ақлда барча кишилардан устундир. Тўғри, унинг" давлати оз, лекин бу камчилик ҳисобланмайди. Мол-дунё ҳар нафасда йўқолишга маҳкум бир сояга, қайтариб олиш шарт билан берилган бир омонатга ўхшайди. Жиянимнинг Ҳадича бинти Ҳувайлидга нисбатан рағбати бор. Ҳадича ҳам у ҳақда айни шу фикрдадир...»

Абу Толибдан сўнг Ҳадичанинг амакиси Амр ибн Асад сўзга чиқди. Муҳаммад ал-Амин ва унинг оила аъзоларига ташаккур ва саломларини айтди. Биродарининг суюкли қизи Ҳадича билан Муҳаммад ал-Аминнинг оила қуришларини қувонч билан қабул этганини эълон қилди. Йигирмата туя кийматида маҳр белгиланди. Келиннинг уйида дастурхонлар ёзилди, қурбонликлар сўйилиб, Макка фақирларига тарқатилди. Шундай қилиб, Ҳадича бинти Ҳувайлид Муҳаммад ал-Аминга завжа бўлди.

Ҳадича Курайш йигитларининг энг гўзали ва энг фазилатлиси билан турмуш қурганидан жуда бахтиёр эди.

Бизга маълумки, бу хайрли никоҳдан олти фарзанд: Косим, Зайнаб, Руқайя, УммуГулсум, Фотима ва Абдуллоҳ туғилдилар.

Имон келтирган илк инсон

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) нубувват тушишидан олдин, ҳар йили бир ой давомида Маккадаги ҳаётдан узоқлашиб, Ҳиро ғорида тоат-ибодат билан машғул бўлар эдилар. Тоғдан тушгач, Каъбани тавоф килиб, уйга қайтардилар.

Бир куни Расули Акрам бутун вужудлари титраб уйга кириб келдилар ва Ҳадича онамизга:

- Мени ўраб қўйинг, мени ўраб қўйинг, — дедилар. Ҳадича нима воқеа юз берганини сўраганларида:

- Ё Ҳадича, ўзимдан кўркдим, - дедилар. Суюкли завжалари эса эътимод ва ишонч билан:

- Йўқ, Аллоҳ сизни ҳеч қачон шарманда қилмайди. Сабр қилинг, балки бу ҳодиса бир хушxabардир. Чунки сизнинг тўғрисиўз ва ҳалол инсон эканингиз ҳаммага маълум. Умид қиламанки, сиз бу умматга пайғамбар бўласиз, — дедилар. Сўнгра маслаҳат сўраб, амакиваччалари Варақа ибн Навфал хузурига бордилар. Варақа Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) воқеа тафсилотини эшитгач:

- Муборак бўлсин, эй Муҳаммад. Бу Мусога (алайҳиссалом) тушган фарингга Номусдир. Муҳаққақ сен бу умматнинг пайғамбари бўлибсан, - дея нидо қилди.

Бу хушxabарни эшитган Ҳадича дарҳол имон келтирди. Аллоҳга ва унинг Расулига имон келтирган, Аллоҳ оятларини тасдиқлаган илк инсон ва илк мусулмон аёл Ҳазрати Ҳадича бинти Ҳувайлид бўлдилар. Расули Акрамни (алайҳиссалом) энг қийин вазиятларда қўллаб-қувватлаган, машаққатларга тўла ҳаётида доимо Аллоҳ Расулининг ёнидан айрилмаган аёл ҳам Ҳазрати Ҳадича эдилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

- Ё Ҳадича, оламларнинг Роббиси Аллоҳ таолодан Жаброил (алайҳиссалом) сенга салом келтиряпти, — дедилар. Ҳадича(розийаллоҳу анҳо):

- Салом Аллоҳга бўлсин. Салом Ундан келади ва Унга кайтади, Жаброилга ҳам салом бўлсин, - дедилар. Шу кундан эътиборан Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) баракотлар ва машаққатларга тўла бўлган янги бир ҳаётни бошладилар.

Сўнги ойлар

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) оғир касалликка чалиниб, ётиб қолдилар. Ўлимлари яқин эканини ҳис этиб турардилар. Бош тарафларида қизлари — Зайнаб, Фотима ва Умму Гулсум ўтиришди. Тўртинчи қизлари Руқайя эса Ҳабашистонда эди.

Ҳазрати Ҳадича Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сўнги марта қарадилар. Мўминлар онасининг нигоҳларида соғинч ва қайғу, айрилиқ армони мужассам эди. Бироқ Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳадича онамизга жаннатда бирга бўлиш муждасини етказдилар (*Ҳадид, 21*).

Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) раҳмат кўз ёшлари оқди. Қалblари чуқур алам билан тўлиб тошди. Сабрли, мукофотларни Аллоҳдан кутгувчи мўмина аёллар билан дардлашиб Зайнаб, Умму Гулсум ва Фотима ҳам унсиз йиғладилар.

Макка замонасининг сайида аёли Ҳадича бинти Ҳувайлид билан видолашди (*Фажр, 27-30*).

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) ва Абу Толибнинг вафотлари бир йилда содир бўлди. Шу сабабли Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу йилни «Қайғу йили» деб номладилар.

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) хижратдан тахминан уч йил олдин, олтмиш беш ёшларида вафот этдилар. Ҳожун қабристонига дафн этилдилар. Бутун кураиш қавми Ҳазрати Ҳадичага (розийаллоҳу анҳо) ва Абу Толибга аза очди. Аллоҳ Ҳадича онамиздан рози бўлсин ва уни ҳам охираат неъматлари билан рози этсин.

Набийнинг (алайҳиссалом) вафодорликлари

Ҳазрати Ҳадича хузури илохийга кетди. Бироқ унинг хотираси улуғ хонадон ахдлари қалбида, барча мўминлар юрагида боқий қолди.

Ҳазрати Ҳадичанинг (розийаллоҳу анҳо) сиймолари Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кўз ўнгидан ҳеч кетмас эди. Бу ҳақда Ҳазрати Ойиша (розийаллоҳу анҳо) шундай дейдилар: "Расулуллоҳни ҳеч қайси бир завжаларидан Ҳадичадан рашк қилганимчалик қизғонмадим. Ҳолбуки, унинг даврига етишмаган эдим. Бироқ Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни кўп эслар эдилар».

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) ҳаётлик пайтларида Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бошқа ҳеч аёлга уйланмадилар.

Ҳовла бинти Ҳаким:

— Ҳадича бинти Ҳувайлиднинг йўқлиги боис ёлғизликни ҳис қилаётганга ўхшайсиз, ё Расулуллоҳ! - деб сўраганида:

— Валлоҳи, шундай. У уйимнинг саййидаси, фарзандларимнинг онаси эди, — дея жавоб бердилар.

Ҳовла бинти Ҳаким бошқа бир киши билан турмуш қуришни таклиф қилганида Расули Акрам шундай дедилар:

— Ҳадичадан бошқа кимга уйлана оламан?

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳазрати Ҳадичани (розийаллоҳу анҳо) доимо эслар ва шундай дер эдилар: «Инсонлар мени инкор этганларида, у менга имон келтирди. Мени ёлғончиликда айблаганларида, у ишонч билдирди. Инсонлар мени маҳрум этганларида, молдавлати билан менга ёрдам берди. Аллоҳ менга бошқа аёлларимдан бермаган фарзандларимни эҳсон этди». Қачон бир кўй сўйилса, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳобаларга аввало: «Ҳадичанинг дўстларини тўйдилинг», дер эдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қилади: «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ерга тўрт чизик чиздилар ва биздан сўрадилар:

— Бу нима, биласизларми?

— Аллоҳ ва Расули яхшироқ билгучидир, — дедик.

— Оламларнинг энг хайрли аёллари тўрт кишидир: Марям бинти Имрон, Фиръавннинг хотини Осиё бинти Мазохим, Ҳазрати Ҳадича бинти Ҳувайлид ва Фотима бинти Муҳаммаддир, — дедилар.

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳазрати Ҳадича ҳаётлик даврида хузурларита келган аёллардан бирини кўрсалар, чехралари очилиб, севинар эдилар. Саҳобаларга: «Уни икром килинг, Ҳадича уни севарди», деб айтар эдилар.

Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафодор завжа бўлган, муттақий ва карима аёл Ҳазрати Ҳадича онамизни Аллоҳ раҳмат айлаган бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ ОЙИША

(Мўминлар онаси)

«Динингизнинг ярмисини бу Ҳумайродан ўрганинглар».
Ҳадис

Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир куни тушларида Жаброилни (алайҳиссалом) кўрдилар. У зот Пайғамбаримизга Абу Бакр Сиддиқнинг (розийаллоҳу анҳу) қизлари Ойишанинг тасвирлари туширилган ипак рўмолчани кўрсатиб: «Эй Набий, дунё ва охиратда жуфти ҳалолнинг бу кишидир», дедилар. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дастлаб бу тушга унча аҳамият бермадилар. Аммо ҳар куни бир хил туш кўравергач, бунда илоҳий ишора борлигини сездилар. Сўнгра ҳазрати Абу Бакрнинг (розийаллоҳу анҳу) ҳузурига бориб, тушларини айтиб бердилар. Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) ниҳоятда хурсанд бўлдилар. Чунки Пайғамбарни (алайҳиссалом) куёв қилиш катга шараф эди. Пайғамбаримизни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйларига кузатиб қўйгач, Ойишани чақирдилар-да, бир сават хурмо бериб, уни Аллоҳ Расулига (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) олиб боришини ва у зотдан: «Ё Расулulloҳ, бизнинг уйимизда бор хурмонинг ҳаммаси шу. Сизга ёқдими?» деб сўраб келишни буюрдилар. Ойиша ҳеч нарсадан хабарсиз ҳолда отаси берган топшириқни айтишганидек бажариб келди. Абу Бакр Сиддиқ: «Қизим, Аллоҳнинг элчиси сенга нима деб жавоб бердилар?» деб сўраганларида, Ойиша(розийаллоҳу анҳо): «Атбатта, Аллоҳ барака берсин!» деб жавоб берганларини айтди.

Бу жавоб Абу Бакр Сиддиқнинг (розийаллоҳу анҳу) секинчилигига секинча қўшди, аммо кўнгиллари бошқа бир ҳолатдан ташвишда эди. Яъни, Ойиша у пайтда яқин дўстлари Мугъим ибн Адийнинг ўғли Жубайрга унаштирилган эди. Қандай қилиб бўлса ҳам бу қийин аҳволдан ёруғ юз билан чиқишни ўйлар эдилар. Кўп ўтмай теран фаросат ва ақл ишлатиб, бу муаммони ҳам ҳал қилдилар.

Ойишани Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унаштириб қўйдилар. Бу ҳодиса ҳазрати Абу Бакрнинг (розийаллоҳу анҳу) завжаларидан бошқа ҳеч кимга билдирилмади.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) аввалгидек тез-тез ҳазрати Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) уйларига келиб турар, Ойишага яхши муомалада бўлишларини тавсия қилардилар. Ёш Ойиша кўп вақтларши тенгдошлари билан ўйнаб ўтказар эди. Энг яхши кўрган машғулоти кўғирчоқ ўйнаш бўларди.

Шу тарзда орадан йиллар ўтди... Мўминлар Ясрибга ҳижрат қилиб, у ерга жойлашдилар. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муҳожирлар билан ансорларни ҳамда ўзаро доимий мужодалада бўлган Авс ва Ҳазраж қабилаларини имон ва Ислому йўлида бирлаштирдилар. Мадина атрофида яшовчи яҳудийлар билан ҳам дўстона муносабатлар ўрнатилди.

Саодатли никоҳ маросими

Ҳазрати Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу тўғрида сўз очавермагач, ҳузурларига кириб, масалани изҳор қилдилар.

Тўй ҳам бўлиб ўтди. Ойиша (розийаллоҳу анҳо) Пайғамбаринг (алайҳиссалом) мўътабар хонадонларига келин бўлдилар. Сеплари орасида кўғирчоқлари ҳам бор эди. Бўйлари етиб, келин бўлишларига қарамасдан, болалиқдаги беғубор ҳаваслари ҳамон кетмаган эди.

Бир куни Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ойиша онамизинг (розийаллоҳу анҳо) хоналарига кирсалар, бир нечта кўғирчоқларига келинчак либосини кийдириб, баъзиларига қанот ҳам тақиб қуйган эканлар. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) нима учун бундай

қилганини сўраганларида ҳазрати Ойиша (розийаллоҳу анҳо):

— Булар Сулаймоннинг (алайҳиссалом) отларидир, — деб жавоб берди.

— У ҳолда қанотларга не ҳожат? - деб сўрадилар Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)

— Сулаймон (алайҳиссалом) отларининг қаноти йўқмиди... Бунга жавобан Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) кулиб кўяқолдилар...

Яна бир куни Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйга кирсалар, Ойиша онамиз ухлаб қолган, бир кўй кириб, янги пиширилган нонларни емоқда эди. Расулуллоҳ (соллатлоҳу алайҳи ва саллам) кулиб кўйдилар-да, Ойиша онамизни оҳиста уйғотиб, яхши сўзлар айтиб, ҳазиллашдилар.

Суюкли ва вафодор завжа

Ҳазрати Ойиша (розийаллоҳу анҳо) муборак хонадонда ақл, илм ва фикр жиҳатидан тез камол топа бордилар.

Бир бека сифатида Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бутун хизматларини бажарар, керак бўлганида тасалли берар эдилар. Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак сўзлари ва амалларидан иложи борича кўпроқ нарса ўрганишга ҳаракат қилдилар. Бу фазилят Ойиша онамизни Аллоҳ Расулининг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) энг суюкли завжаларига айлантирган асосий сабаблардан эди.

Ҳазрати Ойишада ҳам аёллар табиатига хос рашж ва шунга ўхшаш ҳиссиётлар бор эди. Ғазотлардан бирига Ойиша онамиз билан ҳазрати Умарнинг (розийаллоҳу анҳо) кизлари Ҳафса онамиз (розийаллоҳу анҳо) ҳам чиққан эдилар. Сарвари олам (алайҳиссалом) сафар асносида Ойиша онамизнинг маҳфасларига (кажава) тез-тез келиб турар, у киши билан суҳбатлашиб кетардилар. Бу орада бир куни Ҳафса онамиз (розийаллоҳу анҳо) билан Ойиша онамиз (розийаллоҳу анҳо) билдирмай, ўрниларини алмаштиришди. Набий (алайҳиссалом) бундан беҳабар, ҳазрата Ойишанинг маҳфасларига яқинлашиб келиб, суҳбатлаша бошладилар. Ҳар тарафи ёпиқ маҳфасдаги Ҳафса онамиз худди Ойиша онамиздек сўзлаб, вазиятни билдирмадилар. Қоронғи тушиб карвон дам олиш учун тўхтади. Ойиша онамизнинг ўринларида Ҳафса онамизни кўрган Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳеч нарса бўлмагандек, тунни унинг ҳузурида ўтказдилар. Ўша кечаси ҳазрати Ойишанинг кўзларига уйқу келмади. Ўзларидан қаттиқ хафа бўлиб, иккинчи бундай иш қилмасликка онт ичдилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) баъзи кечаларда Мадина кабристонига бориб, яқин биродарларини зиёрат қилар эдилар. Мўминларнинг қабрларига салом берар, ҳақларига дуо қилиб, ўлим ва охиратни ёд этардилар. Шундай тунларнинг бирида Ойиша онамиз ярим кечаси уйғониб, ёнларида Сарвари оламини тополмагач, анча қайғуландилар. Бироздан сўнг қайтиб келган Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ойишани маҳзун кўрдилар ва:

- Эй Ойиша, шайтонингга мағлуб бўлибсан, — дедилар. Шайтон сўзи Ойиша онамизнинг диққатини тортиб, сўрадилар:

— Ё Расулуллоҳ, менинг ҳам шайтоним борми?

Пайғамбар (алайҳиссалом) унга жавобан:

- Албатга, ҳар бир инсоннинг шайтони бордир, — дедилар. Ойиша онамиз яна:

- Сизники ҳам борми? - деб сўраганларида, Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

- Ҳа, фақат мен Роббимнинг ёрдами билан уни мағлуб этдим, - дедилар.

Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ойиша онамизга бўлган муҳаббатлари шунчалар кучли эдики, натижада бошқа оналаримиз рашк қила бошлашди. Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) кизлари Фотимадан (розийаллоҳу анҳо) бу ҳолни у зотга билдиришларини илтимос қилдилар. Аввалига Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу ҳаққа гаплашишни

хоҳламаган бўлсалар, суюкли қизларининг иккинчи бор мурожаатларидан кейин сўзлашга мажбур бўлдилар:

— Кизгинам Фотима, менинг севганимни сиз севмайсизми? Ҳазрати Фотима:

— Албатга, севаман, эй Аллоҳнинг Расули, - дедилар. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

— У ҳолда Ойишани севишингиз керак!

Фотима онамиз жим бўлиб қолдилар. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сўзини давом эттириб:

— Ойишадан ҳеч қачон рашк қилмасинлар. Роббимга қасам этиб айтаманки, Ойишадан бошқа ҳеч бирларининг ётоқларида менга ваҳий келмайди, — дедилар.

* * *

Ҳазрати оналаримиз ўзларининг ҳаёт шароитларини янада яхшироқ қилиш ва уларга кўпроқ эътибор берилиши хусусида Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мурожаат қилишганида ул зот ниҳоятда ранжидилар. Бир ой аёлларидан ҳеч бирининг ҳузурига кирмасликка қарор қилдилар. Сўнгра Аллоҳ ҳукмига кўра, уларга хоҳдаганларидай яшашни ёки Пайғамбар хонадонида қолишни танлаш ихтиёри берилди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) энг аввал Ойиша онамиздан сўрадилар. Ҳазрати Ойиша ҳеч иккиланмасдан:

— Эй Расулulloҳ! Бору йўғим сизга фидо бўлсин. Шундай бир масалада ихтиёримни ўз кўлимга беряпсизми? Албатта, Аллоҳ ва Расулнин танлайман! — дедилар.

Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бошқа завжалари ҳам айна жавобни беришди. Шундай қилиб, муборак хонадонга яна ҳузур-ҳаловат қайтиб келди.

* * *

Бани Мустаълақ ғазотидан қайтишда мунофиқлар Ойиша онамизни бадном қилиш учун тухмат, миш-миш тарқатдилар. Бундан мусулмонлар оғир изтиробда қолишди. Ниҳоят, оятлар (*Нур, 11-13*) нозил бўлиб, Ойиша онамиз Каломуллоҳ гувоҳлида оқланди.

Оғир жудолик

Орадан йиллар ўтди. Маккаи мукаррама фатҳ қилинди. Каъбаи Муаззама ширк ва куфрдан, жоҳилият қусурларидан тозаланди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) юз мингдан кўпроқ мусулмонлар билан видо ҳажини адо этиб, Мадинага қайтганларидан кейин, бетоб бўлдилар. Касалликлари оғирлашиб, Ҳазрати Ойишанинг хоналарида қолиш учун бошқа аёлларидан рухсат сўрадилар. Ойиша онамиз (розийаллоҳу анҳо) Сарвари Оламнинг (алайҳиссалом) хизматларини аъло даражада бажариб, севги ва вафода ўрناق кўрсатдилар.

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) Ҳазрати Ойишанинг (розийаллоҳу анҳо) уйларига дафн этишларини васият қилдилар.

Хулафои рошидин даврида Ойиша онамизнинг илмий савиялари ва фазилатлари алоҳида ўринга эга эди. Жуда мураккаб масалалардаги ҳадислар Ҳазрати Ойишадан (розиайллоҳу анҳо) ўрганилди. Машхур саҳобалар ҳам баъзи қийин мавзуларда у зотга мурожаат қилар, таклиф ва тавсияларидан фойдаланар эдилар.

Вафотлари

Ҳазрати Ойиша (розийаллоҳу анҳо) хасталанганларида Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом)

завжаларидан кўплари дорулбақога рихлат қилишган эди. Ойиша онамиз ҳам кўп ўтмай бу дунёда энг яқин кишилари бўлган ҳазрати Муҳаммад Мустафога (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қовушдилар ва Мадинадаги Бақиъ қабристонига дафн қилиндилар.

Ҳазрати Абу Ҳурайра (розийаллоҳу анҳу) қабристондан қайтишларида кўзларига ёш олиб, шу унутилмас жумлаларни сўзладилар:

— Аллоҳ, мўминларнинг онаси ҳазрати Ойишани Ўз раҳматига олсин! Ифбатли ва садоқатли бу зот ибратомуз бир ҳаёт кечирдилар.

УММУ САЛАМА
Ҳинд бинти Абу Умайя
(Мўминлар онаси)

Аллоҳ таоло: «**Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳду паймон-ларига содиқ бўлган кишилар бордир. Бас, улардан (айрим) кишилар ўз аҳдига вафо қилди, яъни (шаҳид бўлди). Улардан (айрим) кишилар эса (шаҳид бўлишга) интизордир. Улар (мунофикларга ўхшаб Аллоҳга берган аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ**» (Аҳзоб, 23), деб буюрди.

Абу Салама лақаби билан танилган Абдуласад ўғли Абдуллоҳ ал-Маҳзумий оятда айтилган биринчи гуруҳга мансуб эди. У Аллоҳга берган сўзига вафо қилди. Унинг йўлида сабр этиб, мукофотини Ундан кутиб, жанг қилди ва шаҳид бўлди.

Унинг завжаси Умму Салама (розийаллоху анҳо) Аллоҳ таолонинг қазо ва қадарини кутгани учун иккинчи гуруҳга дохил бўлди.

Эр-хотин энг оғир қийинчилик ва машаққатларни бошидан кечирдилар, лекин азимиятлари синмади, матонатларини йўқотмадилар ва асло зулмга бўйин эгмадилар.

Бошларига шундай улкан бало ва қайғулар келдики, агар бу балолар бир тоғнинг устига тушганида, у тоғни йикитарди. Агар мустаҳкам қояларга тушганида, эритиб, кул қиларди. Уларнинг Аллоҳ таолога ишончлари ва Унинг арқонига боғланишлари фитна балосидан ҳам кучли эди. Чунки Аллоҳ ва Расулнинг севгиси улар учун дунё ва ундаги барча нарсадан қимматли эди.

Суҳайл ал-Маҳзумий

Суҳайл ибн Муғира қавмининг саййиди ва энг бой кишиси эди. Жўмардлиги, карами ва жасорати билан машҳур эди. Суҳайл ал-Маҳзумий «Йўловчиларнинг озиғи» лақабини олган эди. Сафарга чиққанида ҳамроҳига озиқ-овқат олдиртирмас, аксинча, ҳамманинг эҳтиёжини ўзи таъминлар эди. Агар дўстлари бирор егулик олиб келса, жаҳли чиқарди.

Умму Салама номи билан танилган Ҳинд ана шу жўмард кишининг сулубидан туғилди. Отасидан олган юксак ахлоқий сифатлар унинг тақдирланиши ва ҳурмат кўришига сабаб бўлди. У Абдуласад ўғли Абдуллоҳ ал-Маҳзумий билан турмуш қурди. Солиҳа, вафоли ва итоатли аёл бўлгани учун у билан бахтли умр кечирди.

Мусулмон оила

Абу Салама Ислом даъватидан хабар топгач, Пайғамбаримизга (соллаллоху алайҳи ва саллам) имон келтирди. Завжаси Умму Салама ҳам у билан бирга мусулмон бўлди. Шундай қилиб, улар Аллоҳ йўлида мужодала ва фидокорликлари туфайли Ислом даъвати юксалтирган илк инсонлардан бўлдилар. Ислом нури улардек фидокорлар билан бутун оламни ойдинлатди.

Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) Ҳабашистонга ҳижрат учун изн берганларидан сўнг Абу Салама билан Умму Салама ҳам ҳижрат қилдилар. Аллоҳ таоло насиб этган муддатгача Ҳабашистонда бўлдилар. Яна Набийнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) гўзал юзини кўриш, тотли суҳбатларини тинглаш орзуида Маккага қайтдилар.

* * *

Илк мусулмонлар курайшийларнинг зулм ва қийноқларига бардош бериб, бир қанча вақт Маккада қолдилар.

Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) мадиналиклар Аллоҳ динига ёрдам бериш учун

байъат этганларидан сўнг, ҳижратга изн бердилар.

Умму Салама бу ҳижрат ҳақида шундай ҳикоя қилади: «Абу Салама Мадинага кетишга қарор қилди ва туясини ҳозирлади. Мени миндирди. Ўғлим Саламани ҳам қучоғимга берди. Сўнгра туянинг нўхтасидан ушлаб, йўлга тушди. Менинг қавмимдан бўлган Муғийра ўғилларидан бир неча киши унинг йўлига тўғаноқ бўлишиб:

- Ўзингнику биздан қутқарсан, лекин хотининг ҳам сен билан кетишига изн беришади, деб ўйлаяпсанми?! — дедилар ва туянинг нўхтасини қўлидан тортиб олдилар. Мени ҳам туядан туширдилар. Шу пайт Абдуллоҳ ўғиллари, яъни, Абу Салама қавмининг бу гапдан жаҳллари чиқди.

— Агар сиз бу аёлни эридан ажратсангиз, биз ҳам ўғлимизни унинг олдида қолдирмаймиз, — дедилар Абдуласад ўғиллари.

Ўғлим Саламани ўзаро талашиб, ниҳоят, қўлини синдиришди. Абдуласад ўғиллари уни олиб кетдилар. Муғийра ўғиллари эса мени қамаб қўйишди. Абу Салама Мадинага йўл олди. Ўғлим, эрим ва мени бир-биримиздан айирдилар.

Ҳар тонгда Абтоҳга чиқиб ўтирар ва оқшомгача йиғлар эдим. Шу ҳолда бир йил ўтди. Бир кун Муғийра ўғилларидан бўлган амакимнинг фарзандларидан бири ёнимга келди. Аҳволимни кўриб, менга ачинди. Сўнг Муғийра ўғилларига:

— Бу бечорани ҳануз қўйиб юбормадингизми? Эри ва ўғлидан айирганимиз етмайдими?! — деди.

Шундан сўнг Муғийра ўғиллари:

— Истасанг, эрингнинг ёнига кет, — деб мени қўйиб юбордилар. Абдуласад ўғиллари ҳам ўғлимни қайтариб бердилар.

Туямга миндим. Ўғлимни қучоғимга олиб, Мадинадаги эримга етишиш мақсадида йўлга чиқдим. Ёлғиз эдим. Танъим деган жойга келганимда Усмон ибн Талҳани учратдим. У Абдуддор ўғилларининг биродари эди. Менга:

— Эй Абу Умайянинг қизи, қаерга кетяпсан? — деди.

— Мадинада яшаётган эримнинг олдида.

— Ёнингда бирор кишинг борми?

— Аллоҳ ва шу фарзандимдан бошқа ҳеч ким йўқ.

— Валлоҳи, сени ёлғиз қолдирмайман.

Сўнг у туямнинг нўхтасидан тутиб, мен билан йўлга тушди. Аллоҳ таолога қасамки, ундан кадрлироқ бошқа бирон киши билан асло орқадош бўлмадим. Куноқлайдиган жойга келганимизда туяни чўктирар, ўзи орқага ўтиб турарди. Мен тушганимдан сўнг, туяни бир дарахтга боғларди. Мендан узоқроқ бир жойга, бир дарахтнинг тагига бориб ётарди. Яна йўлга чиқадиган пайтимизда туямни ҳозирлаб, узоқроққа бориб турар ва «Мин!» дер эди. Мен туяга миниб, ўрнашиб ўтириб олганимдан сўнг келиб, туянинг нўхтасидан тутарди. Мадинага етиб борганимизча шундай қилишда давом этди. Амр ибн Авф ўғилларининг Кубодаги қишлоғи кўрингач:

«Эринг Абу Салама шу ерда қўноқлаган эди, уни шу қишлоқдан топасан, сенга Аллоҳнинг баракоти бўлсин», деб Маккага қайтиб кетди.

Аллоҳ йўлида тарқалиб кетган оила яна жамулжам бўлди. Абу Салама ўғли ва завжасини қувонч билан қаршилади. Анчадан бери оила устида сузиб юрган қора булутлар тарқалиб, уларнинг ўрнини севинч ва хурсандчилик келтирувчи раҳмат булутлари эшглади.

* * *

Абу Салама Аллоҳ йўлида жанг қилувчилар сафидан жой олди. Бадрда қахрамонларча жанг қилди. Ухуд тупроғига тоза қони тўкилди. Жуда оғир яраланган эди. Бироқ Аллоҳ таоло унга

шифо берди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Асад ўғиллари устига юборилган лашкарга уни амир қилиб тайинладилар. Улар мусулмонларнинг Уҳудда йўқотган азамат ва ҳайбатларини қайтариб олиш билан бирга кўплаб ашё ва ғаниматларни ҳам қўлга киритиб, музаффар бўлиб қайтишди.

Аmmo бу жангда Абу Саламанинг эски жароҳати очилиб кетди. Кўп қон йўқотиб, аҳволи оғирлашиб қолди. Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бош тарафида турганларида жон таслим этди.

Умму Салама бу ўлимни имон тўла қалб ва сабр билан, Аллоҳ таолонинг амрига бўйсуниб, эрига Аллоҳ таоло шаҳидликни эҳсон этганига шукр қилароқ қарши олди.

Вафоли завжа

Абу Саламанинг (розийаллоҳу анҳу) вафотидан тўрт ой ўтганидан кейин Ҳазрати Абу Бакр Умму Саламани (розийаллоҳу анҳо) сўраб келдилар. Жиҳод ва шараф майдонларида ўлган буюк кишиларнинг тул завжаларига уйланиб, уларнинг номусларини таъминотга олиш ва шу орқали уларга ёрдам бериш арабларнинг урф-одатларидан эди. Лекин Умму Салама бу таклифни қабул этмади. Шундай ният билан Умар (розийаллоҳу анҳу) келдилар. Уни ҳам рад этди.

Бир куни уйда ёлғиз ўтирганларида эри билан ўрталарида бўлган суҳбатни эслади. Умму Салама шундай деган эди:

«Эшитишимча, жаннат аҳлидан бўлган бир киши ўлиб, жаннат аҳлидан бўлган аёли бошқа бир киши билан турмуш қурмаса, Аллоҳ таоло у хотин билан эрини жаннатда бирга қилар экан. Худди шу каби, аёл ўлса ва эри уйланмаса ҳам, жаннатда бирга бўлишар экан. Кел, сен билан аҳду паймон қиламиз: Мендан кейин сен уйланма, сендан кейин мен турмушга чиқмайман», деди.

Абу Салама (розийаллоҳу анҳу): «Мен ўлсам, сен турмуш қургин», деди ва: «Аллоҳим! Мендан кейин унга мендан ҳам хайрлироқ бир эр насиб эт, у эридан ҳеч азият, хафалик кўрмасин», деб дуо қилди.

Абу Саламадан хайрли зот

Умму Салама шуларни ўйлаб ўтираркан, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ичкарига кириш учун изн сўрадилар. Унга таскин ва тасалли бермоқчи эдилар. «Бу мусибатда Аллоҳ таолонинг сенга ажр ва эҳсон бериши ва хайрлироқ бир эр насиб этигини Аллоҳдан тила...» деб буюрдилар.

Ҳар доим бугун ғам-қайғусини эри билан баҳам кўрган маҳзун бева Умму Салама йиғлади. Эрини жуда севарди. Кўп кишилар унинг қўлини сўраб келдилар. Улар орасида Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) икки дўсти Абу Бакр ва Умар (розийаллоҳу анҳум) ҳам бор эди. Лекин у барча келганларга рад жавобини берди.

Умму Салама Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай деди: «Абу Саламадан ҳам хайрлироқ ким бўлиши мумкин, эй Аллоҳинг Расули!...»

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг бу сўзларини ўйлай бошладилар ва бу аёлни ғам-қайғу ичида ёлғиз қолдирмаслик лозимлигини англадилар. Натижада Аллоҳдан унга бир икром бўлиши, даражасининг юксалиши ва тасалли топиши учун Набийга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Умму Саламани ҳам мўминларнинг оналари сафига олиш амри келди.

Атлоҳ таолодан Умму Саламага уйланиш амри келганидан сўнг Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Хатиб ибн Балтаани (розийаллоҳу анҳу) унинг уйига совчиликка юбордилар. Умму Салама:

«Расулуллоҳга салом бўлсин.. Аммо унга менинг ёшим ўтганлигини, етим гўдақларим борлигини, қолаверса, жуда рашкчи эканимни сўйла», деди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шу гапларни айтиб, яна элчи юбордилар:

«Ёши ўтганига келсак, менинг ёшим униқидан каттарок. Кишининг ўзидан ёши улуғроғи билан турмуш қуриши айб эмас. Етимлар эса Аллоҳ таолога ва Расулига оиддир. Жуда рашкчилиги хусусида мен Аллоҳ таолога ундан бу ҳисни олиши учун дуо қиламан».

Умму Саламининг валийи Умар ибн Абу Салама эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга маҳр ўларок ўн дирҳам қийматида мол бердилар. Булар ичида хурмо япроғи солинган бир кўрпа, қозонча, товоқ ва тегирмон бор эди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хуфтон намозидан сўнг Умму Саламадан бошлаб, завжаларининг ҳузурларига кирардилар. Зеро, Умму Салама мўминлар оналарининг энг ёши улуғи эди. Умму Саламининг хонасига биринчи киришлари унга бир икром эди.

Солиҳа аёл

Умму Салама воқеаларни ғоятда чуқур ўйлаб, жуда тўғри қарорлар берадиган ақлли аёл эди. Шу сабабли Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бошқа завжалари билан жуда осон тил топишиб кетди.

Бундан ташқари Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида унинг юксак мавқеи бор эди. Худайбия куни бир воқеа содир бўлди:

Қурайш элчилари билан тинчлик сулҳи тузилгач, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) асҳобларига қурбонликларни сўйиш ва сочларини олдиришни амр этдилар. Асҳоб шартларини оғир деб билган бу сулҳнинг вахий билан бекор қилинишига умид боғлаб, Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтганларини қилмадилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уч марта такрорладилар, лекин ҳеч ким бажармагач, хафа бўлиб, Умму Саламининг олдига кирдилар. Аҳволни унга тушунтирдилар. Умму Салама:

«Ё Расулуллоҳ, асҳобингиз бу вазифани бажаришини истайсизми? Чиқинг, ҳеч кимга гапирмасдан қурбонликни сўйинг, сартарошни чақиринг, сочингизни олсин», деди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) у ишорат этган фикрни тўғри деб топдилар. Бундай қилиш инсонларни ҳаракатга тушириш учун бир феълий ташвиқ бўлар эди. Аллоҳнинг Расули ўрнидан туриб, Умму Саламининг (розийаллоҳу анҳо) олдидан чиқдилар ва у айтганидек қилдилар. Буни кўргач, асҳоб ҳам ўрниларидан туриб, қурбонликларини сўйдилар, сочларини олдирилди.

Бу воқеага ўхшаш кўп ҳолатларда Умму Салама жуда тўғри ва фойдали фикрлар берарди. У Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтган сўзларини эслаб қолиб, ҳадислар ривоят қилди. Умму Салама (розийаллоҳу анҳо) хотираси кучли тингловчи ва ишончли ровий эди.

Мўминларнинг насиҳатгўйи

Мўминлар онаси Умму Салама Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан сўнг содир бўлган воқеаларни диққат билан кузатиб борди. Инсонлар, хусусан, уларни идора этувчи халифа ва волийларнинг тўғри йўлдан адашмаслиги учун ҳаракат қилди.

Тарихчиларнинг ёзишича, бир куни Умму Салама халифаликни олган Усмон ибн Аффон ҳузурга кирди ва унга насиҳат қилиб, шундай деди:

«Эй ўғлим, менга нима бўляптики, одамларнинг сендан узоклашиб, ҳимоянгдан чиқаётганини кўряпман. Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) севган йўлидан бошқа бир йўлда хайр қидирма. У ўчирган ўтни ёқма. Дўстларинг Абу Бакр ва Умарнинг (розийаллоҳу анҳум) йўлларидан юр. Улар ишни маҳкам ушладилар ва асло зулм қилмадилар. Бир она

сифатида насихат қиляпман. Бу менинг ҳаққим, вазифам. Сен ҳам итоат этишинг лозим».

Усмон ибн Аффон (розийаллоху анху): «Албатта, сен айтдинг, мен тингладим. Сен тавсия этгинг, мен ҳам қабул этгим», дедилар.

* * *

Ойиша (розийаллоху анху) Жамал воқеасига қўшилмоқчи бўлганида Умму Салама унга шундай бир мактуб ёзди: "Набийнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) завжаси Умму Саламадан мўминлар онаси Ойишага! Ўзидан бошқа илоҳ бўлмаган Аллоҳга ҳамд бўлсин. Сен Расулуллоҳнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) завжалари ва уммати орасига тортилган пардани йиртдинг. Қуръон сенинг этагингни тоблади, сен уни кенгайторма, ҳадингни бил. Аллоҳ сенинг туянгни ушлаб қолди, уни сахрога солма. Агар Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) аёлларининг жиҳод юқини кўтара олишларини билганларида, сенга васият этардилар. У зот сени динда ҳаддан ошишдан қайтарганини унутдингми?! Агар диннинг устунни эгилса, хотинлар билан тикланмайди, йиқилса, улар билан қадди ростланмайди. Хотинлар қиладиган жиҳод кўзларини ҳаромдан тўсиш, этақларини йиғиш ва дунё севгисини камайтиришдир. Агар сен бу чўлларда Аллоҳ Расули билан юзма-юз келиб қолсанг, нима қилардинг? Эртага Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) билан учрашасан. Аллоҳга қасамки, агар менга: «Эй Умму Салама, жаннатга кир», дейилганида, мен у зот устимга ёпган пардани йиртган ҳолда Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) билан учрашишдан ҳаё қиламан. У ёпинғични устингга ол. Унинг ҳовлиси сенинг қалъангдир. Сен бу умматнинг бирлашиши учун насихат қилишинг лозим бўлган пайтда, уларга ёрдам беришдан орқада қоляпсан. Агар мен Расулуллоҳдан (соллаллоху алайҳи ва саллам) эшитганим бир ҳадисни сенга айтсам, юз-кўзингаи тирнар эдинг.

Вассалом».

* * *

Ҳазрати Муовия ибн Абу Суфён халифа бўлгач, инсонларни ўзига байъат килдириш учун Буср ибн Абу Эртани Мадинага юборди. Буср:

«Жобир келмагунича ҳеч бир Бани Саламаликнинг байъатини қабул қилмайман», деди.

Ёши улуглигига қарамай, Умму Салама Жобирга:

«Байъат қил, мен бу байъатнинг ёмонлигини билсам ҳам биродаримнинг ўғли Абдуллоҳ ибн Замъага қони ва молини сақлаб қолиш шарти билан байъат қилишини амр этдим», деди.

* * *

Минбарларда Ҳазрати Алига (розийаллоху анху) лаънат айтиш амр этилганида, Умму Салама Муовияга киши юбориб, шундай деди:

«Сиз Али ибн Абу Толиб ва уни севганларни лаънатлаш билан минбарларингизда туриб Аллоҳ ва Расулини лаънатлаётганингизни билинг. Мен шаҳодат этаманки, Аллоҳ таоло ва Расули уни севади».

Вафоти

Умму Салама мўминларнинг онаси эди. Тили билан уларни зулмдан сақлашга уринар, имкон борича давлат одамларини зулм қилишдан қайтарди.

Ҳижратнинг 59-йили Зулқаъда ойида беҳузур бўла бошлади ва Аллоҳ таоло ундан, у ҳам

Аллоҳ таолодан рози бўлиб, жон таслим қилди. Жанозасини Абу Хурайра(розийаллоху анху) ўқидилар. Бақиъ қабристонида дафн этилди. Вафот этганида 84 ёшда эди.

У вафодор завжа, сабрли мужоҳида, буюк олим, ишончли ровий, хуллас, Ҳақ йўлида байроқдор инсон эди.

Аллоҳ таоло Умму Салама онамиздан рози бўлсин. Омин.

УММУ ҲАБИБА

(Мўминлар онаси)

Асл исми Рамла бўлган Умму Ҳабиба ҳижратдан йигирма беш йил аввал, яъни, Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) рисолат масъулияти тушишидан ўн уч йил олдин Абу Суфён оиласида туғилди.

У насл-насаби юксак, жуда бой ва гўзал қиз эди. Ҳамманинг кўзи унда, маккалик йигитлар унга уйланиш учун мусобақалашар эди. Унинг гўзаллиги отасининг кураишчилар орасидаги мавқеини янада юксалтирган эди.

Рамлага уйланиш истагида бўлганлардан бири Убайдуллоҳ ибн Жаҳш шарафли қавмга мансуб, юксак мавқе соҳиби ва жуда ёқимтой йигит эди. Бундан ташқари, диний илмларга рағбати бор эди. Насроний Варақа ибн Навфалдан айрилмасди. Варақа жоҳилият давридаёқ бутлардан нафратланиб, улардан юз ўгирган эди.

Абу Суфён барча сўраганлар орасидан Убайдуллоҳни танлади ва қизин унга берди. Рамла порлоқ фикр ва ақл соҳибаси, билимдон ва маданиятли хотин эди. Эри Убайдуллоҳ ҳамма масалада унга мурожаат қилар, унинг фикри билан қизиқар эди.

Кунлар шундай ўтарди... Ҳазрати Муҳаммадга пайғамбарлик тушганида, Убайдуллоҳ устози Варақа ибн Навфалдан эшитган ҳикматли сўзлар таъсирида Расулуллоҳнинг(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) нубувватларига имон келтирди. Аммо бу имон юзаки эди.

Ҳабашистонга ҳижрат

Убайдуллоҳ билан завжаси Рамла ҳам Ҳабашистонга ҳижрат қилишди. Нажоший ватанига оёқ босар-босмас Убайдуллоҳ яна насронийликка қайтди.

Бир куни Рамла кўрқинчли туш кўрди, чўчиб уйғониб кетди. Тушида эрини "ғалати бир қиёфада — ойдин юзли бўлганидан сўнг қоп-қора, гўзал бўлганидан сўнг чиркин қиёфада кўрди. Бундай тушнинг ёмонлигидан Аллоҳ таолога сиғинди.

Рамла ўз ишлари билан куймаланиб юрганида эри Убайдуллоҳ насоро бўлганини билдирди ва уни ҳам насронийликка даъват этди. Рамла бу таклифни қатъийан рад қилди. Кечкурун кўрган тушининг маъносини энди тушунди. Тушини эрига айтиб, имон ва Исломда қолишга чақирди. Убайдуллоҳ эса, қабул қилмади. Ҳатто мусулмонларнинг олдига бориб, уларга:

«Биз ҳақиқатни топдик, сиз энди кўришга ҳаракат қилиясиз. Бундан сўнг кўролмайсиз», деди.

Убайдуллоҳ муртад бўлгач, ичкиликка ружу қўйди, охир-оқибат шу ҳолда ўлиб кетди.

Тул муҳожир

Рамла ҳижрат юртида икки қайғу орасида яшади. Бири ватанидан айрилиши бўлса, иккинчиси бева қолиши эди. Аммо у мустаҳкам имони туфайли бу мусибатларга чидай олди.

* * *

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага ҳижрат этганларидан сўнг қўшни давлатларнинг ҳукмдорларига мактуб юбориб, уларни Исломга даъват қилдилар. Бундай мактубни Нажошийга Амр ибн Умайя ад-Дамрий олиб борди. Расулуллоҳ(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мактубда Нажошийни мусулмонликка чақириб, сўнг Рамла бинти Абу Суфённи ўзларига сўратган эдилар. Нажоший ҳар иккала таклифни ҳам қабул этди ва Абраҳа исмли бир жорияни бу хушxabар билан Рамланинг қошига жўнатди.

Абраҳанинг гапларини эшитган Рамла севинчини яшириб ўтирмади:

— Аллоҳ сенинг хайрингни берсин... — деди.

Гурбатда тул қолган бир аёл учун Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ўзларига сўратишларидан ҳам хайрлироқ нима бўлиши мумкин?!

Рамла тўй масалаларини аниқлаштириш учун Холид ибн Саид ибн Осга ваколат берди. Ўша оқшом Нажоший мусулмонларни саройга чақириб, шундай деди:

— Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) менга бир мактуб юбориб, Рамла бинти Абу Суфённи ўзига никоҳлашимни хохлабди. Мен унинг хоҳишини бажо келтирдим ва Рамлага тўрт юз дирхам маҳр бердим.

Сўнгра динорларни йиғилганларнинг олдига тўқди. Шу пайт Рамланинг вакили Холид ибн Саид ўрнидан турди ва:

— Аллоҳга ҳамд бўлсин. Ундан бошқа илоҳ йўқлигига шаҳодат келтираман. Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Унинг тўғри йўлга бошловчи қилиб, бутун динлар устига Ҳақ дин билан юборган кули ва Расулидир. Мен ҳам Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) истагини қабул этдим ва Рамлани унга бердим. Аллоҳ таоло Расули учун муборак қилсин...

Динорлар Холидга берилди. Халойиқ тарқалмоқчи бўлганида, Нажоший:

— Ўтиринглар, уйланаётган пайтда келганларга таом бериш Пайғамбарларнинг суннатидир, — деди.

Таомлар келтирилди. Меҳмондорчилик тугагач, дуодан сўнг ҳамма тарқалди...

Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Рамлани сўрашларида буюк ҳикмат ва юксак мақсади бор эди. Биринчиси, гурбатда бева қолган Рамлага ёрдам бериш бўлса, иккинчиси, ўзларининг ва диннинг катта душмани бўлган Абу Суфён ибн Ҳарб ибн Умаййа устидан ғалаба қозониш эди. Абу Суфённинг бу никоҳ хабарини эшитган пайти:

"Бу одамнинг бурни ерга тегмайди", дегани ривоят қилинади.

Мўминлар онаси

Муҳожирлар узоқ айрилиқдан сўнг Ҳабашистондан қайтиб келишди. Бу воқеа Ҳайбар фатҳ этилган кунга тўғри келган эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай деб шукроналарини билдирдилар:

— Қайси биридан қувонай: Ҳайбарнинг фатҳиданми ёки Навфалнинг келишиданми?!

Ҳабашистондан қайтиб келганлар орасида Рамла ҳам бор эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) у билан гўшангага кирдилар, унга шафқат ва марҳамат кўрсатдилар.

* * *

Умму Ҳабибанинг вафодор, имонида собит эканини ва динга садоқатини кўрсатувчи бир воқеа содир бўлди.

У бир имонли аёл, бунинг устига Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) завжаси... Иккинчи ёқдан, отаси ҳайбат ва ҳурмат-эътибор соҳиби, Қурайшнинг улуғларидан, аммо кофир ва мушрик... Тақдирида отаси Абу Суфён билан юзма-юз келиш ҳам бор экан...

Худаибийа сулҳи имзоланганидан сўнг Қурайшнинг иттифоқчиларидан Бани Бакр бу сулҳни бузди. Шундан сўнг Расулуллоҳга(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) иттифоқчи бўлган Хузоъа ўғилларидан бир киши у зотдан ёрдам сўраб келди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга ёрдам беришга ваъда қилдилар ва ишонч билдирдилар.

Қурайшнинг раиси Абу Суфённинг нима билан тугашини тушуниб етди. Дарҳол Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан сулҳни собит тутиш мақсадида Мадинага қараб йўлга тушди.

Мадинага келгач, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан ўрталарида воситачилик қилишини сўраб, қизи Умму Ҳабибанинг (розийаллоҳу анҳу) олдига кирди. Энди ўтирмоқчи бўлганида қизи кўрпачани тахлаб, олиб қўйди. Абу Суфён сўради:

— Эй қизим, мени бу кўрпачага лойиқ кўрмаяпсанми ёки уни менга лойиқ кўрмаяпсанми?

— Сизни кўрпачага лойиқ кўрмаяпман. Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кўрпачаларида мушрик одам ўтириши ниҳоҳламадим.

— Валлоҳи, сенга бир ёмонлик етган кўринади, қизим.

— Йўқ, аксинча, Аллоҳ таоло мени хидоятга бошлади. Эй ота, сиз Қурайнинг саййиди ва буюгисиз. Қандай қилиб кўрмайдиган ва эшитмайдиган бутларга ибодат қиласиз? Нима учун Исломни қабул этмайсиз?

Умму Ҳабиба фақат Аллоҳ ва Расулини севипшни, улардан бошқасини севмаслигини айтиш билан, отасининг салтанат ва азаматидан кўрқмай, унинг имон ва куфр орасидаги ўрнини буюк бир жасорат билан танитган эди.

Абу Суфён бу сўзларни эшитиб, ғазабидан тутақиб кетди. Жаҳл билан кўчага чиқди ва Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хузурларига борди. Ҳазрати Пайғамбар уни рад этдилар ва тарафқашлигини қабул қилмадилар. Охир-оқибат Абу Суфён ҳеч қандай натижага эриша олмай, Маккага қайтди. Хотини Ҳинд бинти Утба уни айблаб:

— Қавминг элчилигини яхши бажаролмадинг, хайрли хабар келтирмадинг, - деди.

* * *

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Умму Ҳабиба билан отаси ўртасидаги суҳбат ҳақида эшитгач, унга ҳурматлари янада ортди. Динга ва Пайғамбар аҳлига ҳурмат ва эъзоз кўрсатганининг мукофоти ўлароқ, уни янада кўпроқ икром этдилар.

* * *

Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан сўнг Умму Ҳабиба онамиз хонаи саодатда қолдилар. Бутун мусулмонлар уни эъзозлашар эди. Бу ҳурматнинг сабаби Пайғамбаримизга бўлган улуғ садоқатдан эди.

Халифалар уни зиёрат қилгани келишар, рўзғорига қарашишар, керакли ёрдамни аяшмас эди.

Канчалик фитналар зухур этса ҳам, Умму Ҳабиба на сўз, на феъл билан ҳеч бирига қўшилмади. Аксинча, мусулмонларни бир сафда ва ягона дин йўлида бирлашишга, Аллоҳга боғланиб, Унинг мустаҳкам арқонидан қаттиқ ушлашга даъват этди.

Умму Ҳабиба доно, вазмин ва жиддий аёл эди. Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эшитган кўплаб ҳадисларни ривоят қилиб, исломий илмнинг юксалишига ҳиссасини қўшди.

Вафоти

Умму Ҳабиба (розийаллоҳу анҳу) фақат намоз учун уйдан чиқарди. Мадинани фақат ҳаж мақсадида тарк этган. Ҳижратнинг 44-йили оғир касал бўлиб қолди. Орадан кўп вақт ўтмай, етмиш ёшида вафот этди. Бақий қабристонига дафн этилди. Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин, уни муборак, мавқеини улуғ қилсик. Омин.

ҲАЗРАТИ МАЙМУНА

(Мўминлар онаси)

Ҳазрати Маймунанинг Исломни қабул қилиши дин учун ҳам мусулмонлар учун ҳам хайр ва баракот василаси бўлди. Чунки унинг мусулмон бўлиши узоқйиллардан бери Исломга қарши уруш эълон қилган баъзи кишилардан жаҳолат пардасини кўтарди, кин ва кибр билан тўла қалбларни тозалади.

Ҳазрати Маймуна (розийалоҳу анҳо) Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйланган энг сўнги аёлдир. У пайғамбар хонадонида яшаган қисқа даврда кўнгилга оғир ботувчи ҳеч қандай воқеа рўй бермади. Ҳазрати Пайтамбаримизнинг вафотларидан кейин унинг бугун ҳаёти Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хотираларига ҳурмат ва такво билан яшашнинг гўзал бир рамзи бўлди.

Насаби

Мўминлар онаси Маймуна (розийаллоҳу анҳу) курайшнинг обрў-эътиборли кишиларидан бўлган Ҳорис ибн Ҳилолнинг қизидир. Онаси Макканинг фазилат ва юксак насаби билан машҳур аёлларидан бири бўлган Ҳинд бинти Авф бўлиб, Холид ибн Валиднинг холасидир.

Маймунанинг Уммул Фазл ва Салма исмли қиз қардошлари бор эди. Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) амакиларидан Аббос ибн Абдулмутталиб (розийаллоҳу анҳу) Уммул Фазлга, шаҳидларнинг улуғи Ҳамза ибн Абдулмутталиб (розийалоҳу анҳо) Салмага уйланган эдилар. Шу боис Абдулмутталиб ибн Ҳошим ўғиллари билан Ҳазрати Маймунанинг опа-сингиллари ўртасида аввалдан жуда мустаҳкам қариндошлик ришталари бор эди.

Туғилиши

Маймуна Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пайғамбар бўлишларидан олти йил аввал Маккада туғилди.

Исломият келганида ҳали яхши-ёмонни ажрата олмайдиган бир ёш қизча эди. Жоҳилият даврида туғилгани боис ўзлари ясаб олган бугларга сиғинган ота-она тарбиясини олиб, бузук эътиқод ва урф-одатлар таъсирида ўсиб-улғайди. Аммо у пайғамбарлик, ваҳий ва шу мавзудаги бошқа нарсалар ҳақида эшитар, тушунишга ҳаракат қилар эди.

* * *

Балоғатга етгач, уни Макканинг кўзга кўринган йигитларидан Масъуд ибн Амрга узатишди. У Аббос ибн Абдулмутталибнинг завжаси бўлган опаси Умму Фазлнинг уйига тез-тез бориб турарди. Опасидан Ислом дини, мусулмон муҳожирлар, Бадр ва Уҳуд ғазотлари ҳақидаги хабарларни эшитар, бу воқеалар унинг қалбига бошқача таъсир қилар эди.

Ажралиши

Ҳайбар ғазоти ҳақидаги ёлғон хабарни эшитган маккалик курайш мушриклари жуда севиндилар. Аббос ибн Абдулмутталибга (розийаллоҳу анҳу) азият берувчи сўзлар айтиб, масхаралай бошладилар. Аббос (розийаллоҳу анҳу) маҳзун ҳолда уйига кайтди. Аммо орадан кўп вақт ўтмай, ҳақиқий хабар етиб келди. Мусулмонлар жангда ғалаба қозонган ва яҳудийлар Ҳайбардан қувилган эдилар.

Аббос (розийаллоҳу анҳу) ўрнидан турди, энг чиройли кийимларини кийди. Худди

байрамдагидек ясаниб, виқор билан одамлар олдиға чиққи. Бу сафар у мушрикларға гапирди. Бироз олдин ёлғон хабарни ёйган киши унинг сўзларини тасдикдағач, мушриклар жим бўлиб, пушаймонда қолдилар.

Аббос мусулмонларнинг Ҳайбар жангида зафар қозонганини айтаётганида Маймуна опаси Уммул Фазлнинг уйида эди. Бу хабардан унинг ҳам боши осмонға етди. Уйиға қайтиб эри Масъуд ибн Амрни тушкун ҳолатда кўрди. Масъуд завжасининг хурсандлигидан аччикланиб, у билан тортишиб қолди ва охир-оқибат уни тарк этганини айтди. Маймуна ҳам ортиқ унинг олдида қолмай, яна поччаси Аббос ибн Абдумутталибнинг уйиға кетди.

Қазо умраси

Худайбия сулҳи тузилганиға бир йил тўлди. Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мусулмонлар билан бирға умра ибодатини адо этиш учун Макка томон йўл олдилар. Шаҳарға яқинлашғач, барча мусулмонларни тўхташға буюрдилар. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу ерда жангдагидек бир усул қўллашни режалаштириб, мусулмонларни икки қисмға ажратдилар. Биринчи қисм Каъбани тавоф қилиш учун Маккаға кирадиган, иккинчи қисм эса, қуролланган ҳолатда Макка ташқарисида тайёр турадиган, бирор хавф туғилса, мушрикларға хужум қиладиган бўлдилар.

Ҳаммаға вазифалар аниқ бўлғач, яна йўлға чиқишди. Ниҳоят, узоқдан бир йилдирки, кўриш истагида интизор бўлганлари, улар учун эшиклари ёпилган Макка кўринди. Уни кўрар-кўрмас ҳаммаёқни мусулмонларни «Лаббайк Аллоҳумма лаббайк...» деган овозлари тутиб кетди.

Мусулмонлар улуғворлик ва ҳайбат билан Ҳазрати Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) афроларини ўраб олган эдилар. Ҳамма бир оғиздан такбир ва таҳлил айтарди. Мусулмонларнинг овозларини эшитганлар тоғларға қараб югурдилар, дарҳол шаҳарни бўшатдилар. Чунки улар Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва асҳоби чорасиз кишилардек, неча йиллар илгари қоронғи тунда Маккани тарк этганларидан сўнг, қувватли ва ҳайбатли кўринишда, кечқурун эмас, куппа-кундузи шаҳарға бемалол кириб келишларини тасаввур ҳам қилолмас эдилар.

Маккада фақат эркаклардан бир неча киши, Аллоҳ таоло ва Расулиға имон келтирган аёллар қолишди, холос.

Маймунанинг таклифи

Маймуна мусулмон бўлган, аммо имонини яширин тутарди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва асҳоби бир куёшдек Макка уфқларидан кўтарилғач, у жасоратланиб, Аллоҳға имон келтирганини ҳаммаға билдирди.

Бу хайрли воқеадан сўнг, Маймуна Расулulloҳға (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) завжа бўлиш истагида Аббос ибн Абдумутталибни (розийаллоҳу анҳу) элчи қилиб юборди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг истагини қабул этдилар ва унга маҳр сифатида 400 дирҳам бердилар.

Худайбия сулҳида кўрсатилган уч кунлик муҳлат битди. Қурайшликлар Набийға (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) элчи юбориб:

«Маккада қолиш пайтинг тугади, энди чиқиб кет», дедилар.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кулимсирадилар ва:

«Мени ўз ҳолимға қўйинг. Ундан кўра бир тўй қилиб, сиз учун таом ҳозирлатсам ва тўйимға сиз ҳам келсангиз бўлмайдими?» дедилар.

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Маймунаға уйланишлари сабабли Маккада қолиш муддатини узайтирмоқчи ва қурайшликлар билан қайта битим тузишни мўлжаллаган эдилар.

Тўй учун дастурхон тузалди. Курайшнинг улуғлари таклиф этилди. Улар таклифни қабул этмадилар.

— Сенинг амалингга бизнинг эҳтиёжимиз йўқ. Тезроқ чиқиб кет, — дедилар.

Улар бу гапларни Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Маккада уч кундан ортиқ қолишларидан қўрқишларини яшириш учун айтдилар. Зеро, Пайғамбарнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) зиёратлари баъзи кишиларнинг ақли ва руҳига таъсир қилгани кўрина бошлаган эди. Масалан, Маймуна ҳаммадан яшириб келган имонини мусулмонлар Маккага киришлари биланоқ очиқ эълон этди. Устига-устак, Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) завжа бўлди. Бу ҳол мушрикларни ғазаблантирган эди.

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ушбу мажлисда Маймунага уйланганларини эълон қилдилар. Аммо Худайбия сулҳига амал қилиб, жарчини чақириб, дарҳол Мадинага қайтишни эълон қилинши буюрдилар. Маккадан ўн мил узоқликдаги Сараф деган жойга келганларида Маймуна (розийаллоҳу анҳу) билан гўшангага кирдилар.

Ислом йўлида хайр ва баракотга васила бўлиши

Маккадан чиқаётганларида Маймуна ҳайқириб курайшийларни мусулмон бўлишга чақирди. Унинг овози курайшийларга кучли таъсир қилди. Холид ибн Валид шундай деди:

«Энди ҳар бир ақли жойида бўлган одамга очиқ аён бўлдики, Муҳаммад асло сеҳргар ё шоир эмас! У оламлар Роббисининг каломи билан гапиради».

Икрима ибн Абу Жаҳл унинг бу гапларига қўшилмади, Бадрда ўлдирилган яқинларнинг эслаб, унга қарши чиқди. Холид ибн Валид унга шундай жавоб берди: «Бу сўзларинг жоҳилият иши ва ғуруридандир. Лекин мен, валлоҳи, ҳақ менга аён бўлган замон мусулмон бўлдим...»

Холид ибн Валид Амр ибн Ос билан бирга Мадинага бориб, Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) байъат қилдилар. Уларнинг мусулмон бўлиши билан Ислом янада қувватланди.

Шубҳа йўқки, Маймунанинг очиқ мурожаат этиши курайшдан бир қанча кшнилари Исломга киришларига катта таъсир кўрсатган эди.

Муборак хонадонда

Маймуна Мадинага келганидан сўнг Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) покиза хонадонларида қадрли завжа бўлиб яшади. Мусулмонлар учун фазилатли она бўлди. Итоатли, самимий, вафодор аёл сифатида завжалик вазифаларини адо этди.

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга Ҳамза ибн Абдулмутталибдан бева қолган опаси Салма билан бирга яшашга изн бердилар. Кейинчалик унинг турмуш қурмаган синглиси Умара ҳам шу хонадонда қолди.

Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) катта қизлари Зайнаб вафот этган йили Маймуна ҳали йигирма беш ёшда эди. У Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тасалли бериб, имкони борича дардларига малҳам бўлиш ҳаракат қилди.

Вафо рамзи

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафот этганларидан сўнг, Маймуна узоқ йиллар соғ-омон яшади. Одам ўғилларининг саййиди, ҳидоят элчиси ва инсониятнинг муаллими бўлган Муҳаммад Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хотираларини ҳурмат қилиб, эллик йилча умрини тақво билан ўтказди.

Унинг садоқати, муҳаббати шу қадар самимий эдики, вафот этганидан сўнг Расулуллоҳ

(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан турмуш қуришган жойга дафн этишларини васият қилди. Шунга кўра уни Сарафга дафн этдилар.

Аллоҳ таоло Ҳазрати Маймуна онамиздан рози бўлсин. Омин

ҲАЗРАТИ ҲАФСА БИНТИ УМАР ИБН ХАТТОБ

(Мўминлар онаси)

Ҳазрати Ҳафса (розийаллоҳу анҳу) билимли, юксак ахлоқли, иродаси мустаҳкам, садоқатли бир саййида аёл эди. У хижратнинг учинчи йили Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) оилаларига кўшилиб, мўминларнинг онаси бўлиш шарафига эришди.

* * *

Ҳафса (розийаллоҳу анҳу) пайғамбарлик келишидан беш йил олдин Маккада туғилди. Отаси Ислом тарихида адолати билан машҳур бўлган иккинчи халифа Ҳазрати Умардир (розийаллоҳу анҳу). Онаси Зайнаб Усмон ибн Мазъуннинг синглиси эди. Ҳафса отаси билан бирга Маккада мусулмон бўлди. Асҳобдан Ҳунайс ибн Ҳазофа (розийаллоҳу анҳу) билан оила курди. Илк мусулмонлар сафидан жой олган бу бахтиёр оила Ҳабашистонга, кейинроқ Мадинага хижрат қилди.

Ҳунайс (розийаллоҳу анҳу) Абдуллоҳ ибн Ҳазофанинг қардошидир. Бадр ва Уҳуд жангларида иштирок этган. Ҳар икки жиходда ҳам мардонавор жанг қилди. Уҳудда қаттиқ яраланди. Мадинага қайтгач, шаҳодат шарбатини ичди. Ҳазрати Ҳафса жуда ёш тул қолди.

Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) қизининг бева қолишини хоҳламас эди. Бир ота ўларок, қизини солиҳ бир кишига узатишни орзу қиларди. У бу масалани жуда кўп ўйлади ва Ҳазрати Ҳафсанинг иддаси тугагач, Ҳазрати Усмонга (розийаллоҳу анҳу) никоҳлаш мақсадида унинг олдига борди. Ҳазрати Усмон (розийаллоҳу анҳу) ҳам бу пайтда ёлғиз қолган эди. Завжаси Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизлари Руқаййа вафот этган эди. Абдуллоҳ ибн Умар отаси ва Ҳазрати Усмоннинг учрашувини отасидан шундай нақл этади:

"Усмон ибн Аффоннинг олдига бордим. Жуда ғамгин кайфиятда экан. Кўнглини кўтариб, тасалли бериш учун унга Ҳафсадан сўз очдим. Хоҳласанг, Ҳафсани сенга никоҳлаб берай, дедим. Усмон дарҳол жавоб бермади. Бу ҳақда ўйлаб кўриш учун муҳлат сўради. Орадан бир неча кун ўтганидан сўнг у билан яна учрашдим. Усмон ҳозирча уйланмаслигини айтиб, узр сўради".

Ҳазрати Умар Абу Бакрга (розийаллоҳу анҳу) ҳам шундай таклиф қилмоқчи бўлди. Ҳазрати Умар:

— Эй Абу Бакр, агар истасанг сенга қизим Ҳафсани никоҳлаб берай, — деди.

Ҳазрати Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) индамадилар. Ҳатто бир оғиз сўз ҳам айтмади. Бу ҳолатдан Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) ранжидилар.

Ҳазрати Умар икки самимий дўстидан ижобий жавоб ололмагач, юраги сиқилганча, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хузурларига кириб, шундай деди:

— Ё Расулуллоҳ! Мен Усмонга хайронман. Ҳафсани унга никоҳламоқчи бўлдим, у эса рози бўлмади. Абу Бакр ҳам шундай...

Икки жаҳон куёши Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) табассум қилиб:

— Ё Умар! Ҳафса Усмондан, Усмон ҳам Ҳафсадан хайрлироқ бўлган бириси билан оила куради, — дедилар.

Ҳазрати Умар бугунлай ўй-хаёл ичида қолди. Усмондан ҳам хайрли куёв ким бўлиши мумкин? Шу тариқа бир неча кунни ўтказди. Бир куни Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) Ҳафсани ўзларига сўраб, Ҳазрати Умарга:

— Сен қизинг Ҳафсани менга никоҳла. Мен эса қизим Умму Гулсумни Усмонга никоҳлайман, — дедилар.

Бу хабардан Ҳазрати Умарнинг боши осмонга етди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу хабар билан Ҳафсани ўзларига никоҳлаш Аллоҳнинг амри эканини билдирмоқчи

бўлдилар. Кисқа фурсат ичида тўй тараддудлари тугалланди. Ҳижратнинг учинчи йили шаъбон ойида Ҳазрати Ҳафса Расули Акрамга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) никоҳланиб, мўминларнинг онаси бўлиш бахтига эришди.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи васаллам) бу гўзал ташаббуслари билан уч улуғ саҳобалари ўртасидаги дўстлик-биродарликни, қариндошликни янада мустаҳкамладилар. Ҳазрати Ойишани никоҳига олиб, Ҳазрати Абу Бакрнинг, Ҳафсани никоҳига олиб эса, Ҳазрати Умарнинг кўнглини кўтардилар. Ҳар иккисининг ҳам қизларини мўминларнинг оналари бўлиш бахтига эриштирдилар.

Ҳазрати Абу Бакр Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳум) билдирган таклифга аниқ жавоб бермагани учун ич-ичидан эзилиб юрган эди. Чунки у бир сирни билар, яъни, Ҳазрати Ҳафса билан Расули Акрамнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) турмуш қуришлари Ҳазрати Абу Бакрга маълум эди. Бу ҳаққа гапириш омонатга хиёнат бўларди. Шу сабабли сукут сақлади. Никоҳ ўқилгач, Ҳазрати Абу Бакр Ҳазрати Умарнинг олдига келиб, узр сўради ва шундай савол билан мурожаат қилди:

— Ҳафсага уйланишимни сўраганингда, жавоб бермаганим учун мендан ранжиган бўлсанг керак?

— Ҳа, — деди Ҳазрати Умар. Шунда Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) бўлиб ўтган воқеани гапириб берди:

— Менга бу масала бўйича гап очганингда, сенга жавоб бермаганимнинг сабаби шуки, Расулуллоҳ Ҳафсага уйланишларини менга айтган эдилар. Албатта, бу сирни сенга ошкор қилолмадим, Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) Ҳафсага уйланишдан юз кечсалар, шубҳасиз унга уйландим, — дея Ҳазрати Умарга тасалли берди.

Кандай назокат!.. Кандай яхши адаб!.. Кандай садоқат!.. Мана ҳақиқий Ислом одоби!.. Омонат бир сир... Сукут бир хазинадир... Омонатга риоя ва сукутни ихтиёр этиш инсонга амният ва безакдир...

* * *

Ҳазрати Ҳафса Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хонадонларига Савда ва Ойиша оналаримиздан кейин келин бўлиб келди. Саодат уйига келганида у йигирма ёшларда эди. Савда онамиз Ойиша каби уни ҳам буюк бир кўнгил хотиржамлиги ичида қарши олди. Ҳар иккисига ҳам хизмат қилди. Ҳафса ёш бўлишига қарамай, оқила, отаси каби бир сўзли, иродаси мустаҳкам эди.

Хонаи саодатда бу икки ёш оналаримиз Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хизмат қилишда, гўё мусобақалашаётгандек ғайрат қилар эдилар. Жуда юксак даражада севги-ҳурмат кўрсатар эдилар. Расулуллоҳ бу икки ёш завжалари икки азиз биродарларининг қизи бўлгани боис ҳам имкон борича сабр-тоқат билан муносабатда бўлар, аёллик заифиятларини, ёшликлари ниҳисобга олиб, янада марҳаматли, янада шафқатли муомала қилар эдилар. Лекин барчалари аҳли башар эмасми, оғир кунлари ҳам бўлиб турарди.

* * *

Бир кун Расули Акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Зайнаб бинти Жаҳшнинг хонасида асал шарбати ичдилар ва бироз ушланиб қолдилар. Бу ҳолат икки ёш завжаларининг диққатини тортди ва икковлари келишган ҳолда Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларига борганларида ул зоти муборақдан саримсоқ ҳиди келаётганини айтишди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саримсоқ емаганини, асал шарбати ичганларини айтдилар ва:

— Демак, асалари саримсоқ ялаган экан, — деб, бундан сўнг асло асал шарбати ичмасликка

қасам ичдилар.

Бу воқеа сабаб бўлиб Аллоҳ таоло Таҳрим сурасининг ушбу оятларини нозил қилди (мазмуни):

"Эй пайғамбар, нега сиз жуфтларингизнинг розилигини истаб, Аллоҳ сиз учун ҳалол қилган нарсани ҳаром қилиб олурсиз?! Аллоҳ мағфиратли, меҳрибондир".

Фаҳри Коинот Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) завжаларидан айрилиб, хилватга юз бурдилар. Бу тадбир билан ёш завжаларини тарбияламоқчи бўлдилар. Бироқ асҳоб орасида Расулуллоҳ завжалари билан ажрашибдилар, деган сўз тарқалди. Ҳазрати Умар бу хабарни эшитгач, қизи Ҳафсадан бирор хато ўтдимикин деб дарҳол ҳужраи саодатга йўл олди. Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ичкари киришга изн олгач, кўнгилга таскин берувчи шу сўзларни айтди:

— Ё Расулуллоҳ! Завжаларингиз сабабли қанчалик қайғу чекапсиз. Шояд, улар билан ажрашсангиз, Аллоҳ ҳам, фаришталари ҳам Сиз билан биргадир. Мен ҳам, Абу Бакр ҳам, мўминлар ҳам Сиз билан бирга...

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) табассум килдилар. Гулдек юзларидан нур сочилди.

— Завжаларим билан ажрашганим йўқ, фақат хилватга кирдим, — дея Ҳазрати Умарнинг қалбига ором берувчи ва мўминларни севинтирувчи сўзларни айтдилар.

Ҳазрати Умар масжидга келди ва мусулмонларга вазиятни тушунтириб берди.

* * *

Ҳазрати Ҳафса табиатан биров қаттиққўл эди. Ҳазрати Ойиша уни шундай тавсиф этади: "Ҳафса том маънода отасининг қизидир. Мустаҳкам иродаси бор. Бир сўзли ва қатъиятлидир".

Бир куни Расули Акрам Ҳафса онамиз олдида Ҳудайбияда байъат этган асҳобни эслаб:

— Иншааллоҳ, Ҳудайбияда байъат этган асҳобим жаҳаннамга кирмайди, — деб марҳамат килдилар.

Ҳафса (розийаллоҳу анҳу) эса: **"Сизлардан ҳар бирингиз унга (жаҳаннамга) тушгувчидирсиз. (Бу) Парвардигорингиз (амрига биноан) вожиб бўлган ҳукмдир"**, (*Марям, 71*) оятини ўқиди. Пайғамбаримиз ҳам унга: **"Сўнг тақводор бўлган зотларни (ундан) қутқарурмиз ва золим кимсаларни тиз чўккан ҳолларида (жаҳаннамда) қолдирурмиз"**, (*Марям, 72*) оятини ўқиб, жавоб бердилар.

Ҳазрати Ҳафса онамиз ибодатда мустаҳкам эди. Кўп намоз ўқир ва нафл рўза тутарди. Унинг ҳаёти ҳам бошқа оналаримиз каби фақирликда ўтди. Ётоқ ўлароқ фойдаланадиган биргина шолчаси бор эди. Ёз кунлари уни тагига тўшар, кишда эса бир тарафини остига тўшаб, бир тарафини устига ёпарди. Кўпинча ейишга нон тополмас эди. Шундай бўлса ҳам сира шикоят қилмас, доим шукр қилиб яшарди.

У Расули Акрамга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) садоқат ва муҳаббат билан боғланган эди. Ўзига ҳадя қилинган нарсаларни еб-ичмай, Расулуллоҳга иқром қиларди. Ул зотни доимо ўз нафсидан юксак ва афзал биларди. Бир куни Ҳазрати Ҳафсага бир тулум асал тортиқ қилишди. Расули Акрам унинг хонасига кирганларида, Ҳафса ўша асалдан иқром этарди.

* * *

Ҳазрати Ҳафса Фаҳри Коинотнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дорулбақога иртихолларидан сўнг ҳам муҳим хизматларни адо этди. Ҳазрати Абу Бакр даврида Куръони карим оятлари бир ерга тўпланиб, Мусҳаф холига келтирилган эди. Бу ягона нусха Ҳазрати Абу Бакрда турарди. Вафотидан сўнг Ҳазрати Умарнинг назоратига берилди. Ҳазрати Умар ҳам

яраланиб, шаҳид бўлгач, қизи Ҳазрати Ҳафса онамизга топширилди. Ҳазрати Ҳафса уни садоқат билан муҳофаза қилди. Ҳазрати Усмон даврида бу нусха кўпайтирилди.

* * *

Ҳазрати Ҳафса онамиз олтмишга яқин ҳадис ривоят қилган. Ҳижратнинг 45-йили Ҳазрати Муовиянинг халифалиги даврида олтмиш ёшида вафот этди. Жаноза намозини Мадина волийи Марвон ибн Ҳакам ўқиди. Бақиъ қабристонида, мўминлар оналари олдида, абадий истироҳатгоҳига қўйилди. Аллоҳ таоло Ҳазрати Ҳафса онамизни раҳматига олган бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ МОРИЙА АЛ-ҚИБТИЙ

(Мўминлар онаси)

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: "Қибтийлар учун хайр сўрангиз..."

Морийяал-Кибтийнинг номи ўздаврида мўминларнинг кўнгилларига фараҳ бахш этган. Бу ном тарихда абадийлангандир. Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин.

Тарихда машҳур бўлишига қарамай, у ҳақда жуда кам ёзилган. Тарихий манбаларда шахсиятини ойдинлатувчи маълумотлар деярли учрамайди.

Элчиликлар

Ҳазрати Муҳаммад Мустафо (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳижратларининг 6-йилида Ислom дини Араб ярим оролининг деярли барча ҳудудига ёйилган эди. Қурайшийлар билан Ҳудайбия битими тузилган йили, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Эрон ҳукмдори Қисро, Рум ҳукмдори Қайсар, Ҳабашистон подшоҳи Нажоший, Қибтийлар улуғи Мукавкис ва яна бир қанча давлат раисларини Ислomга даъват этиб, элчилар юбордилар. Қибтийлар шоҳи ҳузурига Хатиб ибн Аби Балтаа (розийаллоҳу анҳу) элчи бўлиб борди.

Мукавкис уни яхши кутиб олди. Мактубини ўқиди. Яхши муомалада бўлиб, иззат-иқромлар қилди. Аммо Ислomга кириш даъватини қабул қилмади. Хатиб (розийаллоҳу анҳу) кетишидан олдин, ҳукмдор унга қимматбаҳо совғалар бериб, кузатди. Хатиб (розийаллоҳу анҳу) бу қимматбаҳо ҳадяларни Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) етказиш учун йўлга чиқди.

Насаби

Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) юборилган ҳадялар ичида Мукавкиснинг жорияларидан Морийя ва унинг синглиси Сирин, минг мисқол олтин, йигирма тўп мато, Дулдул лақабли хачир, Офир деган эшак ва Мабури исмли қари кул ҳам бор эди.

Морийянинг отаси Шамъун мисрлик қибтийлардан бўлиб, онаси Рум аслзодаларидан эди. Морийя оқтанли ва жингалак сочли бўлиб, тана оқлиги онасидан, сочининг жингалаклиги отасидан ўтганди. Хушқомат ва гўзал юзли эди.

Морийя синглиси Сирин ва Мабури билан бирга Хатиб ибн Балтаа ҳимоясида Аллоҳ унга тайёрлаган яхшилиқдан хабарсиз ҳодда Исқандарийадан Мадина томон йўлга чиқди...

Келгуси ҳаётини ўйлаб юраги сиқилар, қаерга кетаётганини билмасди. Хатиб уни қийнаётган саволларга жавоб топишга ҳаракат қилар, унга тасалли берарди. Морийя Ислom дини ҳақида Хатибдан эшитиб, Аллоҳ таолога, Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) имон келтирди. Синглиси Сирин ҳам у билан бирга ҳидоят йўлини танлади.

Аммо Мабури Мадинага келиб, Расулulloҳни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кўрмагунича имон келтирмади.

Мадинада

Карвон Мадинага кириб келди. Хатиб Мукавкиснинг мактуби ва ҳадяларни Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) топширди.

Морийя Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кўп марҳаматлар кўрди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни жория этиб, Мадинанинг Олийа деган чекка маҳалласидан жой ажратиб бердилар.

* * *

Ҳижрий 8 йилнинг илк ойларида Морийанинг ҳомиладорлиги маълум бўлди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) энди уни тез-тез зиёрат қилиб турадиган бўлдилар. Ой-куни тўлиб, Морийа ўғил кўрди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жуда хурсанд бўлдилар. Чақалоққа эса Иброҳим деб исм кўйдилар. Суюнчисига бир кулни озод этдилар. Чақалоқ эмизиш учун Мунзир ибн Зайд ибн Нажжорнинг қизи Умму Бурдага топширилди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Иброҳимни жуда-жуда севардилар. Қаерга борсалар уни ҳам кучоқларида кўтариб юрар, ҳатто бошқа завжаларининг хоналарига ҳам олиб борардилар.

Иброҳимни уларга яқин тутиб, эркалатиб меҳр билан:

— Қаранг... Уни худди мендан олинган бир парчага ўхшатмайдими? — дер эдилар.

Иброҳимнинг туғилиши онаси Морийанинг озод этилишига сабаб бўлди. Расулуллоҳ(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

"Уни ўғли озод этди", деб марҳамат қилдилар.

Сабрли Морийа

Чақалоқнинг туғилиши мўминлар оналарининг айримларида рашк туйғуларининг кучайишига туртки бўлди.

Охир-оқибат Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

— Морийани нафсимга ҳаром қилдим, — дейишга ҳам мажбур бўлдилар.

Морийа бу сўздан ранжимади, аксинча сабр қилди. Шунда Аллоҳ таолонинг ушбу ояти нозил бўлди:

"Эй пайғамбар, нега сиз жуфтларинга розилигани истаб, Аллоҳ сиз учун ҳалол қилган нарсани (ўзингизга) ҳаром қилиб олурсиз?! Аллоҳ мағфиратли, меҳрибондир" (*Таҳрим, 1*).

* * *

Тасалли, умид ва севинч булоғи бўлган чақалоқ Иброҳим Ҳазрати Морийанинг уйида ўн олти ой яшади.

Бир ярим ёшли жажжи Иброҳим ёмон бир дардга чалинди. Онаси Морийа ва холаси Сириин уни меҳр билан парвариш қилдилар. Аммо касаллик уни тарк этмади. Ниҳоят, юзида ўлим кўланкаси кўрина бошлади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жуда қайғурдилар. Аввал ҳис қилмагани бир сиқинти юракларини оғритди. Беҳол бўлишларига қарамай, асҳобдан бир кишига суяниб, Морийанинг уйига келдилар.

Иброҳим йиғлаётган Мориянинг кучоғида сўнгги нафасларини олаётган эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шафқат билан уни кўлларига олдилар. Музтариб қалбларини тинчлантириш учун уни бағирларига босдилар:

"Ё Иброҳим, биз сенинг Аллоҳ таоло хузурига кетишинга ҳеч қандай тўсиқ бўлолмаймиз", дедилар ва кўзларидан ёш оқа бошлади. Морийа ўзини тутолмай, фарёд чекди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни тўхтатмадилар. Қучоқларидаги жигарпораларига қарадилар. У унсиз ва ҳаракатсиз эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

"Ё Иброҳим, агар бу ҳақиқий иш, тўғри ваъда бўлмаганида ва биздан кейин келганлар олдин келганлардан ўрнак олмаганида, сенга бундан ҳам аламлироқ шаклда қайғураар эдик", деб марҳамат қилдилар.

Бу сўзлар бечора Морийага бир оз тасалли бергандек бўлди. У кўз ёшларини артди ва шундай деди:

"Кўз қайноқ ёш оқизади, қалб қайғуради. Аммо биз Аллоҳ таолони хушнуд этувчи сўздан бошқасини айтмаймиз. Ё Иброҳим, биз сенинг ўлимингга чиндан ҳам жуда-жуда қайғуряпмиз..."

* * *

Бақиъ қабристонига бордилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жаноза намозини ўқидилар ва Иброҳим шу ерга дафн этилди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир неча сония қабр тепасида турдилар. Бўғизларидан чиқаётган сўзларни зўрға талқин қилдилар:

"Раббим Аллоҳ, отам Расулуллоҳ, диним Ислом...», дегин".

Вафоти

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Рафиқи Аъло хузурига кетганларидан сўнг, халифалар Морийанинг мавқеини сақлаб, Байтулмолдан унга маош тайинладилар. Ҳазрати Абу Бакр ва Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳум) Пайғамбаримизга бўлган садоқатлари туфайли уни эъзоз қилишар, ҳол-аҳволини сўраб, бориб турар эдилар.

* * *

Ҳазрати Морийа ҳижратнинг 16-йили касалликка чалинди. Шифо топмай, охири жон таслим қилди. Бундан ҳамма қайғурди. Халифа Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) инсонларни йиғдилар ва жанозасини ўқидилар. Морийа (розийаллоҳу анҳу) ҳам Бақиъ қабристонига дафн этилди.

Аллоҳ таоло унга чексиз раҳмат эҳсон қилсин, ундан рози бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ ЗАЙНАБ

бинти Муҳаммад, соллалоҳу алайҳи ва саллам

Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) Расули Акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пайғамбарлик шарафига ноил бўлишларидан ўн йил аввал дунёга келди. Унинг юз-кўзлари бошқа фарзандлари орасида Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак чехраларига кўпроқ ўхшарди. Муборак нубувват уйда туғилган илк фарзанд бўлгани учун ҳам хушбўй бир чечак каби бу уйни қувонч насимига тўлдирган ва ойдинлатган эди.

Ўша давр урфига биноан уни ҳам энагага топширдилар. Гўдак Зайнаб сут онасидан насибини олгач, яна табаррук хонадон бағрига қайтди.

Оламларга раҳмат бўлиб келган Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва мўминлар онаси Ҳазрати Ҳадичанинг (розийаллоҳу анҳо) барча гўзал сифатларини ўзида мужассам этган Зайнаб болалигиданоқ юксак ахлоқ, гўзал одоб эгаси бўлиб вояга етди.

Балоғат ёшига етганида холасининг ўғли Абул Ос ибн Робиъ уни никоҳига олди. Абул Ос савдо билан шуғулланар, кўпинча Шом тарафларда тижорий сафарларда бўлар эди. Баъзан сафари чўзилиб кетса, Зайнаб хожасини сабр билан кутар, ўз навбатида, Абул Ос ҳам вафодор ёрига муносиб меҳр-оқибат кўрсатар, унинг ҳаққини ҳимоя қилар эди. Бир гал Шом сафарида узоқ қолган Абул Оснинг соғинч билан шундай мазмунда шеър ўқигани ривоят қилинади:

«Зайнаб Маккада ёлғиз қолганини ўйлаб, дедим:

Аллоҳ Ҳарамда ўтирган бу аёлга эҳсон айласин.

У аёл Аминнинг қизидир.

Аллоҳ уни солиҳа хотин бўлгани учун ажрга кўмсин,

Ҳар эркак ўз аҳлини билган нарсалари билан мадҳ этар...»

Кўп ўтмай уларнинг Али ва Умома исмли фарзандлари дунёга келди. Эр-хотин қалблари қувончга тўлиб, ўзларини ғоят бахтли хис этишарди. Аммо бу масъудлик онлари узоққа чўзилмади...

Абул Ос ҳар галгидек сафарда бўлган пайти бир воқеа содир бўлди. Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) оламларнинг Рабби томонидан пайғамбар сифатида танланиб, буюк иш билан вазифалантирилдилар. Зайнаб онаси ва синглиси қаторида отасининг даъватини қабул қилди. Хожаси сафардан қайтгач, уни ҳам Ҳақ динга даъват этди. Абул Ос бунга жавобан:

«Валлоҳи, мен отангни ҳеч бир ишда айбламайман. Мен учун сиз билан бирга бўлиш ҳар нарсадан авлодир. Аммо мен «хотинини деб, ўз қавмини тарк қилди ва оталарининг илоҳларига куфр келтирди», деган гапга қолишни истамайман. Менинг аҳволимни тушунсиз ва мени маъзур тутсангиз», деди.

Шу ҳолда улар бир-бирларини бағриларига босмоқчи бўлиб, интилишган эди, нимадир уларга монелик қилди. Гўё шу дамдан эътиборан ораларида кўринмас бир девор пайдо бўлгандек эди... Ўша кеча уларнинг кўзларига ҳеч уйқу келмади. Қалблари ғам ва қайғуга тўлиб, уйларини шодлик тарк этди.

Бу орада кофир ва мушриклар янги даъват билан келган Пайғамбаримизга(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қарши азият ва исканжаларини борган сари авж олдира бошладилар. Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) аҳли оиласи ва мўминлар Пайғамбаримизнинг амакилари Абу Толиб маҳалласида бир неча йил камал ҳолатида қолиб кетишди. Бутун қавмдошлари уларни тарк этиб, ҳар қандай алоқани узиб қўйишган эди. Зайнаб ҳам бу ҳолдан ғоятда ғамгин бўлган, баъзан йиғлар, қайғурар, кейин эса қоронғи кечадан сўнг нурли бир тонг отишига умид қилиб, Аллоҳнинг ҳукмига бўйинсунар эди...

Кўп ўтмай Зайнабнинг меҳрибон онаси ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) вафот этди. Расулуллоҳнинг суянган амакилари Абу Толиб ҳам ҳаётдан кўз юмди. Шу боис Қурайшнинг исканжалари янада авжига чиқди. Бу ҳолат Зайнабнинг ҳам бағрини ёқиб, жигарини парча-

парча қилаёзган эди.

Бир куни Мадинага ҳижрат қилиш учун чиққан Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) йўлда қурайшликлар ҳужум қилишгани ҳақида хабар тарқалди. Зайнаб отасининг ҳаёти хавф остида қолганидан қаттиқ қайғуга тушди. Лекин тез орада Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эсон-омон Мадинага етиб олганларининг хабар келиб, кўнгли таскин топди.

Бир неча кундан кейин Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) юборган бир киши келиб, Зайнабнинг сингиллари Фотима ва Умму Гулсумни Мадинага олиб кетди. Зайнаб эса хожаси Абул Оснинг уйида қолиб, Аллоҳнинг қазоси ва амрига мунтазир бўлиб, кута бошлади.

Бир куни қурайш мушрикларидан иборат махсус кўшин Маккадан йўлга чиққан савдо қарвонларини кўриқлаш учун Мадина сари отланди. Абул Ос ҳам сафга кўшилди. Йўлда мусулмонларга дуч келишди. Икки жамоа орасида бўлган жангда мусулмонларнинг кўли баланд келиб, мушриклар енгилди. Абул Ос ҳам асирга тушди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) асирларни фидя эвазига озод қилишни буюрдилар. Бу хабар Маккага етиб келгач, Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) ҳам бисотидаги бирдан-бир бойлиги бўлган тақинчоғини сандикдан чиқарди. Бу тақинчоқни тўйи куни онаси Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳу) совға қилган эди. Зайнаб тақинчоқни қайниси Амрга берди ва уни асир тушган эрини озод қилиш учун Мадинага жўнатди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тақинчоққа кўзлари тушиши билан севимли завжалари Ҳадича эсларига тушиб, қизлари Зайнабга раҳмлари келди. Узоқ жим қолдилар, кейин саҳобаларига юзланиб, марҳамат қилдилар:

— Агар мақбул кўрсаларингиз, Зайнабнинг асирини озод қилинглари ва молини қайтариб беринглари.

Саҳобаи киром шу амрни кутиб турганлари учун бир овоздан:

— Албатта, мақбул кўрамиз, эй Аллоҳнинг расули, — дея ризолик биддиришди.

Лекин Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Абул Осга Зайнабни Мадинага юборишини шарт қилиб қўйдилар. Зеро, Ислом дини мўмина аёлнинг имонсиз эркак билан оила қуришини ман этган, бинобарин, уларнинг никоҳда бўлишлари ножоиз эди. Абул Ос Маккага кайтди. Аёли уни севинч билан кутиб олди. Аммо Абул Оснинг кайфияти ёмонлиш шундоқ юзидан билиниб турарди. Зайнабга қараб:

— Сиз билан видолашиш учун келдим, эй Зайнаб, — деди ва Расулуллоҳга берган ваъдасини айтиб, вазиятни тушунтирди.

Зайнаб хожаси билан хайрлашиб, ғамгин бир ҳолатда уйдан чиққи. Кўчага чиқаётганида Абул Ос:

— Нима бўлса ҳам, токи ҳаёт эканман, сизга вафодор умр йўлдоши сифатида севгим асло сўнмайди. Ҳаётимизнинг бахтли онлари ўтган бу уй ҳар доим сизнинг ёдингиз билан мунаввар бўлади, — дея Зайнаб билан хайрлашди.

Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) кўз ёшларини артиб, йўлида давом этди. Лекин қурайш мушриклари унинг ҳижратига тўсқинлик қилиб, Маккадан чиқиб кетишига йўл бермадилар. Уларнинг вазоҳатидан қаттиқ кўрққан Зайнаб ҳомиласини тушириб қўйди. Соғлиғини тиклаб олгунига қадар яна Абул Оснинг ҳимоясида қолди.

Ниҳоят, қурайш аҳли ғафлатда қолган бир куни Абул Ос укаси Қинона билан бирга Зайнабни Мадинага жўнатишга муваффақ бўлди. Кейинчалик қурайш қарвони билан Шом сафарига чиққан Абул Ос Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) томонидан юборилган Зайд ибн Ҳориса бошчилигидаги бир юз етмиш отлиқ мусулмонларнинг кўлига яна асир тушди.

Абул Ос Зайнабдан ҳимоя қилишини сўради. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бомдод намозидан қайтаётганларида Зайнаб у зотнинг ҳузурларига келиб, хожаси учун шафоат сўради ва деди:

— Эй отажон, мен Абул Ос ибн Робиъга омонлик бердим, айтинг, унга тегмасинлар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) яна масжидга қайтиб:

— Эй инсонлар, мен эшитган нарсани сизлар ҳам эшитдингизми? — деб сўрадилар.

«Ҳа, эшитдик», деган жавоб олгач, яна марҳамат қилдилар:

— Нафсим кудрати, измида бўлган Аллоҳга қасамки, сиз эшитган нарсадан шу дақиқага қадар асло хабарим йўқ эди. Мўминлар бошқаларга кафил бўладилар ва омонлик берадилар. Зайнаб омонлик берган кишига биз ҳам омонлик бердик».

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйларига қайтганларида Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) яна ҳузурларига чиқиб, Абул Осдан олиб кўйилган молларнинг қайтариб берилишини сўради. Оталари (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг истагини бажо келтирдилар. Аммо эри билан учрашмаслигини каттиқ тайинладилар. Чунки эри токи мушрик экан, Зайнаб унга ҳалол бўлмас эди.

Абул Ос Маккага қайтиб, ҳаққорларнинг молларини тарқатиб бергач, Қурайш аҳлига мусулмон бўлганини очиқ эълон қилди. Кейин бир мусулмон ва муҳожир сифатида Мадинага йўл олди.

Мадинага келганида Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни очиқ чехра билан кутиб олдилар, Зайнабни унга қайтиб бердилар. Шу тариқа парчаланган оила қайтадан барпо қилинди, хонадонлари яна ҳузур-ҳаловатга тўлди.

Эр-хотин Мадинада яна бир йил бирга ҳаёт кечирдилар. Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) ҳижрат қилиш пайтида йўлда оғир бир касалликка чалинган эди. Бу дард уларни умрбод айирди. Ҳижратнинг саккизинчи йили Аллоҳ Зулжалол Зайнабни Ўз раҳматига олди.

Мусибатдан Абул Оснинг кўзларига дунё қоронғи бўлган эди. Унинг нолалари атрофдагиларни ҳам йиглатди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кўзларида ёш ва қалблари ғамгин ҳолатда қизларининг уйига келиб, шундай марҳамат қилдилар:

«Уни уч марта ғусл қилдиринг. Кейин кофур сурунг...»

Шундан сўнг жанозасини ўқиб, Зайнабни қабрга қўйдилар.

Аллоҳ таоло Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суюкли қизлари Зайнабдан рози бўлсин. Бошига тушган мусибатларга кўрсатган сабри, матонат ва ғайратлари учун уни жаннати наъимларига дохил этган бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ ФОТИМА

бинти Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)

Ҳазрати Фотиманинг (розийаллоҳу анҳу) таваллуди бутун Маккада катта шов-шув бўлган бир юкеа — Каъбанинг қайта таъмирланиш вақтига тўғри келган эди. Ўшанда Ҳажарул асвадни ўз ўрнига қўйиш борасида кутилмаган ихтилоф чиқади. Масала шу даражада жиддийлашадики, ҳатто қабилалар тўрт кун мобайнида ўзаро урушга тайёргарлик ҳам кўрадилар.

Бу вазият Макка пешволарини қайғуга солади. Нима бўлса ҳам, можарони тинч йўл билан ҳал қилиш лозим эди. Ниҳоят, Умаййа ибн Муғира ал-Маҳзумий шундай таклиф билан чиқди:

«Эй Қурайш аҳли! Бу масалада ораларингиздан бир кишини ҳакам қилинглар. У эса бугун Масжидул Ҳарамнинг дарвозасидан кириб келадиган биринчи киши бўлсин».

Бу таклиф барчага маъқул тушади ва ҳаяжон билан кутиш онлари бошланади. Бир оздан кейин ўттиз беш ёшлардаги чехраси нурли Муҳаммад Амин кириб келадилар. У зотни кўрган Қурайш аҳли беҳад севинадилар:

«Мана, Абдулмутталиб ўгаи Абдуллоҳнинг фарзанди Муҳаммад Амин. Биз у берадиган ҳар қандай қарорга розимиз».

Ҳазрати Муҳаммад мавзуни хотиржам тингладилар, мулоҳаза қилдилар. Сўнгра ридоларини ерга солдилар. Ҳажарул асвадни унинг устига қўйиб:

«Ҳар қабиланинг раиси ушбу либоснинг бир учидан ушлаб кўтарсинлар», дедилар. Ўзлари ҳам бирга кўтариб бориб муборак қўллари билан тошни Каъба бурчагига жойлаштирдилар. Бу хабар тез орада Маккага ёйилди. Муаммо ҳамирдан қил суғургандек осон ҳал қилиниб, Қурайш аҳли Ҳазрати Муҳаммаддан бениҳоя мамнун бўлади. Ҳаттоки баъзи араб шоирлари бундай одилона ҳакамликни мадҳ этувчи шеърлар ҳам ёзишди.

Ўша куни Ҳазрати Муҳаммад кўтаринки кайфиятда уйларига қайтадилар ва тўртинчи қизларининг таваллуди хушxabарини эшитадилар. Севинчларига севинч қўшилади. Қизларига Фотиماи Захро деб исм қўядилар.

Фотима ҳам оталарига жуда ўхшар эди. Опаси Зайнабнинг беғубор севгиси, меҳр-муҳаббати билан вояга етди. Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)қизларининг тарбияси, камоли ва фароғати учун кўпинча роҳатларни тарк этар эдилар.

Ҳали кичкина бола бўлгани учун Фотима кўчага фақат оталари билан бирга чиқар эди. Доимо Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида юриши унинг гўзал ахлоқ билан хулқланишига сабаб бўлди. Худди шунингдек, у мухтарама зот, оналари ҳазрати Ҳадича онамиздан ҳам жуда кўп яхши хислат ва фазилатларни олди. Ҳазрати Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳиро ғорида ваҳий нозил бўла бошлаган пайтларда Фотима эндигина беш ёшга қадам қўйган эди.

Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суюкли қизлари оталарининг ҳаётларидаги тарихий ҳодисага шундай кичик ёшларида шохид бўлдилар. Табиийки, бу саодатли воқеалар у мухтарамалар тарбиясига ҳам ижобий таъсир кўрсатди.

Макка мушрикларининг мусулмонларга қилган зулмларига қарши бўлган Фотима (розийаллоҳу анҳу) азиятларни енгиш учун жон фидо қилишга ҳам тайёр эди. Ҳолбуки, у ҳали ожиза, кичкинагина бир кизча эди.

Исломга даъватнинг дастлабки йилларида мўминларга қилинган шафқатсизликлар, жумладан, Абу Толиб маҳалласида Ҳошим ўғиллари билан биргаликда ўраб олиниб, уларга кўрсатилган турли азобу укубатлар, очликлар Фотиманинг (розийаллоҳу анҳу) соғлиғига қаттиқ таъсир ўтказди.

Ҳаётининг баҳоридаёқ шунча ташвиш, дард-алам ичида яна бир оғир имтиҳонга рўбарў бўлди. Муштипар онаси Ҳадича (розийаллоҳу анҳо) фоний дунёни тарк этдилар.

Ҳижратдан аввалги ўн уч йиллик Макка ҳаёти ҳақиқатдан ҳам мўминларга, хусусан,

Набийга (алайҳиссалом) жуда оғир кечди. Бу вақт мобайнида Фотима турли воқеа-ҳодисаларга гувоҳ бўлди. Кўпчилик мўминлар қатори у ҳам Ҳабашистонга ҳижрат қилди. Оталарига қилинган ҳақсизликларни кўриб, кўп йиғлади. Ҳатто бир куни Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Фотимага: «Эй қизгинам! Йиғлама, албатта Аллоҳ отангни уларнинг зарарларидан ҳимоя қилади», дедилар.

Ҳазрати Фотима (розийаллоҳу анҳу) оналарининг ўрнини билинтирмаслик учун доимо Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида бўлдилар. Сарвари Олам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳам доим қизларига меҳр-шафқат кўрсатдилар. Шубҳасиз, ёш Фотима бундай меҳр-муҳаббатга муҳтож эди.

Мушрикларнинг жабр-зулми кучайгач, мусулмонлар Мадинага ҳижрат қилдилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизлари Фотима билан Умму Гулсумни олиб келиш учун ишончли саҳобаларни Маккага юбордилар. Шундай қилиб, Фотима ўн саккиз ёшида Макка билан видолашди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳазрати Ойишага (розийаллоҳу анҳу) уйланганларидан кейин саҳобалардан Фотимага совчилар кела бошлади. Фотима оталарининг хизматларида тургани боис саҳобалар шу пайтгача бунга журъат қила олишмаган эди.

Аввало, Ҳазрати Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) ва кейинроқ Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) оғиз солдилар. Лекин Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) буюк бир назокат ила узр баён қилдилар. Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) бу шарафни Ҳазрати Алига (розийаллоҳу анҳу) лойиқ кўриб, таклифини унга айтдилар. Аммо Ҳазрати Али:

«Ҳазрати Абу Бакр ва ҳазрати Умардек зотларга рад жавобини берган Расулуллоҳ менинг таклифимни қабул қилишлари мумкинми?» деган андишада эди. Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) Ҳазрати Алини Набийнинг (алайҳиссалом) куёви бўлишга энг муносиб зот эканликларша ишонтирдилар.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳузурларига бордилар. Аммо уялганларидан зиёрат сабабини айта олмадилар. Шунда Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

«Абу Толиб ўғлининг қандай эҳтиёжи бор экан?» дедилар. Бўлажак куёв тортина-тортина гап бошладилар:

«Расулуллоҳнинг қизлари Фотиманинг қўлини сўраб келдим». Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак чехраларида мамнуният ҳислари намоён бўлди.

Эртасига Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) такрор Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига бордилар. Набий (алайҳиссалом):

— Маҳр учун ёнингизда бирон нарса борми? — дея сўрадилар. Али (розийаллоҳу анҳу):

— Йўқ, эй Расулуллоҳ, — деди.

— Фалон куни сизга бир зирх берган эдим, ўша қани? Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) хурсанд бўлиб:

— Ўзимда турибди, эй Набийуллоҳ, — деди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сарпо, совға-салом олишлари учун уни сотишга буюрдилар. Ҳазрати Усмон (розийаллоҳу анҳу) зирхни 470 дирҳамга харид қилдилар.

Аллоҳ Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пулнинг бир қисмини хушбўйликлар олиш учун Билолга (розийаллоҳу анҳу) қолган қисмини Умму Саламага бериб, Фотима учун кийим-кечак харид қилишни буюрдилар.

Сўнгра Сарвари олам (алайҳиссалом) Анас (розийаллоҳу анҳу) орқали Ҳазрати Абу Бакр, Умар, Усмон, Талҳа, Зубайр ва ансорлардан яна шунча кишини ҳузурларига чорладилар. Фотиманинг қошига бориб:

«Эй Фотима! Али сенга уйланмоқчи, бунга нима дейсан?» дедилар. Мухтарама қизлари қаттиқ ҳаё ва иболари боис сукут сақлаб, ҳеч қандай жавоб бермадилар. Бу эса розилик аломати

эди. Бу аснода чакирилган саҳобалар ҳам етиб келишди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уларга шундай дедилар:

— Танҳо ҳамду саного лойиқ, қудрати ила бутун мавжудотни яратган Аллоҳга беҳад шукрлар бўлсин. Шубҳасиз, Аллоҳ таоло оила қуришни ва қариндош-уруғларни ҳурматлашни амр этди: **«У сувдан — нутфадан инсонни яратиб, сўнг уни насл-насаб эгаси ва куда-анда қилиб қўйган Зотдир. Дарҳақиқат, Парвардигорипгиз (ҳар ишга) қодирдир»** (Фурқон, 54) Энди мақсадга келсак, Ҳақ таоло амрига кўра, Фотимани Алига никоҳлаб бераман. Агар рози бўлса, тўрт юз мисқол кумуш эвазига вожиб бир амал ва қоим бир суннат ила Фотимани Алига узатаётганимга сизларни шоҳид қиляпман. Аллоҳ уларнинг мол-дунёларига барака бериб, наслларини азиз қилсин. Мана шуни сизларга маълум қилиб, ўзимга ва барчангизга Аллоҳдан мағфират тилайман».

Сўнгра Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир товоқ хурмо келтириб, мўътабар меҳмонларга тортиқ қилдилар. Бу орада Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) ҳам етиб келдилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) табассум ила:

«Эй Али! Мен тўрт юз мисқол кумуш эвазига Фотимани сенга никоҳладим», дедилар. Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) шукр саждасини адо қилдилар. Сарвари коинот (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳазрати Али ва Фотиманинг ҳаққига: «Аллоҳ оилангизга барака ва хурсандчилик берсин. Сизларга солиҳ фарзандлар ато этсин», деб дуо қилдилар.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) бениҳоя хурсанд бўлдилар. Зеро, ҳаётларида энг буюк воқеа юз берган - Пайғамбарлар хотамининг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизларига уйланиш шарафига муяссар бўлган эдилар.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хуфтон намозидан кейин Ҳазрати Алининг (розийаллоҳу анҳу) уйларига бориб, таҳорат қилдилар ва икки ёшга бахт тиладилар. Қизларини эрининг хизматини мукамал бажаришга ва ҳеч қачон уни хафа қилмасликка буюрдилар. Куёвларига эса шундай насихат қилдилар: «Эй Али, зинҳор қизишма. Ғазабланган пайтингда ўтир. Парвардигорнинг бандаларига ниҳоятда сабр ва таҳаммул ила муомала қилишини унутма. Сенга: «Аллоҳдан кўрк», дейилган пайтда жаҳлни тарк этиб, сабрли бўлишга ҳаракат қил».

Барча мўминлар ушбу никоҳдан ниҳоятда хурсанд бўлишди. Хусусан, Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суюкли амакилари Ҳазрати Ҳамза (розийаллоҳу анҳу) жуда севинганидан, иккита қўчқор сўйиб, Аллоҳ йўлида Мадина халқига тарқатдилар.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) Сарвари оламнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) беназир илтифотларига мушарраф бўлдилар. «Аллоҳ ҳар бир Пайғамбарнинг зурриётини унинг насабидан яратгандир. Менинг зурриётим эса Алининг насаби ила давом этади», дедилар Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) .

Орадан бир йил ўтгач, илк набиралари дунёга келди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жуда севиндилар ва ўзлари ювинтириб, кийинтирдилар. Унга Ҳасан деб исм қўйдилар. Кейинчалик шаҳидлар султони, Карбало йигити ҳазрати Ҳусайн туғилдилар. Учинчи ўғиллари Муҳсин эса гўдаклигидаёқ вафот этди. Аллоҳ таоло бу муборак хонадонга Бани Ҳошимнинг гули Зайнабни (розийаллоҳу анҳу) эҳсон этди.

Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизларини жуда севар ва буни ҳар доим таъкидлар эдилар. Шунинг учун ҳам, уларга охират учун тайёргарлик кўришни унутиб қўймасликни, акс холда, ўз қизларига ҳам кафил бўлолмасликларини эслатиб турардилар. Бир куни одамларга шу мавзуда маъруза қилдилар:

— Эй қурайш аҳли! Охиратга тайёргарлик кўринглар. Аллоҳ берадиган ҳеч бир жазони мен сизлардан узоқлаштира олмайман. Эй Абдуманноф ўғиллари! Аллоҳ берган ҳукмга ҳеч қачон қарши келолмайман. Эй Абдумутталиб ўғли Аббос, эй Абдумутталиб қизи София, эй Муҳаммад қизи Фотима! Аллоҳ берадиган ҳеч бир жазони мен даф қила олмайман. Эй Фотима! Менинг мол-мулкимдан нимани хоҳласанг, олгин, марҳамат. Фақат охиратда мен ҳеч бир ёрдам

қилолмайман!

Яна бир куни суюкли қизларига бўлган меҳрлари инсонлар орасида адолат билан ҳукм беришлари учун ҳеч қачон моненьлик қилмаслигани кўрсатдилар. Ривоят қилинишича, Курайш аҳлидан бир аёл ўғирлик қилади. Аёлнинг оиласи Усома ибн Зайддан (розийаллоҳу анҳо) ёрдам сўрайди. Маълумки, Усома ва унинг онасини Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жуда яхши кўрар эдилар. Шунинг учун у кишини восита қилиб, Ҳазрати Пайғамбаримиздан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шафоат тиламоқчи бўлишади. Усома ибн Зайд (розийаллоҳу анҳо) Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига кириб, у аёлнинг кўлини кесмасликларини илтимос қилади. Бундан жуда ғазабланган Сарвари олам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

«Аллоҳнинг амрини бажармаслигим учун мендан шафоат сўраяпсанми?» дедилар ва шундай маъруза қилдилар:

— Сиздан аввалгиларни ҳам мана шундай нарсалар ҳалок этди. Улар ораларида обрўли бир киши ўғирлик қилса, унга тегмас, фақир бир бечора бундай ишга кўл урса, уни дарров жазолашар эди. Аллоҳга қасамки, агар Муҳаммаднинг қизи Фотима ҳам ўғирлик қилса, албатга, кўлини кесар эдим».

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир куни қизларига шундай илтифот этдилар:

«Эй Фотима, Аллоҳ сен рози бўлган кимсалардан рози бўлур, аксинча, сен ғазабланган кимсадан эса ғазабланур!»

Абу Саълабадан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бирор сафардан қайтсалар, аввало, масжидга кириб, икки ракат намоз ўқир, сўнг қизлари Фотимани (розийаллоҳу анҳо) зиёрат этиб, кейин завжаларининг ҳузурларига кирар эдилар.

Ал-Мусаввир ибн Маҳрима (розийаллоҳу анҳо) ривоят қилади: «Расулуллоҳнинг минбарда туриб, шундай деганларини эшитдим:

«Фотима мендан бир парчадир. Унга азият берган менга жафо қилибди. Уни безовта этган менинг ҳаловатимни бузибди».

Видо ҳажидан кейин Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бетоб бўлдилар. Фотима (розийаллоҳу анҳо) бу хабарни эшитгач, дарҳол оталарининг ҳузурига бордилар. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизларини табассум ила кутиб олдилар. Сўнгра кулоқларига ниманидир шивирладилар. Фотима(розийаллоҳу анҳо) бирданига қаттиқ хафа бўлиб, йиғладилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) такрор бир нарса деб шичирлаган эдилар, бу гал табассум қилдилар.

Ойиша онамиз(розийаллоҳу анҳо):

«Ҳеч қачон йиғи билан табассумни бунчалик бир-бирига яқин кўрмаган эдим», дейдилар ва Фотимадан (розийаллоҳу анҳо) бунинг сабабини сўрайдилар:

— Эй Фотима, айтинг-чи, сизнинг бирданига қаттиқ хафа бўлиб йиғлашингизга сабаб недир?

Фотима (розийаллоҳу анҳо):

— Расулуллоҳнинг сирларини фош қилолмайман! — деб жавоб бердилар. Лекин Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан кейин Ойиша онамиз такрор сўраганларида, ниҳоят, бу ҳолнинг сабабини айтадилар:

— Ўшанда отам менга Жаброилнинг (алайҳиссалом) ҳар йили ўзлари билан Куръонни бир марта ўқиганини, бу йил эса бу ишни икки марта такрорлаганини, бундан эса умрлари ниҳоясига етиб қолганини англаганларини айтдилар. Шунинг учун йиғлаган эдим. Сўнгра эса: «Оиламиздан менинг ёнимга энг аввал сен борасан, мен сенга қандай гўзал салаф бўляпман», деган эдилар. Шу туфайли табассум қилдим».

Оталарининг вафотларидан жуда қаттиқ хафа бўлган Фотима (розийаллоҳу анҳо) у зотнинг бу хушхабаридан бир оз бўлса ҳам тасалли топдилар. Уй ишлари билан овора бўлиб, эри ва

фарзандларининг хизматларини қилиб кунлар, ойлар ўтди.

Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан чамаси олти ой кейин Фотима касалланиб, шу хасталиклари туфайли ҳижратнинг 11-йили рамазоннинг учинчи куни сешанба кечаси йигирма тўққиз ёшларида вафот этдилар.

Ривоятларга кўра, жанозаларини Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу)ёки Ҳазрати Аббос (розийаллоҳу анҳу) ўқидилар. Фотима (розийаллоҳу анҳо) Мадинадаги Бақиъ қабристонига дафн этилдилар.

Набийлар хотамининг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) гули, Ҳазрати Алининг (розийаллоҳу анҳу) завжалари, Ҳасан ва шаҳидлар султони, Карбало қаҳрамони Ҳусайн ва Зайнабнинг онаси Ҳазрати Фотимани (розийаллоҳу анҳу) Аллоҳ раҳмат қилсин! Омин.

ҲАЗРАТИ РУҚАЙЙА

бинти Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)

Руқаййа Зайнабдан кейин дунёга келди. У ҳам ота-онасининг кўз қорачиғи эди. Руқаййа ва Умму Гулсум икковлари худди эгизаклардек ўсдилар. Бир-бирларини жуда севардилар. Бу севги ва меҳр опалари Зайнаб узатилганидан сўнг янада кучайди. Гўё тақдир уларнинг ҳаётини муштарак бир йўлга чизгандек бир-бирларига қаттиқ боғланиб қолган эдилар.

Абу Лаҳабдан совчилик

Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) Абул Ос ибн Робиъ билан турмуш қурганидан сўнг Руқаййа ва Умму Гулсумнинг ҳам бўйлари етиб қолди. Абу Толиб уларни биродари Абу Лаҳабнинг ўғиллари Утба ва Утайбага сўраб келди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга шундай жавоб бердилар:

— Эй амаки, қариндошчиликни сийлайман, бироқ менга биров муҳлат беринг. Бу масала юзасидан кизларим билан гаплашай.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хонадон аҳлига Абу Толибнинг мақсадидан гап очдилар, Ҳадича онамиз ва қизларига аҳволни тушунтирдилар.

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳу) бу гапларни эшитиб ўйга чўмдилар. Чунки Абу Лаҳабнинг хотини Умму Жамил қаҳри қаттиқ, тили аччиқ ва ўйламай иш қиладиган хотин эканини билар эдилар. Шунинг учун қизларининг бу хонадонга келин бўлишларини хохламай турардилар. Бироқ раъйларини қайтармаслик учун индамадилар. Қизлари ҳам буни ҳис қилиб жим ўтирардилар. Шундай тарзда, қатъий қарор қабул қилинди. Шафқатли ота қизларига баракот тилади. Уларни азиз ва жамил бўлган Аллоҳнинг паноҳига топширди.

Пайғамбарлик даври

Макка осмонида бир нур кўринди. Бугун Маккани ойдинлатиб, қоронғуликни тарқатиб юборди. Бу нур Расулulloҳнинг(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пайғамбарлик нури эди.

Ҳазрати Ҳадича (розийаллоҳу анҳу) қизлари Руқаййа ва Умму Гулсумни ўйлар эди. Умму Жамил ва унинг сўзидан ҳеч чиқмайдиган Абу Лаҳаб хонадониде қизларининг ҳоли не кечади?

Қурайшийлар Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хусусида аниқ бир тўхтамага келиш учун тўпландилар. Ораларидан бири:

- Сиз Муҳаммаднинг ишига ҳалақит бермоқчимисиз? У ҳолда қизларини қайтариб юборинглар, у қизлари билан овора бўлиб қолади, - деди.

Абу Лаҳаб Ҳазрати Пайғамбарнинг қизлари билан оила қурган ўғилларига:

— Агар Муҳаммаднинг қизларини қўймасангиз, бошим бошингизга ҳаром бўлсин, - деди.

Икки қиз ҳам оталик уйларига қайтиб келдилар.

Умму Жамил ва Абу Лаҳаб бу ишлари билан чекланиб қолмади. Набийга (алайҳиссалом) доимий равишда азият етказавардилар. «Абу Лаҳабнинг кўллари қуриган — ҳалок бўлгай! (Аниқки,) у қуриди — ҳалок бўлди! Мол-мулки ва касб қилиб топган нарсалари унга асқотгапи йўқ! Яқинда унинг ўзи ҳам, унинг ўтин орқалаган, бўйнида пишиқ толадан (эшилган) арқон бўлган хотини ҳам (ловуллаб турган) алангали дўзахга киражак!» (Масад, 1—5).

Қийинчиликлар

Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) самимий ва вафодор завжасига: «Энди бизга уйқу

йўқ, эй Ҳадича...» дедилар.

Руқаййа ва Умму Гулсум уйларидаги мухит ўзгариб қолганини сездилар. Уйда хурсандчиликдан асар ҳам қолмагандай, ғам-қайғу буткул ҳукмрондек кўринар эди. Бироқ опа-сингил ота-оналари билан бирга бу қийинчиликларга бардош бердилар.

Курайшийларнинг тахмини бекор бўлди, севинчлари узоққа бормади. Улар ўйлаганидек, қизларининг уйга қайтиб келиши билан Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) буюк вазифаларини адо этишдан тўхтаб қолмадилар. Аллоҳ таоло солиҳ, асл бир оилага мансуб, бой ва юмшоқ табиатли куёв берди. Бу киши Усмон ибн Аффон (розийаллоҳу анҳу) насаб, мавқе ва бойликда Курайшнинг энг олди кишиларидан эди.

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Руқаййани Усмонга (розийаллоҳу анҳу) никоҳладилар ва уларга баракот тилаб, Аллоҳ таолога дуо қилдилар.

Курайш мушрикларининг мусулмонларга азиятлари янада ортди. Уларга жуда ёмон муносабатда бўла бошладилар. Шунинг учун Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) фитнага дучор бўлишмасин деб саҳобаларнинг Ҳабашистонга ҳижрат қилишларига изн бердилар.

Усмон ибн Аффон (розийаллоҳу анҳу) билан завжаси Руқаййа ҳам йўл ҳозирлигини кўра бошладилар. Руқаййанинг кўзлари ёш, калби ғам-алам билан тўла эди. Айрилиқ олдидан отасини, онасини ва қариндошларини бир-бир кучоқлади. Айтмоқчи бўлган гапларини айтолмай, сўзлари бўғзига тикилди. Унинг бутун ҳолати гўё:

«Оиладан, ватандан айрилиш жуда оғир. Рух билан тананинг ажралишига ўхшайди. Аллоҳ бу ишимиздан рози бўлсин. Ишончимиз йўлида жонимиз фидо бўлсин», деяётгандек эди.

Усмон (розийаллоҳу анҳу) ҳам жуда хафа эдилар. Сабрли мўмина Руқаййа унга юзланиб, таскин бериш учун:

- Аллоҳ таоло биз билан ва Шу муборак Байтнинг атрофидаги тупроғимизда қолаётган кишилар билан биргадир, — деди.

Ҳазрати Усмонинг (розийаллоҳу анҳу) кайғуси тарқалди. Ҳабашистон томон йўлга тушдилар.

Нажоший юртида

Муҳожирлар кўп икромларга ноил бўлиб, Нажоший ҳимоясида яшадилар. Уларга истаганларидай ҳаракат ва ибодат эркинлиги берилган эди.

Бир кун Макка мушрикларининг мусулмон бўлгани ҳақида ёлғон хабар келди. Буни эшитиб, ҳасрат чекаётган баъзи муҳожирлар оилаларига қовушиш орзуси билан орқага қайтмоқчи бўлдилар.

Бир қисми эса Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қайтишга рухсат бергунларига қадар шу ерда қолишга қарор қилдилар.

Усмон ибн Аффон (розийаллоҳу анҳу) ва Руқаййа ҳам Маккага қайтганлар билан бирга эдилар. Ватан тупроқларига оёқбосар-босмас, болалик ва ёшлик йиллари ўтган ерларни кўриб, уларнинг кўзлари севинч ёшларига тўлди.

Руқаййа узоқ айрилиқдан сўнг онасини зиёрат қилиш учун ота уйига ташриф буюрди. Бироқ онасини кўролмади. Ҳамма жим эди, ҳеч ким жавоб бермасди. Аммо кўз ёшларини тутиб туролмадилар. Оқаётган кўзёшлар унга энг тўғри жавобни берган эди. Руқаййа ҳам йиғлади. Бу мусибат ҳам Аллоҳнинг қазо ва қадари эди. Бу аламга ҳам бир мўмина каби сабр этди.

Мадинага ҳижрат

Руқаййанинг Маккада қолиши узоққа чўзилмади. Мушрикларнинг тазйиқи кундан-кун

ортиб борарди. Мусулмонлар Мадинага ҳижрат этдилар. Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳам улар билан бирга эдилар. Руқаййага олам-олам қувонч келтирган ўғли Абдуллоҳ Мадинада туғилди. Руқаййа бу фарзандни ўтган кунлардаги мусибат, сиқинти ва исканжалар бадалига берилган мукофот дея қабул этди.

Лекин мўмин киши доимо имтиҳон қилинади, унга балолар юборилиб, синалади.

«У сизларнинг қайсиларингиз чиройлироқ — яхшироқ амал қилувчи эканингизни имтиҳон қилиш учун ўлим ва ҳаётни яратган Зотдир. У қудратли ва мағфиратлидир» (Мулк, 2).

Гўдак беланчакда ухлаётганида бир хўроз юзини чўқиб одки. Яраси оғирлиги учун бир неча кундан сўнг ўлди. Руқаййа бу мусибатнинг оғирлигига чидай олмади, ҳушидан кетди. Иситмаси кўтарилиб, безгакка чалинди.

Суюкли эри Усмон (розийаллоҳу анху) унинг ёнидан ҳеч айрилмади. Ғам-қайғуни енгиллатиши учун Аллоҳ таолога тинмай дуолар қилди.

Севганидан айрилган ота

Мадинада ансор ва муҳожирлар Шомдан қайтаётган қурайшийларга қарши хужумга тайёрланаётган эдилар. Усмон (розийаллоҳу анху) ҳам жангга чиқмоқчи бўлди. Лекин Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга хаста завжаси Руқаййанинг ёнида қолишни буюрдилар.

Руқаййанинг аҳволи оғирланшб борарди. Касаллик кучайди. Ниҳоят, дудокдар орасидан чиқаётган нафас узилиб қолди. Руҳ танни тарк этган эди.

Севимли ёридан айрилиб қолган Усмон (розийаллоҳу анху) унинг пешона ва қўлларидан ўпиб, аста юзини ёпар экан, Бадрдан келган чопар мусулмонларнинг зафарини эълон қилди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Усмоннинг (розийаллоҳу анху) уйига кирдилар. Руқаййанинг ўлими ҳақидаги хабар қаттиқ таъсир этган эди. Руқаййанинг хонасида йиғлаб ўтирган неваралари Фотимани шафқат ила охиста ўрнидан тургазиб, енглари билан кўз ёшларини артдилар.

Ҳозир бўлган аёллар ўзларини тутолмай, йиғлаб юбордилар. Умар (розийаллоҳу анху) камчиси билан уларни урмоқчи бўлди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг қўлидан ушлаб:

«Кўздан ва қалбдан нима келса, Аллоҳдан, Унинг марҳаматидандир. Кўл ва тилдан бўлса, шайтондандир», деб уни қайтардилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Бақиъ қабристонига бориб қизлари Руқаййанинг ҳаққига дуо қилдилар. Кабр устига ўз қўллари билан тоза тупроқ ташладилар. Сўнг яна ортга қайтдилар.

Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) икки ҳижрат соҳиби бўлган қизлари Руқаййадан Аллоҳ таоло рози бўлсин. Имони, ҳижрати ва ҳаёти давомида кўрган мусибатлари учун энг гўзал шаклда ажр-мукофотлар берсин. Омин.

ҲАЗРАТИ УММУ ГУЛСУМ бинти Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)

«Муҳаммаднинг қизлардан бошқа фарзанди бўлмапти...»

Қурайш мушриклари ўзаро шундай миш-мишларни тарқатар эдилар. Уларнинг бундай гапиришларига чуқур маъно ва юксак ғоядан, илоҳий ҳикматдан беҳабарликлари сабаб эди. Зеро, улар жоҳилият аҳли бўлганларини унутдилар. Улар шундай жоҳил эдиларки: **«Қачон бировларига қиз (кўргани ҳақида) хушхабар берилса, ғазабга тўлиб, юзлари қорайиб кетар. Ва у (қизни) хўрлаган ҳолида олиб қолиш ёки (тириклай) тупроққа қориш (тўғрисида ўй суриб), ўзига хушхабар берилган нарсанинг (яъни, қиз кўршннинг) «ёлғон»лигидан (номус қилиб) одамлардан яшириниб олур. Огоҳ бўлингизким, улар энг ёмон ҳукм чиқарурлар»** (Наҳл, 58— 59).

Улар шу каби ботил сўзлар билан овора экан, Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) яна бир гўзал, ой юзли қизлари дунёга келди. Бундай сифатлари сабабли отаси чақалоққа Умму Гулсум деб исм қўйди.

Қиз ўсиб-улғайгач, опаси Руқайя билан бирга Абу Лаҳаб ўғилларидан бирига узатилди. Бироқ ҳар иккиси ҳам у хонадонда узоқ яшай олмадилар. Куръони каримда *«ҳаммалатал ҳатоб»* дея таърифланган Абу Лаҳабнинг хотини билан яшаш азобидан қутулдилар.

Қийинчиликлар ичида

Умму Гулсум ва Фотима ҳижрат қилмай, Маккада, оталари ёнида қолдилар. Опа-сингил оналари Ҳазрати Ҳадичанинг (розийаллоҳу анҳо) дардларига шерик бўлдилар, оталарига мушриклар кўрсатаётган азият ва пасткашликлар азобини енгиллатишга ҳаракат қилдилар.

Умму Гулсум Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) нисбатан қилинган зулм ва исканжаларнинг, одамларни ҳақ йўлга даъват этишдаги жуда оғир машаққатларнинг гувоҳи бўлди.

Қурайш мушрикларининг зўравонлиги кундан-кунга ортиб борди. Ҳатто улар Ҳошим ўғиллари ва мусулмонлар билан алоқаларни бутунлай уздилар. Қабул қилинган бу қарорни ёзиб, Каъбага осиб қўйдилар.

Умму Гулсум жуда оғир имтиҳон ва синовлардан ўтди. Отаси Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ғам-қайғу ичида... Опаси Зайнаб (розийаллоҳу анҳу) эри Абул Ос билан Маккада бўлсалар ҳам, уларга ҳеч қандай ёрдам бера олмас эдилар. Яна бир опаси Руқайя (розийаллоҳу анҳу) жуда узоқ ўлкада... Онаси уммул мўмининн Ҳадича (розийаллоҳу анҳу) оғир бетоб бўлиб қолдилар. Синглиси Фотима эса хали ёш, меҳрга, парваришга муҳтож....

Бу ҳолатда Умму Гулсум зиммасига жуда катта масъулият тушаётгн эди. Бу масъулиятни тушунгани учун, сабр этди. У сабрининг мукофотини Аллоҳдан кутарди. Кўлидан келганича отасига ёрдам қилар, онасига ҳам:

— Хафа бўлманг, онажон! Ажабланадиган ҳеч нарса йўқ, - дея тасалли берар эди.

Ҳазрати Ҳадичанинг (розийаллоҳу анҳу) аҳволи жуда оғир эди. Азиз ва жалил Аллоҳга қовушадиган кунларини кута бошладилар. Орадан кўп вақт ўтмай, вафот этдилар. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизларини бағриларига босиб, тасалли бердилар. Умму Гулсумнинг масъулияти янада ошди. Зеро, энди у оиланинг меҳр-шафкат улашувчиси эди!

Ҳижрат

Мусулмонлар Мадинага ҳижрат қилдилар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳам улар билан бирга эдилар. Бу ҳижрат инсоният тарихидаги Аллоҳ йўлида қилинган

энг буюк хижрат бўлди. Хавфсизликни кўзлаб, Умму Гулсум ва Фотима(розийаллоху анхумо), вақтинча Маккада қолдирилди.

Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) Мадинага келгач, уларни олиб келиш учун Зайд ибн Ҳорисани Маккага юбордилар. Опа-сингил йўлга чиқишдан олдин Ҳожунга бориб, оналарнинг қабрини зиёрат этдилар.

Ҳижратдан сўнг жуда буюк воқеаларга бой икки йил ўтди. Бу давр мобайнида Умму Гулсум (розийаллоху анху) отаси ва мусулмонларнинг Бадра эришган зафарига, қадрли опаси Руқайянинг (розийаллоху анху) вафотига ҳам шоҳид бўлди.

Бир кун Ҳазрати Умар (розийаллоху анху) жаҳллари чиққан ҳолда Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳузурларига шикоят қилиб келди. Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) бунинг сабабини сўраганларида, Ҳазрати Умар Абу Бақр ва Усмонга (розийаллоху анхумо) қизлари Ҳафсани никоҳларига олишни таклиф этганини, бироқ улар қабул этишмаганини айтди. Расули Акрам (соллаллоху алайҳи ва саллам) уни тинчлантириб, хушнуд этдилар.

- Ҳафса Усмондан хайрлироғи билан, Усмон ҳам Ҳафсадан хайрлироғи билан турмуш куради, — деб кўнглини кўтардилар.

Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) Ҳафсага уйландилар. Табиийки, Расули Акрам (соллаллоху алайҳи ва саллам) Усмондан (розийаллоху анху) хайрилироқ эдилар. Сўнг Ҳазрати Усмонга (розийаллоху анху):

- Сени Руқайянинг синглиси Умму Гулсумга уйлантираман. Агар ўн қизим бўлиб, бири вафот этса, бошқасини сенга беришдан тараддуд этмасдим, — деб марҳамат қилдилар.

Умму Гулсум Руқайяга (розийаллоху анху) берилган миққордаги маҳр билан Ҳазрати Усмонга (розийаллоху анху) никоҳланди.

Ҳазрати Усмон хонадониди

Умму Гулсум Ҳазрати Усмон билан олти йил ҳаёт кечирди. Бу даврда Ислому юксалди, мусулмонлар Аллоҳнинг ёрдами билан зафар кучдилар. Ҳижратнинг олтинчи йили Зулқайда ойида Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) бир минг беш юз киши билан умра қилиши учун Маккага йўл олдилар. Курайшийлар уларнинг бу истакларига қарши чиқдилар ва Маккага киришларига йўл қўймадилар.

Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) икки нур соҳиби, куёвлари Усмон ибн Аффонга:

- Курайшийларнинг олдига бор ва ҳеч ким билан урушиш ниятимиз йўқлигини билдир. Каъбаи шарифни тавоф қилиш учун келганимизни, қурбонликларимизни сўйиб, қайтиб кетишимизни айт, — дедилар.

Умму Гулсум мушрикларнинг эрига бирор ёмонлик қилишларидан қўрқар, уни кутар экан, тобора хавотири ортиб борарди. Зеро, Усмоннинг (розийаллоху анху) кетганига анча вақт ўтган эди. Узоқ кутганларидан сўнг, Ҳазрати Усмоннинг(розийаллоху анху) ўлдирилгани ҳақида ёлғон хабар тарқадди. Умму Гулсум қайғуга ботиб, йиғлади.

Шу пайт Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) мусулмонларни байъат қилишга даъват этдилар. "Байъат-тур ризвон" номи берилган бу байъатда Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) чап қўлларини ўнг қўлларига уриб, Ҳазрати Усмон номидан ҳам байъат олдилар ва:

- У Аллоҳ ва Расули учун кетди, - дедилар.

Орадан кўп ўтмай, Ҳазрати Усмон вазифасини битириб, ҳеч қандай азият кўрмасдан қайтиб келдилар. Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) курайшликлар билан Ҳудайбийя сулҳини туздилар. Ҳазрати Умар ва Ҳазрати Усмон бу сулҳ шартларига рози бўлмаган муоризлар сафида эдилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қурбонликларни сўйиб, сочларнин олдиргач, асҳоби киромнинг кўпчилиги ҳам сочларини олдирдилар. Бир қисми эса бу ишни орқага сурдилар. Ҳазрати Усмон ҳам шулардан бири эди. Умму Гулсум отасининг:

- Аллоҳ сочларини оддирганларга марҳамат этсин, - деганларни эшитиб, тараддудланиб қолди. Юзига тушкунлик аломатлари кўрина бошлади. Бироқ Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

- Танбаллик қилганларга ҳам марҳамат этсин», - деб сўзларини тугатганларини эшитиб, кўнгли тинчланди.

Умму Гулсумнинг вафоти

Макка фатҳидай сўнг Умму Гулсум севимли онасининг қабрини зиёрат этмоқчи бўлди. Отаси ва эри унинг бу таклифига рози бўлдилар.

Ҳижратнинг тўққизинчи йили Шаъбон ойида Умму Гулсум вафот этди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни севимли опаси Руқайя ёнига дафн этдилар. Ҳаётликларида бу икки мўмина Ҳазрати Усмоннинг (розийаллоҳу анҳу) завжалари эдилар, вафотларидан сўнг ҳам бир жойга қўйилдилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) севган кизларидан ажралганлари учун қалблари ғамга, кўзлари ёшга тўлиб, кизларининг қабри тепасида Аллоҳқан уларга мағфират тиладилар.

Аллоҳ таоло Умму Гулсумдан рози бўлсин. Уни солиҳ ва хайрли қуллари орасига дохил этсин. Омин.

ҲАЗРАТИ УММУ ҲОНИЙ бинти Абу Толиб

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

"Эй Умму Ҳоний! Сен ҳимоя этганингни биз ҳам ҳимоя этамиз, сен омонлик берганингга биз ҳам омонлик берамиз", деб марҳамат қилдилар.

Исро ва Меърож воқеалари ҳақида гапирилганида албатта Умму Ҳонийнинг ҳам номи тилга олинади. Чунки Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Меърож кечаси унинг уйида мусофир бўлган эдилар ва у Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Меърож воқеасини хабар берган ровийлардандир.

Хўш, Умму Ҳоний ўзи ким? Унинг асл исми нима? Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан қариндошлик даражаси қандай?

Насаби

Умму Ҳоний Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) амакилари Абу Толибнинг Фаҳита исмли қизи бўлиб, Ҳазрати Алининг опасидир.

Исми қандайлиги ҳақида ихтилоfli фикрлар бор. Ҳинд, Атиқа ёки Фотима дегувчилар ҳам бўлган. Лекин энг машҳур бўлгани Фаҳитадир.

Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир неча ёш кичик бўлган. Гўзал ахлокли аёл эди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) оналари Оминанинг вафотидан сўнг Ҳадича бинти Хувайлидга уйлангунларига қадар амакилари Абу Толибнинг уйида яшадилар.

Бу йиллар давомида ўзларини Абу Толиб оиласининг бир аъзосидек кўрар, асло ёлғизликни ҳис этмасдилар. У пайтда Фаҳита кичкина бир қиз эди.

Оила ҳаёти

Хубайра ибн Ваҳб Маҳзум ўғилларининг энг кўзга кўринган кишиларидан эди. Қавми ичида мавқеи улуғ бўлиб, сўзини ўтказа оларди. У Фаҳитани сўраб келганида Абу Толиб розилик билдирди. Фаҳита Хубайрадан икром ва эхтиром кўрди. Унинг ҳимоясида бахтиёр ҳаёт кечирди.

Орадан кунлар, кунлар кетидан ойлар ўтди. Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пайғамбарлик тушди. Оила аҳлини, қариндошларини ва қавмини Исломга даъват этди. Бир қисми унга ишонди ва тўғри йўлни топди, бир қисми ишонмади ва кофир бўлди.

Хубайра адашганлар орасида эди. Бу йўлни танлаганлар имон келтирмайгина қолмай, зулм ва жафо билан, янги диннинг ёйилишга тўсқинлик қилардилар. Аммо Хубайра Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан ўрталаридаги қариндошликка риоя қилиб, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шахсиятларини таҳқирлар, ҳурмат кўрсатар эди.

Фаҳита ҳам дастлаб эрига эргашиб, Исломга кирмади.

Бир куни Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Умму Ҳоний уйида мусофир бўлиб қолдилар. Бу кеча Аллоҳ таолонинг Пайғамбармизга энг буюк эҳсон ва икромлар берган хайрли, узун бир кеча эди.

Умму Ҳоний бу кеча ҳақида шундай ҳикоя қилади:

"Исро воқеаси Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) менинг уйимда қолганларида бўлди. Бу кеча Аллоҳ Расули хуфтон намозини ўқиб, ухладилар. Биз ҳам ухлаётган эдик. Эрта билан Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бизни уйғотдилар ва:

— Эй Умму Ҳоний! Кўрганингдек хуфтон намозини ҳам бу ерда ўқидим. Ҳозир ҳам сизнинг

ёнингизда бомдод намозини адо қилдим, — дея буюрдилар.

Сўнгра уйдан чиқиш учун ўрниларидан турдилар. Мен кетмасин деб, ридоларининг бир учини тутдим. Қоринлари кўринди. Кўйлаклари Мисрда тўқилган, катандан қилинган оҳорли кўйлакка ўхшар эди.

— Эй Аллоҳниш пайғамбари, бупи инсонларга айтманг. Сизни ёлғончига чиқариб, азият беришади, — дедим.

— Аллоҳга қасамки, бу воқеани уларга айтаман, — дедилар. Шунда мен бир ҳабаш жориямга:

"Расулуллоҳни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) таъқиб эт. Инсонларга нима ҳақида гапирганларини ва уларнинг жавобларнин эшит", дедим.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бизнинг олдимиздан чиқиб, бошқа кишиларга ҳам бизга айтган гапларини айтдилар. Кўпчилик ўзини йўқотиб қўйди ва:

— Буни қандай исботлайсан, эй Муҳаммад. Биз бундай нарса ҳақида ҳеч эшитмаганмиз, — дедилар.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

— Далил шуки, мен фалон водийда, фалон кишиларнинг карвонига дуч келдим. Уларнинг туялари бир ҳайвондан ҳуркиб, қочиб кетган экан. Мен уларга туялари турган жойни кўрсатдим. Бу мен Шомда бўлган пайтимда юз берган эди.

Сўнгра йўлимда давом этдим. Макка яқинидаги Тихома деган жойда Дажнон тоғига дуч келганимда фалон-фалон кишиларнинг карвонига тўқнаш келдим. Улар ухлаб ётардилар. Сув солинган бир идишлари бор эди. Устига бир нарса ўралганди. Ёпкични олиб, ичидаги сувни ичдим. Кейин қандай бўлса, шундай қилиб устини ўрадим. Ҳозир эса уларнинг қофиласи Макка яқинида, Танъим йўлидаги Байзо тепалигидан тушяпти. Олдинда рангги қорага мойилроқ кулранг туя бор. Туянинг устида бири қора, бошқаси оқиш иккита ҳарор* бор, — дедилар.

Бу гапни эшитганлар дарҳол Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтган йўлга югурдилар. Илк кўрганлари туя бўлди. У Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тасвирлаганларидек кўринишда эди. Кейин карвондан идишни сўрадилар. Улар идишда сув тўла бўлганини, сўнг устини ўраб қўйганларини, уйғонганларида эса ичида сув қолмаганини тасдиқладилар.

Маккага қайтганларида бошқа карвонни ҳам учратдилар. Берилган саволга улар ҳам:

"Тўғри сўзлабди, валлоҳи, у айтган водийда туямиз ҳуркиб қочди. Шунда бир овоз эшитдик. У овоз туямизнинг турган жойини айтди. У ерга бориб, туяни топдик", дея жавоб бердилар".

Ҳижратдан сўнг

Мусулмонлар Мадинага ҳижрат қилганларида Фаҳита Маккада эри ва болалари билан қолди. Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эришган зафарлари ҳақида эшитса, беҳад қувонарди. Фаҳита мусулмонлар Маккага кирадиган буюк зафар кунини интизорлик билан кутарди.

Макка фатҳ этилди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Каъбага кирдилар. Барча бутларни синдирдилар. Билолнинг (розийаллоҳу анҳо) овози тавҳид, такбир ва шаҳодатлар билан жаранглаб, Каъба узра юксалди:

"Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар!"

Ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳ, ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳ! Ашҳаду анна Муҳаммадар Расулуллоҳ, ашҳаду анна Муҳаммадар Расулуллоҳ..."

Бу овозларни эшитган Умму Ҳонийнинг эри Хубайра орқа олдига қарамай, Маккадан қочди. У Аллоҳ таолонинг динига киришдан қочаётган, Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) зафарларини кўришни хоҳламаётган эди.

Хубайра Умму Ҳонийни ҳам ўзи билан кетишга даъват этди, аммо Умму Ҳоний қабул этмади. Чунки у Аллоҳ таолонинг динига кирган, мусулмон бўлган эди.

Ҳорис ибн Ҳишом Макка фатҳ этилган кун қони ҳалол қилинган кишилардан эди. Аммо Ҳорис Умму Ҳонийнинг Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қошидаги мавқеини билгани учун, ҳимоя қилишини сўраб, унинг уйига борди. Буни кўрган Али ибн Абу Толиб (розийаллоҳу анҳу) Ҳорисни ўлдириш учун изма-из келди. Умму Ҳоний:

"Эй онамнинг ўғли! Мен унга омонлик бердим", деб уни ҳимоясига олганини билдирди.

Али (розийаллоҳу анҳу) эса бу гапларга қулоқ солмай, қиличини суғурди. Умму Ҳоний унинг қўлларидан тутди:

"Аллоҳ хайрингни берсин, ўлдирма. Мен унга омонлик бердим", деди.

Али (розийаллоҳу анҳу) ундан қутулишга ҳаракат қилди, аммо оёқларини ердан кўтаролмади. Шу пайт Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кириб қолдилар. Умму Ҳоний:

— Ё Расулуллоҳ, мен Ҳорис ибн Ҳишомни ҳимоямга олдим. Али эса уни ўлдирмоқчи. Нимага буюрасиз? — деди.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

— Сен ҳимоя этганингни биз ҳам ҳимоя этамиз, сен омонлик берганинга биз ҳам омонлик берамиз. Аммо Алининг жаҳлини чиқарма. У қизишса, Аллоҳ таолонинг ғазаби келади. Уни қўйиб юбор, — деб буюрдилар.

Шундан сўнг Умму Ҳоний Алини қўйиб юборди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳазиллашиб:

- Ё Али, бир аёл сендан ғолиб келди, — дея марҳамат қилдилар

ҲазратиАли:

— Аллоҳга қасамки, оёқларимни ердан кўтаролмадим, — деди.

Қахрамонлар қахрамони, довюрақлар довюраги Али ибн Абу Толибнинг (розийаллоҳу анҳу) бу гапи Умму Ҳоний ҳақидаги одил бир шаҳодатдир. Аллоҳ ҳар иккисидан ҳам рози бўлсин.

Умму Ҳоний эридан айрилганидан сўнг, бутунлай фарзандларининг тарбияси билан банд бўлди. Фарзандларининг қалбига фазилат уруғларини экди. Ислом ва имон билан уларни ўстирди. Фарзандларининг барчаси олим, фозил кишилар бўлиб етишдилар.

Баъзи фарзандлари Умму Ҳонийдан ҳадис ривоят этган. Улар орасида набиралари Жаъда ал-Маҳзумий, Яҳё ибн Жаъфар ва Ҳорунлар ҳам бор.

Умму Ҳоний биродари Ҳазрати Алининг халифалик давригача яшади. Ҳижратнинг 40-йили вафот этди.

Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин ва уни ҳам рози этсин. Омин.

ҲАЗРАТИ УММУ КУЛСУМ

бинти Али ибн Абу Толиб

«Ё Али! Уни менга никоҳла. Аллоҳга қасамки, унинг суҳбатини менчалик орзу қилган бошқа ҳеч ким йўқдир».

«Расулulloҳнинг(соллalloҳу алайҳи ва саллам):

«Қиёмат куни менинг насабим ва ақраболаримдан бошқа насаб ва қариндошлик кесикдир», деганларини эшитдим. Исломга кириш ва қизимни Аллоҳ Расулига бериш билан унга қариндош бўлдим. Бу қариндошликни унинг наслидан қиз олиб, куёв бўлиш билан мустаҳкам қилмоқчиман».

Умар ибн Хаттоб (р.а.)

Умму Кулсумнинг туғилиши

Фотимаи Захро (розийаллоҳу анҳу) жуда гўзал бир киз чақалоқни дунёга келтирди. Бу вақтда Али (розийаллоҳу анҳу) Маккадан узоқроқ ерда эди. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) қизларининг кўзи ёриганини эшитиб, Фотиманинг уйига келдилар. Уни жуда севардилар. Эсон-омон кутулгани билан табриклаб, таскин берувчи сўзлар айтдилар. Яхши ният билан чақалоққа холаси Умму Кулсумнинг номи қўйилди.

Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) шарафли қўлларини гўдак устида юргизиб, бу кизни муборак қилишини сўраб, Аллоҳ таолога дуо этдилар.

Сафардан қайтган Али (розийаллоҳу анҳу) завжаси бир қиз туққанлигини ва чақалоққа бобоси Ҳазрати Муҳаммад (алайҳиссалом) тарафидан исм берилганини эшитиб жуда севинди.

Кунлар, ойлар ўтган сари кизалоқ ўсиб-улғайиб, гўзаллиги ҳам ортиб борар эди. Ўн ёшга етмасдан бобоси Муҳаммад (алайҳиссалом) вафот этдилар. Умму Кулсум бобосининг вафотидан энг кўп изтироб чекканлардан бири бўлди.

Мўминлар амирига никоҳланиши

Умму Кулсум ҳаётининг илк баҳоридаёқ жуда фосих ва болиғ гапирар эди. Шу билан бирга, жуда кичкина бўлишига қарамай, қувватли имон соҳиби эди. Унинг ахлоқий васфлари ва фазилатлари халифа Умарнинг (розийаллоҳу анҳу) қулоғига етиб келди. Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) анчадан бери Расулulloҳга (соллalloҳу алайҳи ва саллам) куёв бўлиш орзуси билан юрар эдилар. Шу боис Умму Кулсумнинг қўлини сўраш учун қулай фурсатни пойлай бошладилар.

Умар (розийаллоҳу анҳу) мусулмонлар ўртасида содир бўлган муаммоларда, кўпинча Алининг (розийаллоҳу анҳу) ҳукм чиқаришни сўрар эдилар. Чунки Алининг (розийаллоҳу анҳу) фатво беришдаги билимдонлиги ва фикҳ борасидаги чуқур илмига ишонардилар.

Бир куни навбатдаги масала кўриб чиқилди ва Али (розийаллоҳу анҳу) кетмоқчи бўлдилар. Умар (розийаллоҳу анҳу) уни тўхтатиб:

— Сенда хусусий бир ишим бор эди, ё Али! — дедилар. Ҳамма тарқалгач, икковлари ўртасида куйидаги суҳбат бўлиб ўтди:

— Умму Кулсумни менга никоҳлашингни сўрайман.

— У ҳали жуда ёш...

— Уни менга никоҳла, ё Али! Аллоҳга қасамки, унинг суҳбатини менчалик орзу қиладиган ҳеч ким йўқдир.

— У ҳодда қизимни сенинг олдинга юборай. Агар рози бўлсанг, уни сенга никоҳлаб

бераман.

Бу суҳбатдан сўнг Али (розийаллоҳу анҳу) уйга кетдилар. Уйга келгач, қизлари Умму Кулсумни чақирдилар. Унга бир ҳирқани бериб, шундай дедилар:

— Бу ҳирқани мўминларнинг амири Хаттоб ўғли Умарга олиб бор ва унга отам сизга айтган ҳирқа мана шу, дегин.

Умму Кулсум ҳирқани олиб, Умарнинг (розийаллоҳу анҳу) ҳузурларига келди. Изн сўраб ичкарига кирди ва отаси тайинлаган гапларни айтди. Асл кўзланган мақсаддан у беҳабар эди.

Умарнинг (розийаллоҳу анҳу) кўзлари севинчдан порлаб:

— Отанга менинг қабул этганимни, рози бўлганимни айт, дедилар.

Умар (розийаллоҳу анҳу) уйларидан чиқиб, Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) масжидларига, қабр билан минбар ўртасидаги муҳожирлар мажлиси бўладиган майдонга кетдилар. Равзаи шарифдаги бу жой асҳоби киромнинг доимий йиғиладиган жойига айланган эди.

Умар (розийаллоҳу анҳу) келганларида ҳеч ким йўқ эди. Бирин-кетин саҳобалар кела бошладилар. Биринчи бўлиб Али, кейин Усмон ибн Аффон, Зубайр ибн Аввом, Талҳа ибн Убайдуллоҳ ва Абдурахмон ибн Авф кетдилар.

Ҳамма йиғилганидан сўнг Умар (розийаллоҳу анҳу):

— Менга саодат тиланг... Мени табрикланг, — дедилар.

— Кимга уйланяпсиз, ё амирал мўминин?! - деб сўрадилар.

— Абу Толибнинг ўғли Алининг қизига. Мен Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) :

"Қиёмат куни менинг насабим ва ақраболаримдан бошқа насаб ва қариндошлик кесикдир", деб айтганларини эшитгандим. Исломига кириш ва қизимни Аллоҳ расулига бериш билан унга қариндош бўлдим. Бу қариндошликни унинг наслидан қиз олиб, куёв бўлиш билан мустаҳкам қилишни хоҳладим", дедилар Умар (розийаллоҳу анҳу).

Мажлисга йиғилганлар Ҳазрати Умарни табриклаб, унга хайр ва саодат тиладилар. Умму Кулсумга Ҳазрати Умар 40000 дирҳам маҳр бердилар.

Умарнинг (розийаллоҳу анҳу) орзуси бир аёлнинг эри бўлиш, шахватини қондириш эмасди. Аксинча, у жуда улуғ, шарафли ғоя ва мақсадни кўзлаган эди.

Умму Кулсум (розийаллоҳу анҳу) мўминларнинг амири Умар ибн Хаттобнинг хонадонларида итоатли, вафодор завжа ўлароқ яшади.

Ҳазрати Умарнинг шиддати, оила эҳтиёжини таъминлашда ва мусулмонларга, уларнинг молларига нисбатан жуда эҳтиёткорлиги машҳур эди.

* Ҳарор — юк солинган қоп

Умму Кулсум ҳам мустаҳкам имон ва ахлоқ соҳибаси эди. Шу сабабли Умарнинг (розийаллоҳу анҳу) аҳволини жуда яхши англари, ҳар бир вазиятдан рози бўлиб, ҳеч қачон нолимасди. Кунлардан бир кун ундаги қаноат ва итоат даражасини очикча кўрсатувчи бир воқеа содир бўлди:

Умму Кулсум Ҳазрати Умардан берухсат Рум императори Хироқлнинг завжасига бир ҳадя юборди. Чопардан ҳадяни олган Рум маликаси хизматчилар ва сарой аъёнларини йиғди. Уларга:

- Бу ҳадя мусулмонлар халифасининг завжаси, Пайғамбарнинг набирасидандир. Бу ҳадя эвазига менҳам бир нарса юбормокчиман, - деди. Сўнг Умму Кулсумга миннатдорчилик билдириб, бир мактуб ёзди ва кўплаб совға-саломлар билан жўнатди. Тухфалар орасида қимматбаҳо мунчоқ ҳам бор эди.

Чопар Мадинаи Мунавварага келгач, мактуб ва совғаларни Ҳазрати Умарга (розийаллоҳу анҳу) топширди. Ҳазрати Умар Умму Кулсумни берухсат бундай иш қилгани учун койидилар. Бироздан сўнг бир кишидан:

«Намоз тўпланинг!» дея чақиришини сўрадилар. Чақирикни эшитганлар муҳим бир иш

борлигини билиб, тўплана бошладилар. Умар (розийаллоҳу анҳу) уларга икки ракат намоз ўқиттирдилар. Аллоҳ таолога ҳамду сано айгилгач, қавмга юзланиб:

- Мендан берухсат қилинган ишларда хайр йўқдир, — дедилар ва бўлиб ўтган воқеани сўзлаб бердилар. Мунчокни нима қилиш ҳақида улардан маслаҳат сўрадилар.

Бир гуруҳ:

«Мунчок Умму Кулсумга тегишли нарса эвазига юборилган. Шу боис унинг мулки бўлиши лозим. Император Ҳироклнинг завжаси зиммий эмаски, сизга хуш кўриниш учун совға юборса ёки сизнинг кўл остингизда эмаски, сиздан кўркқа-нидан юборса», дедилар.

Бошқа бир гуруҳга эса:

«Биз ҳам эвазига бир нарса беришини истаб, бировга кўйлак ҳадя этамиз ёки сотилиб, пулини олиш учун бировга кўйлак юборамиз. Бу мунчок ҳам шунга ўхшаш бир нарса», дедилар.

Умар (розийаллоҳу анҳу) ҳамманинг фикрини олгач:

— Сўзларингиз тўғри. Аммо элчи мусулмонлар элчиси, чопар уларнинг чопари, — дедилар ва ҳадяни Байтултоҳга беришга амр этдилар.

Умар (розийаллоҳу анҳу) ўта адолатли ва умматнинг ишларини ўйлайдиган ҳоким бўлганидек, оиласининг барқарорлигини, ҳузур-ҳаловат ва фаровонлигини ҳам сақловчи киши эдилар. Шунинг учун ўзларининг хусусий молларидан ҳадя миқдорича нафақа ажратиб, завжаларига бердилар.

Умму Кулсум (розийаллоҳу анҳу) Ҳазрати Умардан икки фарзанд — бир ўғил ва бир қиз дунёга келтирдилар. Ўғилнинг исми Зайд ибн Умар, қизнинг исми Руқайя эди. Хайрли бўлишин орзу қилиб, унга холасининг исми берилган эди. Умму Кулсум фарзандларининг гўзал тарбия олиб, улғайишлари учун ғайрат қилди ва бунга муваффақ бўлди.

Бева аёл

Умар (розийаллоҳу анҳу) шаҳид этилганида Умму Кулсум қаттиқ изтироб ичида қолди. Бир куни икки биродари Ҳасан ва Ҳусайн (розийаллоҳу анҳум) унинг олдига келиб:

- Ўзингга маълумки, сен мусулмон аёлларнинг саййидасисан. Қолаверса, сен улар кўп ҳурмат қиладиган мухтарама аёлнинг қизисан. Агар сен ишни отамизга қоддирсанг, валлоҳи сени етимларидан бирига никоҳлайди. Аммо сен бой кишига турмушга чиқмоқчи бўлсанг, муҳаққак, бу ишни урдалайсан, - дедилар.

Бу гаплари билан Умму Кулсумни ўз фикрига кўра мустақил ҳаракат қилишга чақираётган эдилар. Бундай қилишларининг ўзига хос сабаблари бор эди. Чунки оталарининг уйида яширинча Умму Кулсумнинг тўйига тайёргарлик кўриляётганини эшитиб қолган эдилар. Бу гапларни эшитган Умму Кулсум ўйланиб қолди. Шу пайт Али (розийаллоҳу анҳу) қўлларида асо билан ичкарига кирдилар.

Ўғиллари дарҳол уни салом бериб қаршилашди. Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) қизларини ёнларига ўтказдилар. Аллоҳ таолога ҳамду сано айтганидан сўнг дедилар:

- Эй Фотиманинг ўғиллари! Сизни қанчалик севишимни биласиз. Менинг олдимдаги даражангиз улуғдир. Мен сизни бошқа фарзандларимдан устун қўяман. Чунки сиз Аллоҳ Расулининг набираларисиз.

Ҳасан ва Ҳусайн (розийаллоҳу анҳу) оталарига:

- Ҳа, тўғри айтяпсиз. Аллоҳ сизга марҳамат этсин, биз ила сизга хайр-эҳсон этсин, - дейишди.

Сўнг Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) қизларига шундай дедилар:

- Эй қизим, Аллоҳ таоло сенинг ишингни менга қолдирди. Турмушга чиққан эдинг, тул қолдинг. Сенинг ишингни энди мен зиммамга олиб, сени узатмоқчиман...

Умму Кулсум:

- Отажон, мен бир аёлман. Мен ҳам бошқа аёлларнинг хоҳлаганини истайман. Улар эришган мол-дунёга мен ҳам ноил бўлишни хоҳлайман. Мени ўз ҳолимга қўйинг, ўз ишимни ўзим ўйлаб, бир қарор берай, — деди.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) вазиятни тушундилар.

- Аллоҳга қасамки, сен айтгандек бўлмайди, эй қизим! Бу фикр сендан чиқмаган. Бундай гапни шу икки кишидан бошқа ҳеч ким айтмайди, - дедилар.

Сўнгра жаҳл билан ўринларидан туриб:

- Валлоҳи, сен менинг айтганимни қилмагунингча улар билан асло гаплашмайман, — дедилар.

Ҳасан ва Ҳусайн (розийаллоҳу анҳу) оталарининг жуда ҳам ғазабланганини тушундилар. Этакларига ёпишиб:

- Отажон, ўтиринг, - дедилар.

— Валлоҳи, сизнинг хафа бўлишнгизга биз чидолмаймиз. Эй Умму Кулсум, сен ишни отамизга қолдир, — дея ёлворишди.

Умму Кулсум ҳам:

- Майли, отам айтганидек бўлсин, - деди.

Бироз олдин шиддатли бўроннинг бошланишидан хабар берган қора булутлар тарқалиб, уйнинг ҳар тарафига яна ҳузур-ҳаловат қайтиб келди.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) бева қизини биродарининг ўғли Авн ибн Жаъфар билан никоҳладилар. Эҳтиёжлари учун Умму Гулсумга 4000 дирҳам пул бердилар.

Ҳазрати Алининг (розийаллоҳу анҳу) шаҳид бўлиши

Умму Гулсум Авн ибн Жаъфар билан бахтиёр яшай бошлади. Чунки Ибн Жаъфар отаси каби юмшоқ табиатли ва нозик қалбли, ақлли киши эди. Умму Кулсум ҳам эрининг ҳақларини ҳурмат қилувчи вафодор завжа эди.

Бир куни Умму Кулсум отасига суиқасд уйиштирилгани ҳақидаги совуқ хабарни эшитиб қолди. Отасининг ҳузурига келганида, Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) вужудларига тарқалган заҳар таъсиридан ҳушсиз ётардилар. Котил Абдурахмон ибн Мулжам тутилиб, қўллари боғланган ҳолда олиб келинди.

Умму Кулсум отасини чексиз даражада севар эди.

- Отажон, отажон! Отамга ҳеч нарса қилмайди, эй Аллоҳнинг душмани, Аллоҳ сен разилни расво қилади, - деди у.

Ибн Мулжам:

- Сен ким учун йиғлаяпсан? Бекорга йиғлама, валлоҳи, мен бу қилишни минг дирҳамга олдим. Минг дирҳамга заҳарладим. Шу қадар заҳарладимки, агар бу қилишнинг зарбаси бутун Миср халқига урилганида ҳеч ким соғ қолмасди, — деди.

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) заҳар таъсиридан вафот этди. Умму Кулсумнинг кўз ёшлари селдек оқди. Бу воқеадан сўнг мусибатларнинг кети узилмай, устма-уст кела бошлади. Бироқ Умму Кулсум бу аламларга жасорат ва матонат билан чидади.

Қарбало тупроқларида амалга оширилган буюк фитна, даҳшатли қатлдан сўнг у бутун Куфа халқига қарата шундай хитоб қилди:

— Аллоҳ таолага ҳамд ва Расулига салоту салом ила сўзимни бошлайман. Эй Куфа халқи! Эй вафосизлар, эй ёрдам этамиз, деб ёрдам этмаганлар! Ортиқ кўзёшлар тинмайди, фарёдлар узилмайди. Сиз қасамларингизни бузиб, алдов воситаси қилишингиз билан худди ўзи тўқиган нарсани пишиқ-пухта бўлганидан сўнг парча-парча қилиб, бузиб-чуватиб ташлаган хотинга (*Наҳл, 92*) ўхшайсиз. Сиз роса гулдираб, ёмғир ёлмаган булутга ўхшайсиз. Ҳусайнни чақириб, душманларга топширишдан бошқа нима иш қилдингиз? Сиз ишга ярамайдиган тупроқ кабисиз.

Канчалик ёмон иш қилдингиз?

Ҳа, йиғлаяписизми! Валлоҳи, йиғланг, шу қадар кўп йиғлашга мажбурсиз... Кўп йиғланг, оз кулинг. Шунчалик чиркин иш қилдингизки, бир умр ювганингиз билан тозалай олмайсиз.

Сиз нубувват муҳри, рисолат маъдани, жаннатийлар саййиди ва сиз юрадиган йўлда зиё таратувчи Пайғамбарнинг наслини қатл эттингиз. Бу доғни кетказа олмайсиз, эй бахтсизлар!

Энди нима қилинса ҳам фойдаси йўқ. Аллоҳ таоло сизнинг балоингизни берди. Сизга залиллик ва мискинлик тамғаси урилди. **«Сиз шундай оғир нарсани қилдингизки, унинг оғирлигидан осмонлар ёрилиб, ер бўлиниб, тоғлар парчаланиб, қулаб кетишга яқин бўлур»** (*Марям, 89—90*). Аллоҳ Расулининг қайси жигарпорасини қатл этганингизни биласизми? Унинг қайси каримасини ўлдирдингиз? Кимнингқонини оқиздингиз?.. Биласизми?

Ёмонлиги еру кўкни қоплаган жуда чиркин бир иш қилдингиз. Энди самонинг ёмғир ўрнига қон ёғдиришига хайрон бўлманг. **«Охират азоби эса шак-шубҳасиз янада расвороқ - хор қилгувчироқдир ва уларга ёрдам берилмас»** (*Фуссилат, 16*). Бу азоб кул ичида қолган чўғга ўхшайди. Асло енгил деб ўйламанг. Аллоҳ таоло барчамизнинг қилаётганларимизни Кўрувчидир.

Умму Кулсум шу гапларни айттач, у ердан кетди ва умрининг охиригача Ҳаққа бўлган садоқатидан асло айрилмади. Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ ФОТИМА

бинти Хаттоб

Пайғамбаримиз(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳали очик даъватга чиқмаган пайтлар эди. У зотга имон келтириш билан мушарраф бўлганлар сони энди ўн кишига етиб қолган. Ўшанда имон билан илк шарафланганлардан бири Умар ибн Хаттобнинг синглиси Фотима бинти Хаттоб (розийаллоҳу анҳу) эди.

Фотима Саъд ибн Зайд (розийаллоҳу анҳу) билан оила қурган ва иккаласи ҳам мусулмон бўлган эди. Саъд ибн Зайд ҳаётлик давридаёқ жаннат билан башоратланган ўн саҳобанинг биридир. Эру хотин бирга-бирга ибодат қилишар, Қуръон ўқишар, ўрганишар эди. Ҳазрати Фотима билан эри Саъд Аллоҳ ва Расули(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) йўлига фидойи экан, Фотиманинг акаси Умар у пайтда Пайғамбаримизнинг душмани, қалбини жаҳолат зулмати қоплаган бир кимса эди.

Қаттиқ исканжа ва зулм ичида ҳам мусулмонларнинг сони кун сайин ортиб бораётганидан бошқа мушриклар қатори Умар ҳам қўрқув ва ҳайратда қолди. Макка аҳли нима қилиб бўлса-да, мусулмонларнинг йўлини кесишни ўйларди. Ниҳоят, улар Муҳаммадни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ўлдирамиз, деган бир тўхтама келишди. Ўзларича режа тузишди. Умар ҳам уларнинг ичида эди. Ва бу қабоҳатли ишни шу Умар бўйнига олди. Унинг қувватига, қатъийятига, жасоратига ишонганлар ўзларича: «Масала ҳал бўлди», дея олдиндан ҳукм чиқариб қўйишди. Умар ибн Хаттоб дарҳол йўлга тушди. Қўлида ўткир қилич. Қаранги, Аллоҳ таоло йўлда қариндоши Нуайм ибн Абдуллоҳни йўлда унга рўбарў қилди...

Умарнинг ниятидан хабардор бўлган Нуайм уни бутунлай фикридан қайтаролмаса-да, йўлни бошқа тарафга буриб, муддатни узайтиришнинг уддасидан чиқди: синглиси Фотима ва куёви Саъднинг мусулмон бўлганини айтиб, уни қаттиқ ғазаблантирди.

Ҳазрати Ҳаббобдан Қуръон ўрганишаётган эр-хотин Умар келганини билиб, муаллимларини ва Мусҳаф саҳифаларини яширишди. Сўнг эшикни очишди. Лекин шайтон Умарни тобора қаттиқ васваса қилар, ғазабини ўт олдиради эди.

— Мен сизларнинг Муҳаммад келтирган динда эканингизни биламан, — деди Умар ва куёви Саъдни калтаклай кетди. Фотима (розийаллоҳу анҳу) эрини жоҳил акасининг қўлидан қутқармоқчи бўлганида, унинг ҳам юзига ғазабнок қувватли мунг зарбаси тушди ва ёриб юборди. Қўзига ўлим кўриниб тургани ҳолда, Фотима Умарга бундай деб хайқирди:

— Сен аёл кишини уришдан уялмайсанми? Тўғри, биз мусулмон бўлдик. Аллоҳ ва Расулига имон келтирдик. Биз ишонамиз-ки, Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ, Муҳаммад унинг элчисидир. Энди қўлингдан келганини кил!

Фотиманинг бу сўзлари важоҳатли, жоҳил Умар олдида ўзига ўлим ҳукмини чиқариш билан баробар эди. Аммо Аллоҳнинг иродаси ва ҳикматини кўринги, бу қахрамонлик Умарнинг кўнглига талотум солди. Синглиси Фотиманинг қонталаш, лекин жасорат балқиб турган юзи Умардек бағритош кимсанинг қалбини титратди, унинг тубдан ўзгаришига сабаб бўлди, қилмишига пушаймон этди, қалбини юмшатди.

Орадан бир оз ўтиб, Умар секингина шундай деди:

— Боя сизлардан эшитганларимни менга ҳам беринглар, бир кўрай.

Мусҳафга нисбатан хурматда бўлишни талаб қилган ҳолда Фотима (розийаллоҳу анҳу) жавоб берди.

— Акагинам, сен ҳозиргача Аллоҳга шерик тутганинг учун нопок бир ҳолатдасан. Ҳолбуки, бу Китобга факат покиза инсонларгина қўл теккиза оладилар. Тур, олдин таҳорат ол!

Умар ғусл қилди. Кейин унга Қуръондан Тоҳа сурасининг баъзи оятлари ёзилган саҳифаларни беришди. Умар уларни ўқиб, чуқур ўйга толди. Юзида, кўзида ҳидоят нурлари жилолана бошлади.

«Бу қандайин шарафли, қандайин улуғвор калом! Бундан-да гўзал, бундан-да ширин сўз бўлиши мумкин эмас!»

Умарнинг қалби юмшаганини кўриб, Ҳазрати Ҳаббоб ҳам яширинган жойидан чиқдилар.

Кейин тўртови Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузури муборакларига боришди. У ерда Умар калимаи шаҳодат келтирди, ва ... энди биз севган Умарга айланди, саодатли ҳаётини бошлади.

Ҳазрати Фотиманинг (розийаллоҳу анҳу) жасорати Ҳазрати Умар ибн Хаттоб (розийаллоҳу анҳу) каби бир зотнинг исломияг билан шарафланишига сабаб бўлди. Зеро, Ҳазрати Умарнинг умри охиригача қилган яхшиликлари ҳеч бир камайтирилмасдан Фотима бинти Хаттобнинг ҳам амал дафтарига ёзилган бўлса не ажаб...

Фотима(розийаллоҳу анҳо) эри Саъд билан бирга Ясрибга ҳижрат қилди. Умарнинг сўнги нафасига қадар фазилатли ҳаёт кечирди. Аксининг халифа бўлганини, мамлакатни адолат билан идора қилганини кўриш бахтига муяссар бўлди. Ҳазрати Умарнинг халифалик даврида Аллоҳ даргоҳи сари рихлат килди.

Аллоҳ таоло барчаларидан рози бўлсин. Омин.

ҲАЗРАТИ УММУ СУЛАЙМ

*Жаннатга кирдим. Қадам товушларини эшитдим. Қарасам, олдимда Румайсо турибди.
Ҳадиси шариф*

Танишув

Бу жаннати аёл ким бўлди дейсизми? Ансория. Хазраж қабиласининг Нажор уруғидан. Асл исми Румайсо. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан ўрталарида диндош биродарликдан ташқари қондошлик ҳам бор: Нажор уруғи Пайғамбаримизнинг оталари Абдуллоҳга тоға бўлар эди.

Биъру Моъуна жангида Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида жанг қилиб шаҳид бўлган етмиш қорининг бири -Ҳаром ибн Милҳоннинг синглиси. Убода ибн Сомитнинг аёли Кибрис фатҳида шаҳидлик топган Умму Ҳаром бинти Милҳонга эгачи. Ва... машҳур саҳобий Анас ибн Моликнинг (розийаллоҳу анҳу) волидаи мукаррамаси.

Илк турмуш

Умму Сулайм Молик ибн Назр билан турмуш қурган эди (Анасни (розийаллоҳу анҳу) шу турмушидан кўрган). Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) даъватлари етганида мадиналиклар орасида биринчилардан бўлиб Исломи қабул эди.

Шундан кейин оддий бир муслима сифатида яхшиликлар тилаб, эри Моликни Исломига қақирди. Аммо Молик ибн Назрнинг жоҳиллиги тутди, хотинидан қаттиқ ғазабланди. Оиласини ташлаб, Шомга кетди ва кўп ўтмай ўша ерда ҳалок бўлди.

Шунда Умму Сулайм:

«Ўғлим Анас улғайиб, мажлисларда ўтирадиган бўлмагунича турмушга чиқмайман», деб сўз берди.

Йиллар ўтди. Анас улғайди. У онасининг ҳаққига: «Эй Аллоҳ! Онам тарбиямни чиройли қилди. Ажрини Ўзинг зиёда етгин», деб дуолар қилди.

Она-болалар

Умму Сулайм ўғли Анаснинг тарбияси учун кўп қайғурди. Исом дини таълимотларини мурғак қалбига қуйиб борди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага келганларида эса, ўғлини у зотга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) батамом топширди. Анас учун Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хонадонлари мадраса, Сарвари Оламнинг ўзлари муаллим бўлди. Бу ҳақда Анас (розийаллоҳу анҳу) шундай ривоят қилади:

«Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага келдилар. Мен ўн ёшда эдим. Онам кўлимдан тутди-да, Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига олиб борди. У зотга қарата:

«Эй Расулуллоҳ! Шаҳримизга ташрифингизни қутлаб, совға-салом билан келмаган бирор эркак ё аёл қолмади. Фақат мен қолдим. Сизга ўзгача совға қилмоқчиман. Ўғлим Анас сизга тухфа бўлсин. Сизга маъқул келганича хизматингизни қилсин», деди. Мен Набийга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ўн йил хизмат қилдим. У зот мени бирор марта урмадилар, сўкмадилар, койимадилар, ҳатто қовоқларини солиб қарамадилар».

Умму Сулайм қачон ўғли билан кўришса, албатта, Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) чиройли хизмат қилишни тайинлар эди. Бир сафар она-бола йўлда учрашиб қолишди.

— Қаерга кетаяпсан?- деб сўради Умму Сулайм.

— Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир ҳожатларини адо этгани. Лекин бу иш сир.

Ўғлининг қатъиятидан хурсанд бўлган она:

— Болам, Набийнинг сирларини доим шундай сақла, — деб уқтирди.

Қайси она фарзандига яхшилик тиламайди, дейсиз. Ҳамма оналаримиз қатори Умму Сулайм ҳам ўғлига баракотлар ёғилишини жуда-жуда истар эди. Ва бу борада у бошқалардан кўра яхшироқ йўл тутди. Бир куни у Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

"Ходимингиз Анаснинг ҳаққига Аллоҳга дуо қилинг", деб ўтинди. Пайғамбаримиз:

"Парвардигоро, Анаснинг молига, болаларига ва яна Ўзинг ато этган бошқа нарсаларига барака бер", деб дуо қилдилар. Шу дуо ижобатидан Анас (розийаллоҳу анҳу) узоқ ва баракали умр кечирди, юздан ортиқ ўғил-қиз ва неваралар кўрди...

Энг катта маҳр

Анас улғайгач, Умму Сулаймга Абу Талҳа исмли бой-бадавлат, аммо Исломга кирмаган бир киши совчи юборди.

— Ўғлинг Анас катга бўлиб қолди, мажлисларда ўтирадигап, сўз айтадиган бўлди, — деб ниятини билдирди. Умму Сулайм унга қарата:

— Эй Абу Талҳа, мен сен билан бажонидил турмуш қураман. Сендек харидорнинг кўли қайтарилмаслиги керак. Аммо афсуслар бўлсин, сен мушриксан, мен муслимаман. Менинг сенга турмушга чиқишим жоиз эмас, — деб жавоб қилди.

Абу Талҳа:

— Бу не сафсата, Румайсо? Менинг олтин-кумушларим қаёққа-ю, сен қаёқда?! Нималар деяётганингни ўйлаб кўр, — деди. Ва қатъият билан айтилган жавобни эшитди:

— Менга олтин ҳам, кумуш ҳам керак эмас. Сен на эшитадиган ва на кўрадиган, на бирор ҳожатингни раво этадиган нарсага ибодат қиласан. Эй Абу Талҳа, фалон қабиланинг қора қул дурадгори ишлаб берган ёғочга ибодат қилишдан уялсанг-чи! Агар сен Исломни қабул этсанг, сенинг мусулмонлигинг менинг никоҳ учун оладиган маҳрим бўлади. Менга бошқа нарса керак эмас!

Умму Сулаймнинг келинлик учун олинадиган бойликларни ўзга бир инсоннинг имони дея "қурбон бериши" Абу Талҳанинг вужудига титроқ содди. Бундай таклифни рад этишга жавоб тополмади. Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло давлатли ва ҳеч кимга сўз бермаган бир жоҳил бандани Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жаннатда кўрдим, деб башорат берган аёл сабабидан ҳидоятга бошлади.

— Менинг Исломимга ким гувоҳ бўлади? — деб сўради Абу Талҳа.

— Расулуллоҳнинг ўзлари. У кишига бориб айт, — деди Умму Сулайм.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳобалар билан ўтирган эдилар. Ўзлари томон келаётган Абу Талҳага кўзлари тушиб, марҳамат қилдилар:

— Абу Талҳа ҳузурингизга пешонасида қашқадай кўриниб турган Исломи билан келмоқда.

Шундай қилиб, Абу Талҳа Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларида мусулмон бўлди. Кейин Умму Сулаймнинг гапларини айтди. У зот Умму Сулайм билан Абу Талҳани ўша шартга мувофиқ никоҳлаб қўйдилар. Одатда аёллар ўзлари учун тайёрланадиган сепларга, маҳрига бериладиган олтин-у кумуш тақинчоқларга жиддий эътибор беришади. Аммо бизнинг қахрамонимиз Умму Сулайм бу борада аёл зотига қиёматга қадар бир хайрли ибрат қолдирди. Собит Баноний бу ҳақда: "Умму Сулайм олган маҳрдан каттароқ маҳр олингани маълум эмас", деган эди.

Садоқат ва сабр намунаси

Умму Сулайм Абу Талҳа билан саодатли ҳаёт кечирди. Аллоҳ таоло уларни ширинтой бир ўғил билан сийлади. Абу Талҳа ўғлига шу қадар меҳр қўйдик, уни ҳеч кимга ишонмас, ҳаётини суюкли фарзандисиз тасаввур этолмас эди...

Аллоҳ таоло маҳр бобида Умму Сулайм сабабидан бир ибрат қолдиргани каби, муслима оналар учун унинг ҳаётида яна бир намуна бўлишини ирода қилди.

Тўсатдан унинг гўдак ўғли касалликка чалинди. Бу ҳол Абу Талҳанинг фикру хаёлини машғул этди. У Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига бориб-келиб турар, келган заҳоти ўшининг аҳволини сўрар эди. Ана шундай кунларнинг бирида ўлим бу маъсум гўдакни уларнинг бағридан узиб олди. Абу Талҳа Набийнинг(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида эди. Шўрлик она не қилсин? Кўзининг оқу қорасини, жигар порасини йўқотди! Ҳаммамиз биламизки, оналар бундай ҳолатда ўзларини йўқотадилар, дод-фарёд қиладилар, ёқаларини йиртадилар...

Умму Сулайм бу ўринда ҳам Момо Ҳаво қизлари ичида мумтоз эканини кўрсатди. Аввал болани ювди, кафанлади, хушбўй нарсалар сепди, устига кийим ёпиб қўйди. Сўнг Анасга (розийалоҳу анҳо) боланинг вафоти ҳақида ҳеч нарса демасликни тайинлаб, Абу Талҳани чақириб келиш учун юборди.

Абу Талҳа келиши билан ўғлининг аҳволини сўради. Умму Сулайм:

"Ухлади. Худодан сўрайманки, шояд шу уйқуси роҳатли бўлса", деб жавоб қилди.

Абу Талҳа хотинининг бу жавобидан:

"Бола соғайиб қолибди", деб гумон қилди. Ўша куни у рўза тугган эди. Ифторлик қилди.

Баракотли кеча

Тун кирди. Шунда ҳам Умму Сулайм қалбидаги маҳзунликни билдирмади. Хушбўйланиб, зийнатланиб, эрининг ёнида бўлди. Тунни бирга ўтказишди...

Тонг отди. Эри масжидга отланар экан, Умму Сулайм секин гап бошлади:

— Абу Талҳа, агар бир кишидан омонат олинса, сўнг эгаси у нарсани сўраса, олганлар уни қайтармасликка ҳақлари борми? — деб сўради.

—Йўқ, омонат эгасига қайтарилади. Бермаймиз дейишларига ҳақлари йўқ.

Шунда Умму Сулайм мақсадга кўчди:

— Аллоҳ бизга омонатга ўғил берган эди. Энди ўша омонатини қайтариб олди...

Абу Талҳа:

"Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъун" (Биз Аллоҳникимиз ва биз Унга қайтажакмиз), деди. Бошқа ҳеч сўз айта олмади. Чиқиб, Расулуллоҳнинг ҳузурларига борди. Намоз ўқиди. Сўнг кеча шом арафасида ўғли вафот этганини, бундан беҳабар тунни хотини билан ўтказганини баён қилди. Ҳазрати Пайғамбаримиз(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунда:

— Бу кечангизни Аллоҳ баракотли қилсин, — деб дуо қилдилар.

Аллоҳ Расулининг дуоларига осмон эшиклари очилди. Суюкли фарзандларини йўқотган бу оилага Аллоҳ таоло Абдуллоҳ ибн Абу Талҳани берди. Абдуллоҳни эса, тўққизта фарзанд билан сийлади. Ҳаммалари ҳофизни Куръон бўлишди. Айниқса, тўнғичи Исҳоқ ибн Абдуллоҳ йирик фақиҳ даражасига кўтарилди...

Ушбу ҳикоя муҳтарам оналаримизга, азиза опа-сингилларимизга дунё ва охираат саодати сари ойдин йўлни кўрсатади, деб умид қиламиз. Зеро, Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

"Жаннат оналар оёқлари остидадир", деганларида ана шундай пок ва сабрли аёлларни назарда тугганлар.

ҲАЗРАТИ НУСАЙБА

бинти Каъб

Нусайба эртанги кунини ўйлаб, ўзида йўқ хурсанд ва ширин хаёллар оғушида ўтирар эди. Эртага Ясрибнинг кўзга кўринган йигитларидан бири Зайд ибн Осим билан никоҳ тўйлари бўлади.

Бу тонг бутун хонадон аҳли ҳар кунгидан ҳам эртароқ турдилар. Ҳамма тўй ҳаракати билан овора. Аёллар чилдирма чалиб, ўланлар айтишар, эркалар бўлса, турли хил ўйин-томошалар кўрсатишарди. Оқшом пайти чиройли келинлик либосига бурканган Нусайбани Зайднинг хонадонига кузатиб кўйишди.

Эр-хотин масъуд ва бахтиёр кун кечирардилар. Севги ва хурсандчилик булоқларидан қониб-қониб ичардилар. Бу орада Абдуллоҳ ва Ҳабиб исмли икки ўғил кўришди. Нусайба фарзандларини жуда севар, уларни кўз қорачигидек авайлаб-асрар эди.

Мусулмон оила

Бир куни Зайд уйга жуда хурсанд ҳолда кириб келди. Айтган сўзлари, унинг қанчалар шод эканини билдириб турарди. Хотинининг ёнига ўтиргач, қувончининг сабаби бўлган жуда муҳим хабарни айтиш учун аста сўз бошлади:

— Нусайба, бу оқшом Ясриб зодагонларининг мажлисида қатнашдим. Абдуллоҳнинг ўғли Муҳаммад Маккадан элчи қилиб юборган Мусъаб ибн Умайрнинг суҳбатида бўлдик. Унинг айтишича, Муҳаммад бугун инсониятга Аллоҳ томонидан пайғамбар этиб юборилибди, инсонларни жаҳолат қоронғулигидан қутқарибди.

— Сен айтаётган Муҳаммад Омина бинти Ваҳбнинг ўғли эмас-ми? — дея сўради Нусайба.

— Ҳа, худди шундай, — жавоб берди Зайд.

— У ҳолда, Муҳаммад билан орамизда қариндошлик бор! Чунки насабимиз Нажор ўғилларига борганида бирлашади. Зайд, нахотки, Қурайш қавми сен айтган ишларга қаршилик кўрсатмаган бўлса?

— Араблар орасида обрў-эътиборининг тушиб кетишидан қўрққан Қурайш Муҳаммадга қаттиқ қаршилик кўрсатибди. Айниқса, бут ва тангриларининг Муҳаммад томонидан танқид қилиниши Қурайшни ғазаблантирган. Улар турли ёлғон, тухматлар билан Муҳаммадга қарши кураш бошлаганлар. Аммо Қурайшнинг бутун бу ҳаракатлари Муҳаммадни йўлидан воз кечтира олмабди...

— Зайд, унинг тўғри сўзлиги ҳақида нима дея оласан?

— Қурайшнинг Муҳаммадга кўп мол-дунё ва қабила бошлиқлигини таклиф этишларига қарамай, унинг бу таклифларни рад этиши, киши кўнглидаги шубҳаларни тарқатиб юборади. Агар бу одам давлат ёки куч-қудрат орқасидан югурса, нима учун кўлини узатса етгудек бу икки неъматдан юз ўгиради? Мен унинг даъвоси ҳақ ва самимий эканига ишончим комил.

— Зайд, — деди Нусайба. — Гапларингдан унинг мухлиси бўлганинг кўриниб турибди.

— Нусайба! Валлоҳи, мен унга мухлис бўлиш билан чекланиб қолмадим! Айни дамда имон келтириб, Аллоҳдан бошқа ҳақиқий илоҳ йўқлигига ва Муҳаммад Аллоҳининг элчиси эканига шаҳодат келтириб, унинг уммати бўлдим. Мусъабнинг Муҳаммад ва Ислом дини ҳақидаги сўзларини сен ҳам эшитганингда, аминманки, имон келтирардинг. Сўзлар унинг оғзидан салсабил каби оқарди. Ҳар бир калимаси болдан ҳам тотли. Инсонга инсонлигини ва қадрини ҳис эттирган илоҳий хушхабар бу.

Кўзларидан марварид доналаридек ёшлар оқаётган Нусайба ҳам:

— Раббим Аллоҳ, пайғамбарим Муҳаммадир, — дея эълон қилди.

Эр-хотин чексиз қувонч билан бир-бирини табрикларди. Келгуси ҳаж мавсумида ясриблик

мусулмонлар карвони билан Маккага бориб, Пайғамбарга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) байъат этишга қарор қилдилар.

Иккинчи Ақоба кенгаши

Араб яриморалининг турли томонидан, турли қабилаларидан келган кишилар Макка кўчаларида селдек оқардилар. Мусулмонларнинг улуғ ибодати бажо келгариладиган ҳаж мавсуми эди.

Мусъаб ҳам бир гуруҳ яриблик мусулмонларга бош бўлиб, Маккага кириб келди. Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузури саодатларига кириб, салом берди ва хушхабар билан келганини айтди. Яриб халқининг Ислом даъватини очиқ юз билан қабул қилиб, байъат этиш учун келганлари муждасини эшитган Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак дудокларида табассум кўринди. Яриблик мусулмонлар билан бўладиган учрашув жойи ва пайтини тайин этдилар.

Макка шаҳри узра сукунат ҳукмрон. Бироқ ана шу осудалик ичида кўзлари уйқусиз, кўнгиллари буюк бир мулоқотнинг соғинчи билан ёнаётган инсонлар ҳам бор. Бу инсонлар яриблик мусулмонлар эди. Улар тун қўйнида Пайғамбаримизни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кутяптилар. Ақоба тупроғининг ҳар бир зарраси бу кеча инсоният тарихида энг улуғ келишув ва буюк вафодорликнинг шоҳиди бўлади.

Кечанинг тенг ярмида Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) амакилар Аббос билан биргаликда Ақобага келдилар. Ярибликлар Пайғамбаримизга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қиличларининг соясида байъат этиб, моддий ва башарий барча имкониятларини сарф этиб, Ислом дини ва Пайғамбарини мудофаа этишга сўз бердилар. Нусайба ва эри Зайд ҳам байъат этганлар орасида эди.

Ҳамма қатори эр-хотин ҳам Ярибга қайтди. Бироқ бу сафар уларнинг қалблари қувват ва жасорат, Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қалбларидан кўчиб ўтган кучли имон билан тўла эди.

Ислом нури Нусайбанингбутун руҳини, вужудини қамраб олди. У ўзини Аллоҳ ва Расули йўлида фидо қилишга тайёр эди.

Бадр жанги

Қурайшнинг зулмига учраган ва мол-мулкани Маккага ташлаб Мадинага ҳижрат этишга мажбур бўлган мусулмонларга Жаноби Аллоҳ жанг қилиш рухсатин берди. Мусулмонларнинг сон ва улов жиҳатидан оз бўлган аскарлари Қурайш кўшинлари билан юзлашдилар. Нусайба ҳам ўғли Абдуллоҳни Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан бирга юборди. Абдуллоҳ мўйлови энди сабза урган йигит эди. Юраги имон ва жасорат билан тўлиб тошган Абдуллоҳ доимо онасининг ўғитларини унутмай, мушриклар устига ташланарди.

Шонли Бадр зафарининг хабарлари Мадинаи мунавварага етиб боргач, мусулмонлар Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва Бадр ғозийларини такбир ва таҳлил овозлари билан кутиб олишга чиқдилар. Нусайба ҳам Бадр ғозийси бўлиш шарафига эришган ўғли Абдуллоҳни чексиз севги ва шафқат билан бағрига босди ва порлоқ пешонасидан ўпиб табриклади.

Ҳаёт ҳар доим бир маромда кетмайди, ўзига яраша аччиқ ва ширин кунлари бўлади. Севимли эри Зайд ибн Осимнинг вафоти Нусайбага қаттиқ таъсир қилди. Аммо Нусайба тасаллини кучли имонидан топиб, Жаноби Аллоҳнинг тақдирига бўйин эгди. Сабр билан Аллоҳнинг ризосига эришишига ҳаракат қилди. Кейинчалик Ғозийя ибн Амр таклифи билан унга турмушга чиқди.

Бадра енгилган мушриклар интиқом олиш учун катта аскарый қўшин билан Мадинага йўл олдилар. Шаҳар яқинидаги Ухуд тоғи атрофида қароргоҳини тикладилар.

Мусулмонлар ва мушриклар ўртасида шиддатли жанг бошланди. Мусулмонларнинг кучли ҳамласига қаршилик кўрсатолмаган мушриклар кўплаб ғаниматларни қолдириб, қоча бошладилар. Бу ҳолатни Қурайш қўшинининг енгилиши сифатида қабул қилган мусулмон ўқчилар ғанимат тўплашга киришиб кетдилар. Қулай фурсатдан фойдаланиб, мушриклар яна мусулмонлар устига ҳужум қилдилар. Ҳазрати Ҳамза ибн Абдумутталиб, Мусъаб ибн Умайр каби бир қанча кўзга кўринган саҳобалар шаҳид этилди. Бундан руҳланиб кетган мушриклар Пайғамбаримизни (соллаллоҳу алайҳи васаллам) мўлжалга олиб, илгарилай бошладилар.

Нусайба (розийаллоҳу анҳу) Ухуд жангида ҳамширалик вазифасини зиммасига олган эди. Жангчиларга ёрдам берар, ярадорларнинг жароҳатини боғларди. Аммо мусулмонлар ичида пайдо бўлган парокандаликни кўргач, қўлидаги мешни ташлаб, қиличга ёпишди ва Аллоҳ йўлида жанг қила бошлади.

Пайғамбаримизни (соллаллоҳу алайҳи васаллам) кўриқлаб турган ҳалқа тобора торайиб борарди. Нусайба эри Ғозиййа ва ўғли Абдуллоҳ билан биргаликда Расулуллоҳни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мардонавор ҳимоя қилиб турардилар. Кейинчалик Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи васаллам) Нусайбанинг бу қаҳрамонлиги ҳақида шундай деган эдилар:

— Качон ўнгимга ёки сўлимга қарасам, мени ҳимоя этиш учун жанг қилаётган Нусайбани кўрардим.

Нусайбанинг калқонсиз, душман қиличининг зарбаларига қарши ҳимоясиз жанг қилаётганини кўрган Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қочиб кетаётган бир мусулмон аскарга:

— Қалқонингни жанг қилаётганларга қолдир! — деб буюрдилар.

Тўхтовсиз узилаётган ўқлар ва душман ҳамлаларига қарши Аллоҳ Расулини мудофаа қилишда ўрناق бўлган кишилардан бири Нусайба эди.

Қурайш суворийларидан бири Нусайбага ҳужум қилди. Бироқ Нусайба душман қиличининг зарбасини қалқон билан қайтарди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Нусайбанинг ўғли Абдуллоҳга:

— Абдуллоҳ, онангга ёрдам бер! — дея бақирдилар. Онасига ёрдам бериш учун душман устига ташланган Абдуллоҳ яраланди. Нусайба дарҳол ўғлининг ёнига келиб, жароҳатини боғлади. Сўнг:

— Қани ўғлим, душманга қарши жанг қилишда давом этайлик, — деди.

Воқеага гувоҳ бўлиб турган Расули Акрам:

— Нусайбанинг қилганини ким қила олади? — деб марҳамат қилдилар.

Ҳа, Нусайбанинг кўрсатган қаҳрамонлиги ҳар қандай эр йигитнинг қўлидан келмасди! У сувсаганларга сув тутар... Яраланганларнинг жароҳатини боғлар... Мардонавор жанг қиларди... Бу имонли аёлнинг буюк жасоратига лойиқ мукофотни фақат Жаноби Аллоҳ эҳсон эта олади!

Жанг давом этарди ва мушриклар Пайғамбаримиз турган мавзегга тобора яқинлашиб келарди. Қурайш шамширбозларидан Ибн Колша олдинга чиқиб:

— Менга Муҳаммадни кўрсатинг! Иккимиздан биримиз, албатта, соғ қолмаймиз, — деб бақирди. Унга қарши Нусайба ва Мусъаб ибн Умайр чиқдилар. Мусъабни шаҳид этган Ибн Колша Нусайбага ташланди. Икки қават зирҳ кийгани учун Нусайба устма-уст урган қилич зарбалари таъсир этмади.

Бу жангда Нусайба турли жойларидан ўн учта жароҳат олган эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи васаллам) Абдуллоҳга:

— Онангнинг олдига бор ва ярасини боғла! — деб бақирдилар.

Сўнг:

— Эй Нусайба оиласи! Жаноби Аллоҳ сизни муборак қилсин. Сенинг онангнинг мақоми

фалон-фалон кишиларнинг мақомидан устунроқдир. Аллоҳ бугун оилангизни паноҳида сақласин! — дедилар.

Нусайба ўзи ва оиласи ҳаққига Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи васаллам) дуо сўради.

— Ё Расулуллоҳ! — деди у. — Жаннатда сиз билан бирга бўлишимиз учун Аллоҳга дуо этинг.

Расули акрам:

— Аллоҳим! Жаннатда уларни менга дўст қил! — дея дуо этдилар.

Шундан сўнг Нусайба:

— Ортиқ дунёда ҳар қандай алам чексам ҳам аҳамияти йўқ, — деб ҳайқирди ва янада кучли азму ирода билан мужодалани давом эттирди.

Аста-секинлик билан душман қўшинлари орқага чекина бошлади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мушрикларни Ҳамроул Асад водийсигача таъқиб этишга амр этдилар. Нусайба ҳам таъқибчилар билан бирга бормоқчи бўлди, аммо бутун вужудини қамраб олган шиддатли оғриқ бунга имкон бермади, Мадинага қайтишга мажбур бўлди.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи васаллам) Ҳамроул Асаддан Мадинага қайтганларида, саодат хоналарига киришдан олдин Нусайбанинг аҳволини билиш учун одам юбордилар. Нусайбанинг аҳволи яхши эканини эшитиб, жуда севиндилар.

Нусайба ўғиллари Абдуллоҳ ва Ҳабибни кўнгилларида Аллоҳ йўлидаги фидокорлик севгаси билан ўстирди. Ислом байроғининг юксалишида ихлос ва садоқат билан хизмат қилишга ўргатди.

Расули акрамнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан сўнг, Нусайба қолган умрини Пайғамбаримизни соғиниб, жаннатда у зот билан учрашадиган кунни кутиб ўтказди. Ҳаётининг охирида имони берган буюк ҳузур ичида руҳини улуғ Раббига таслим этди.

Аллоҳ таоло ундан рози бўлсин ва уни ҳам рози қилсин.

ҲАЗРАТИ ОСИЁ бинти Мазоҳим

«Аллоҳ имон келтирган зотлар учун (ва улар ўзлари ҳақиқий мўмин бўлсалар, яқин одамларининг кофир ҳолда қолиши уларга зиён қилмаслиги) ҳақида Фиръавннинг аёлини мисол келтирди ўшанда (яъни, Фиръавн у аёлнинг Мусо алайҳиссаломга имон келтирганини билиб қолиб, азоблаган чоғида) у: «Парвардигорим, Ўзинг мен учун ҳузурингда — жаннатда бир уй бино қилгин, менга Фиръавн ва унинг қилмишидан нажот бергин ва менга бу кофир қавмдан нажот бергин», деди» (Таҳрим, 11).

Аллоҳ таоло ушбу оятда барча мусулмонларга ибрат тарзида Фиръавннинг аёли Осие бинти Мазоҳим онамизни (розийаллоҳу анҳу) мисол қилиб келтиради. Бу мисол Аллоҳга итоат ва динда мустаҳкам бўлишга бир тарғиб, мўмин ва мўминаларнинг имон йўлида сабрли бўлишларига бир чақириқдир. Ибн Касир ва Қуртубий тафсириларда баён қилинишича, Мусо (алайҳиссалом) ва укалари Ҳоруннинг Фиръавн сеҳргарлари билан бўлган беллашувида, имон куфр устидан ғалаба қилади. Бундан хабар топган Фиръавннинг хотини Осие (розийаллоҳу анҳу): «Мусо ва Ҳоруннинг Раббисига имон келтирдим», дейди. Бундан хабар топган Фиръавн ғазабланиб, уни ўлдиришга амр этади. Ўша даврда фиръавн худолик даъвосини қилиб:

«Мен сизларнинг улуғ раббингизман», дер эди. У Мусо ва Ҳоруннинг динига имон келтирган хотинини ҳузурига чақириб:

«Мендан бошқа ҳам Раббинг борми?» деб сўрайди.

Осие(розийаллоҳу анҳу):

«Ҳа, у менинг Раббим, сенинг Раббинг ва барча нарсанинг Раббиси Аллоҳдир, мен Унга ибодат қиламан», деб дадил жавоб берадилар. Шунда Фиръавн аскарларига буюриб, хотинининг қўл-оёқларига қозиклар қоқтиради. Қуёш жазирамаси остига кўйиб азоблайди. Устларига улкан тошни бостириб, қийнайди. Шу билан Аллоҳга бўлган имонидан қайтаришга уринади. Лекин Осие (розийаллоҳу анҳу) бу таклифга асло кўнмайдилар.

Фиръавн азоблашдан чарчаб, саройта кетганида, Осие онамизнинг олдиларида муаккил фаришталар ҳозир бўлишар ва "Раббим Аллоҳдир" дегани учунгана мазлум бўлаётган муслимани қанотлари билан офтоб жазирамасидан соя қилиб туршнар эди. Осие (розийаллоҳу анҳу)азобланар экан, Аллоҳга дуо қилди: **«Парвардигорим, Ўзинг мен учун ҳузурингда — жаннатда бир уй бино қилгин, менга Фиръавн ва унинг қилмишидан нажот бергин ва менга бу кофир қавмдан нажот бергин» (Таҳрим, 11).**

Уламолар бу дуо хусусида шундай дейдилар:

"Осие уйни ихтиёр қилишдан олдин, қўшнини ихтиёр этди". Бу қўшни Аллоҳдир. Аллоҳ таоло бу дуони ижобат қилди. Осие (розийаллоҳу анҳу) осмонга қараб, шу онда, самода, жаннатда ўзига бино қилинаётган қасрни кўрди. Қаср дуру гавҳарлардан эди. Бу манзарани кўриб, хотиржам бўлди ва азобларни унутиб, табассум қилди. Бу ҳодиса Фиръавн ва сарой аъёнларининг кўз ўнгида содир бўлди. Аъёнларининг гҳайратини кўрган Фиръавн баттар ғазабланди. Сўнгра: "Унинг жинниликига ажабланмайсизми? Мен уни азоблаяпман-у, у эса куляпти?" деб қичқирди ва хотинини тезроқ ўлдиришларига буйруқ берди. Фиръавн одамлари Осие (розийаллоҳу анҳу) устига улкан тошни кулатишганида, унинг покиза руҳи аллақачон жаннатга олиб чиқиб кетилган эди. Улкан тош жонсиз жасад устига тушди. **"Бунга (яъни, Аллоҳ мўминларга ёрдам беришига, кофирларни эса ҳалок қилишига) сабаб, Аллоҳ имон келтирганларнинг дўсти-ҳомийи эканидир, кофирлар учун эса ҳеч қандай хомий йўқ эканидир" (Муҳаммад, 11).**

Ибн Аббосдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисда шундай марҳамат қилинади:

"Пайғамбаримиз бир куни ерга тўртга чизик чиздилар ва: "Бу нима, биласизларми?" деб сўрадилар. Саҳобалар: "Аллоҳ ва Расули билгувчирокдир", деб жавоб беришди. Пайғамбаримиз

(соллаллоҳу алайҳи ва саллам) : "Булар жаннатнинг энг афзал аёллари — Ҳадича бинти Хувайлид, Фотима бинти Муҳаммад, Марям бинти Имрон ва Фиръавннинг хотини Осиё бинти Мазоҳимдир", деб жавоб бердилар" (*Имом Аҳмад ривояти*).

Ибн Касир «Ал-бидайату ван-ниҳайа» китобида ушбу ҳадисни зикр қилиб: "Осиё онамиз жаннатда Муҳаммад Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) аёлларидан бири бўладилар", деб қуйидаги оятни далил келтиради: "... **унга сизлардан яхшироқ жуфтларни — муслима, мўмииа** (Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига) **итоат этувчи, тавба-тазарруъ қилувчи, обида,** (мудом Аллоҳнинг йўлида) **кетувчи жувон ва қизларни алмаштириб берур"** (*Таҳрим, 5*).

Ҳазрати Осиё онамизнинг (розийаллоҳу анҳу) жасоратлари барча мўмин ва мўминаларга юксак бир ибратдир.

ҲАЗРАТИ МАРЯМ

бинти Имрон

Аллоҳ таоло Ҳазрати Марямни инсонларга ўрнак қилиб кўрсатган ва аёллар орасида афзал эканига ишорат этган: «Аллоҳ имон келтирган зотларга иффати сақланган Имрон қизини (мисол) келтирди» (*Таҳрим, 12*).

«Яна ўз номусини сақлаган аёлни (яъни, Марямни эсланг). Бас, Биз Ўз тарафимиздан бўлган руҳни унга пуфладик ва уни ҳамда ўғлини барча оламлар учун ибрат қилдик» (*Анбиё, 91*).

«Аллоҳ сени танлаб олди ва поклади ҳамда бутун оламларнинг аёлларидан афзал қилди» (*Оли Имрон, 42*).

Марямнинг тугилиши

Ҳазрати Марямнинг отаси Имрон Довуд (алайҳиссалом) насабидан бўлган олим киши эди. Онаси Ҳанно анча вақтгача ҳомиладор бўлмади. Бир куни Ҳанно бир дарахт соясида ўтирганида полапонларини озиклантираётган қушларни кўриб қолади. Бу ҳолат унинг фарзанд кўриш орзуини аланга олдириб юборади. Фарзанд ато этишини сўраб, Аллоҳ таолога дуо-илтижо қилади. Агар фарзанд кўрса, уни Аллоҳ йўлида Байтул Макдисга назр қиламан деб онт ичади. Ҳанно фарзандини ўғил бўлади деб ўйлаганди. Марям дунёга келгач:

«Роббим, мен киз туғдим ва унга Марям деб исм қўйдим. Мен бу кизга ва унинг зурриётига даргоҳингдан қувилган шайтоннинг ёмонлигидан паноҳ беришингни илтижо қиламан», дейди ва ичган қасамига содиқ қолиб, кичкина Марямни Байтул Макдисга топширади. Марямни тарбиялаш Ҳаннонинг холасининг эри Закариё (алайҳиссалом) зиммасига тушади.

Закариё (алайҳиссалом) Марям учун масжиддан бир меҳробни ажратади. Марям бу ерда давомли ибодат ва дуо билан машғул бўлади. Закариё қачон унинг хужрасига кирса, у ерда киш куни ёз мева-чеваларини, ёз кунлари эса қишда бўладиган ноз-неъматларни кўрар эди. Закариё (алайҳиссалом):

«Ё Аллоҳим, бу нарсалар сенга қаёқдан келади?» деб сўраганида, Марям: «Булар Аллоҳнинг ҳузуридан дидир. Албатта, Аллоҳ Ўзи истаган кишиларга беҳисоб ризқ берур», деб жавоб қилади.

Ҳазрати Исонинг (алайҳиссалом) дунёга келиши

Бир куни фаришталар Марямга Аллоҳнинг амри билан бир фарзанд туғишини ва унинг исми ал-Масих Исо ибн Марям бўлишини хабар қиладилар. Яна туғиладиган чақалоқ дунё ва охиратда шарафли ва Аллоҳнинг ризосига эришган бандалардан бўлишини, бешикдалигидаёқ гапиришини билдирадилар.

Бу хабарни эшитган Ҳазрати Марям:

«Ё Раббим, менга бирор эркак тегмаган бўлса, қаёққан менда фарзанд бўлсин?» деб сўрайди. Аллоҳ таоло амр этади:

«Бу шундай, Аллоҳ Ўзи хоҳлаган нарсани яратади. Қачон бирон ишни ирода қилса, унга: «Бўл!» дейди. Бас, у иш бўлади».

Ҳазрати Марям кунчиқар томонга бир маконга бориб, аҳли оиласидан беркиниб олади. Шунда Жаброил (алайҳиссалом) эркак киши сувратида пайдо бўладилар. Марям уни кўргач, кўрқувдан:

«Мен Аллоҳга сиғиниб, сендан паноҳ беришини илтижо қилурман. Агар Аллоҳдан кўрқувчи бўлсанг, менга зиён етказмагин», дейди. Жаброил (алайҳиссалом) унга фақат бир покиза ўғил ҳадя қилиш учун Аллоҳнинг амри билан келганини билдирадилар. Ҳазрати Марям яна:

«Менга одамзот тегмаган бўлса, бузуқ аёл бўлмасам, менда қаёқдан фарзанд бўлсин?» дейди

ва Жаброилдан (алайҳиссалом) изоҳлаб беришини сўрайди. Малоика:

«Бу иш Парвадигорингга осондир. Аллоҳ таоло туғилажак болани одамлар учун оят-мўъжиза ва Ўзи томонидан бўлган раҳмат қилур. Бу иш Аллоҳнинг амри ва тақдиридир», дея жавоб беради.

Сўнг Аллоҳ таоло Ҳазрати Марямга Ўз руҳидан Жаброил (алайҳиссалом) орқали пуфлади ва Марям хомиладор бўлди. Ой-куни яқинлашиб, Ҳазрати Исо (алайҳиссалом) дунёга келди. Ҳазрати Марям кўзи ёриган дамда очикқан, чанқаган ва ниҳоятда қийналган эди. Сув ва емиш йўқ, руҳи тушкун эди. У:

«Бу кунимдан кўра илгарироқ ўлиб, унутилиб кетсам эди», дейди. Шунда хурмо дарахти ортидан Жаброил (алайҳиссалом) нидо қилади:

«Ғамгин бўлма, Раббинг оёқ остингдан бир ариқ оқизиб қўйди. Мана шу қуриб қолган хурмо шохини силкитгин, у сенга янги хурмо меваларини ташлайди. Еб-ичгин ва руҳингни туширма. Бас, агар одамзоддан бирортасини кўриб қолсанг ва у сендан бу боланинг отаси ҳақида сўраса:

«Мен Аллоҳ йўлида рўза тутмоқни аҳд қилганман, бугун бирор инсонга сўзламайман», дегин».

Ҳазрати Марям фарзандини кўтариб, кавми орасига келади. Уни кўрган кишилар:

«Эй Ҳоруннинг синглиси, сен ҳеч ким қилмаган ишни қилдинг-ку! Ахир отанг ёмон одам ёки онанг фоҳиша эмас эди-ку!» дедилар. Ҳазрати Марям бир оғиз ҳам гапирмай, гўдакка ишора қилди. Инсонлар:

«Бешиқдаги гўдак билан қандай сўзлашурмиз?!» дея ажабландилар. Шу пайт чақалоқ тилга киради:

«Мен Аллоҳнинг бандасидирман. У зот менга Китоб — Инжил ато этди ва мени пайғамбар қилди. Шунингдек, Аллоҳ мени онамга меҳрибон қилди ва мени ситамкор бадбахт қилмади. Менга туғилган кунимда ҳам, вафот бўладиган кунимда ҳам, қайта тириладиган кунимда ҳам тинчлик-омонлик бўлур». Аллоҳ таоло Қуръон каримнинг Оли Имрон сураси 59-оятда: **«Албатта, Исонинг (отасиз туғилишининг) мисоли Аллоҳ наздида худди Одам Атонинг мисоли кабидирки, уни тупроқдан яратиб, сўнгра «Бўл», деди. Бас, у (жонли одам) бўлди»,** дея марҳамат қилади.

Ҳазрати Марямнинг фазилати

Аллоҳ таоло томонидан юксак фазилат берилган ва фаришталар хизматини қилган Ҳазрати Марямни пайғамбарми ёки Жаноби Ҳақнинг валий қулими, деган мавзу олимлар ўртасида кўп баҳс-мунозара бўлган. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай деганлар:

«Эркаклардан камолга эришганлар кўпдир. Аёллардан эса Марям бинти Имрон ва Фиръавннинг завжаси Осиёдан бошқа камолга эришганлари йўқдир. Аёллар орасида Ойишанинг устунлиги тирид*нинг бошқа егуликлар ичида устунлига каби-дир» (*Бухорий, «Анбиё», «Фазоилу Асҳабин Набий», «Атъима»; Муслим «Фазоилус Саҳоба»; Термизий «Атъима»; Ибн Можжа «Атъима»; Аҳмад ибн Ҳанбал*). Баъзи олимлар бу ҳадисни далил қилиб, Ҳазрати Осиё ва Ҳазрати Марямни Пайғамбар деб таъкидлаганлар. Чунки инсон зотининг энг комиллари биринчи Пайғамбарлар, сўнг валийлар, сиддиқлар ва шаҳидлардир.

Аммо бу фикрга кўпчилик мужтаҳидлар қарши чиқишган. Ҳазрати Осиё ва Ҳазрати Марям аёллар орасида энг юксак даражага эга бўлганлари учун ҳадисда уларга «камолга эришган» деб таъриф берилганини айтадилар.

Қирманий: «Аёллардан пайғамбар чикмагани ҳақида ижмоъ қабул қилинган», деб таъкидлайди. Бироқ Имом Ашъарийнинг (ҳижрий 260 йил) аёллардан олти пайғамбар чиққанини айтгани нақл этилган. Булар: Ҳазрати Ҳаво, Сора, Ҳазрати Мусонинг онаси, Осиё, Ҳожар ва Марямдир (*"Саҳиҳи Муслим"*). Ал-Куртубий (ҳижрий 611 йил) эса шундай деган:

«Соғлом нуқтаи назарга кўра, Ҳазрати Марям бир пайғамбардир. Чунки Аллоҳ таоло унга фаришта орқали ваҳий юборган. Ҳазрати Осиёнинг пайғамбарлигига далолат қилувчи нақл йўқдир».

Хулоса ўлароқ, шуни айтиш мумкинки, Ҳазрати Марям Аллоҳ таолонинг Ўзига яқин этган валий қулларидан биридир. Аллоҳ ундан рози бўлсин. Омин...

*Тирид — арабларнинг энг севикли овқатларидан. Тўғралган нон устидан сўнг қайнатилган сув қўйиб, тайёрланади.